

ШЫНБОЛАТ ДІЛДЕБАЕВ
ШЫНДЫҚ

Шынболат ДІЛДЕБАЕВ

Шыңдық

«Мерей» баспасы
Алматы, 2017

ӘОЖ 821.512.122
КБЖ 84 Қаз-5
Д-90

Кітап Қарағанды облысы, Сәтбаев қаласы әкімінің қолдауымен жарық көрді.

Ақынның мұраларын жинап, баспаға ұсынған -
Жайна Шынболатқызы ДІЛДЕБАЕВА.

Ділдебаев Ш.

Д-90 Шындық: *Өлеңдер. Арнаулар/Шынболат Ділдебаев.*
Алматы: «Мерей» баспасы, 2017. 314– бет.

ISBN 978-601-7478-57-5

Қазақстанның еңбек сіңірген мәдениет қайраткері, Сәтбаев, Ақтөбе қалаларының және Қызылорда облысы Шиелі ауданының Құрметті азаматы, ақын, жыршы, термеші Шынболат Ділдебаевтың жаңа жыр жинағына бұған дейін жарық көрген «Кенші сыры», «Жылжиды жырлар», «Тас жарған гүл» кітаптарындағы өлеңдері, толғау-термелері, айтыстары және бұрын жарияланбаған өлеңдері, әндері еніп отыр. Кітап «Сөйле, тілім, алаңдама, тартынба!» және «Өлмес өлең болып қалдың халқыңда!» атты екі бөлімнен тұрады.

Автордың әдеби мұрасы оқырмандарына елдің Тәуелсіздігін қадірлеуге, Отанды, туған жерді сүюге үндейді. Кеншілердің өмірі, отбасының бірлігі, мөлдір махаббат, таза табиғат-ақын жырларының негізгі арқауы болып табылады.

ӘОЖ 821.512.122
КБЖ 84 Қаз-5

ISBN 978-601-7478-57-5

© Ділдебаев Ш. 2017
© «Мерей» баспасы, 2017

Алғы сөз

ОЙ МАРЖАНЫН ТЕРЕҢНЕН ІЗДЕГЕН

*Асқар ЫДЫРЫСОВ,
Сәтбаев қаласының әкімі.*

От тілді, орақ ауызды қазақ халқы қашан да қара сөздің қадірін түсініп, ақыны мен батырын құрметтей білген халық. Қай заманда да елдің жоғын жоқтап, халықтың хал - ахуалын өзінің өлеңіне қосқан ақындар қаншама.

Арыстан жүрек айбарлы, алаштың айтулы ақыны, маңайына мейірім мен махаббат сыйлап «елім» деп өткен елжанды азаматтардың бірі, әрі бірегейі - Шынболат Ділдебаев.

Өнер әлемінде де өзіндік ізін қалдырған, «Шындық» толғауы арқылы барша халқымыздың рухын дүр сілкіндірген Шынболат Ділдебаев ағамыздың орны тіпті айрықша. Ол кеншілік пен ақындықты, жыршылықты қатар алып жүрді. «Ой маржанын іздеп сонау тереңнен, оңашада сырласамын өлеңмен» деп өзі жырлағандай, тереңде жүріп кен қопарған ағамыз қолы қалт еткенде сөз маржанын терді. Ол өзі ғана өлең жазып, өнер жолына түскен жоқ, сонымен бірге, басқа да өнерпаздардың басын қосып, драмалық үйірме құрып, оны халық театрына айналдыра білді, Шынболат ағаның ұйымдастыруымен өнер әлеміне жол тартқан «Арман» вокальды - аспаптар ансамблі Бүкілодақтық конкурстардың бірнеше мәрте лауреаты атанды.

Шәкең өмірден ертерек өтіп кетсе де, соңына мол мәдени мұра қалдырып кетті. Ол бізге сонысымен қымбат, қастерлі. Біздің міндет - сол мұраны бүгінгі һәм келешек ұрпаққа дәмін бұзбай жеткізу, насихаттау, ақын есімін ардақтау. Біз әсіресе, биылғы мерейтойлық жылда Шынболат Ділдебаевтың сан қырлы өнерлі талантын кеңінен насихаттауды көздеп отырмыз. Елбасымыз Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың ұлтты рухани жаңғыруға үндеген мақаласынан соң, ұлтымыздың барлық саладағы, соның ішінде, мәдениет пен өнердегі, әдебиеттегі саңлақтарының

есімдерін дәріштеп, еңбектерін елге тарату бұрынғыдан да зор маңызға ие бола түскені рас. Қазақ халқы «Туған жерге туынды тік» деп бекер айтпаған. Патриотизм кіндік қаның тамған жеріңе, өскен ауылыңа, қалаң мен өңіріңе, яғни туған жеріңе деген сүйіспеншіліктен басталады. Ел етек жеңін енді жиып, тәуелсіздіктің толғағы басталған сексенінші жылдардың соңында Шынболат Ділдебаев жұлдыздай жарқ етті. Шынағаңның «Шындық» толғауы талай жанның жүрегіне жол тауып, мұңды көңілге жұбаныш, жасығанға жігер сыйлады. Ақынның атақ абыройы арқа даласында ғана емес, барша қазақ аспанында асқақтады. Ақын ағамыздың атқарған еңбектері, асқан белестері бір төбе. «Жақсының аты, ғалымның хаты өлмейді» деген атам қазақ. Біз үшін де өлшеусіз өшпес мұра қалдырған, туған халқына қалтықсыз еңбек еткен ұлтының аяулы ұлы, ақын Шынболат Ділдебаев.

Шынағаңның есімін ұмытпай, ұлықтап отыру өскелең ұрпақтың ұлтжанды ағасындай ақын болып қалыптасуына үлкен бастау деп білеміз.

«Қара нан жеп, шекпенмен жүрсендағы,

Тәуелсіз ел болғанға не жетеді!» - деп толғаған ақын ағамыздың барлық дерлік өлең-жырлары осы «Шындық» кітабына жинақталды. Бұл кітап рухани қазынамызға айналсын.

Ардақты ағайын, ақын ағамыздың 80 жасқа толуына орай ұйымдастырылған мерейтойлар жалғасын таба берсін. Аға жолын қуған жас ақындардың жазары таусылмасын!

Шындығыңа шырай берген – ШЫНБОЛАТ

Қолдарыңыздағы «Шындық» жыр жинағы ұлтымыздың мақтанышына айналған арналы ақын, жыршы, термеші Шынболат Ділдебаевтың таңдамалы кітабы. Жинақ «Сөйле тілім, алаңдама, тартынба!» және «Өлмес өлең болып қалдың халқыңда!» деген екі бөлімнен тұрады. Алғашқы бөлімінде сон-ау 1964 жылы қағазға түскен тұңғыш өлең шумақтарынан күні кешегі толысып кемелденген кезеңнің айшығы басылған адуынды жырлары алдыңыздан шығады. Екінші бөлімде ақын өмірден өткеннен кейінгі замандас сөз зергерлері мен шәкірттерінің бүкпесіз ақтарылған арнаулары мен жоқтаулары сап түзепті. Шынболат десек Шындық, Шындық десек, Шынболат көз алдымызға келетін болғалы қаш-шан! Оның аты табиғи түрде ақындардың мөріне айналып, өршіл өлең мен ұрымтал сөздің найзағайы секілді қазақ аспанында от қамшыдай жарқылдап тұр. Көрнекті қоғам қайраткері, танымал ақын Кәкімбек Салықов «Халқым кезінде мені «кенші ақын» деп атап кетті. Құдайға шүкір, кенші ақын-інілерім де баршылық. Соның көш басында Шынболат Ділдебаев тұр. Шынболат қазақ атамыз сүйетін шын ақын, заманның әр ағзасына пікір қозғайтын қарақылды қақжарғыш шыншыл ақын» деп өз бағасын беріп кеткен еді. Шынболат Ділдебаев өзі туралы жыр толғауларының бірінде!

- Жырлап тұрған бұл жырды,
Десеңіздер кім болад?

Бұл кәдімгі кенші ақын,
Сырда туып, Қырда өскен,

Жезқазғандық Шынболат – деп еркін дауысымен
даламызға естірте үн қатқаны белгілі.

Жалындаған жастық шағында жеті қат жер астында кен қазып, тас бұрғылады. Әр таңы сынға толы тіршілікте жасқануды білмейтін Шынболаттың мінезі отты өлеңдерінен де көрінді. Құл – Қожахмет Яссауи бабамыздың «қылуеті» секілді терең жер асты сірескен жартастар мен құм қиыршықтарына алмас ұшты болатты тіреп, гүрілдеген мотор дауысының қасында ойына келген жыр жолдарын

Шынболат Ділдебаев жадына сақтаған сәттері оны айрықша күйге бөледі. Кеште электрдің жарығында сыртылдатып қағазға түсірсе, кейбіреулері жазылмай, сызылмай-ақ санада сақталып, кезі келген ортада ән болып шырқалып, терме болып төгілетін. Тереңде кен қазу мен жарықта өлең жазудың азабы да, атқарар міндеті де бір секілді. Мінезі қайсар, қайраты қаптал, сөзі мiрдiң оғындай, ақ алмастың жүзiндей Шынболаттың өмiрi аңыз бен ақиқаттың арасында өтiп жататын.

Жезқазған өңiрiнде қызмет етiп жүргенiмде ағамызбен бiрге жүрдiк. Көкшетау, Қызылжар, Ақтөбе бағытында үзeңгi жолдас болу нәсiп болды. Сапарлас болдық, дәмдес болдық, пiкiрлес, үндес болдық. Арқаның даласында қатар жүрiп ақындық өнердiң, сал – серiлердiң арғы бергi тарихынан сөз қозғайтын едiк. Болмыс – бiтiмi бөлек, сөйлесе мүдiрмейтiн шешен, домбыра алса көмейiне бұлбұл ұя салған, құйқылжыта арындайтын әншi, екпiнi мен ырғағы шымдай байланған термешiлiгi күллi әлемдi ұмыттырып ұйығына батырушы едi... Көмейiнен шыққан жентек-жентек сөз тасқыны алпыс екi тамырынды қуалап, арқаңды шымырлататын. Оның өз бояуымен қалыптасқан толғауы тоқсан әуенi қазақ даласын шарлап кететiн. Ырғағында жағымды жылылық, мейiрлi сезiм, асқақ рух қатар жататын, кезi келгенде құйғытып, екпiндейтiн, қажет болғанда қадап-қадап тұрып қаныңды қайнататын, жарығы жүрекке жетiп, шымыр-шымыр бойға сiңетiн...

Бiз Бiржан сал, Ақан серi, Мәдi, Үкiлi Ыбырай, арынды Әсеттердiң замандасы болғанымыз жоқ. Өмiрi ғажайып сұлу өткен ақын-жырау, сал-серiлердi көзiмiзбен көргенiмiз жоқ. Алайда, тамыры тартылмаған аға буынның бiзге жеткен жалғасын байқадық, қарқыны бәсеңдемеген тұлпарлардың тұяғын көрдiк. Менiңше, ол ықылым заманның iзiн бiзге жеткiзген нақ осы Шынболат Дiлдебаев. Өйткенi, бiр басында ақындық, әншiлiк, күйшiлiк, айтқыштық, батылдық қатар табыла беретiн берен батырлар осындай-ақ болар!.. Ғасырлардың қатпарынан қаннан қанға өтiп, рухымыздан жаңылмай орын тауып отырған киелi өнер бiзге Шынболат болып шымырлады, Шынболат боп шырқалды. Мiнеки, ағамызбен қатар жүрген шақтар туралы ойласам, жүрекке осындай сағынышқа толы күй келедi, қимастық сезiмдер көңiлдi тербейдi.

Шынболат Ділдебаев өзіне дейінгі барша ақын - жыраулар мен сал-серілерді жақсы біліп өсті. Ол осы қатардан өзін де тапты, есімін сол тізімге нық орнықтырды. Оның өлендерінен Ұлытау одан әрі асқақтай бой көтеріп, Жезқазған жазирасы сағымданып жатты. Жырларын оқи бастасаң осынау ғажайып өлкенің әр түйір тасы мен әр тал шөбі сөйлеп тұрғандай болады. Оның үні шопанның шалғай ауылынан, кеншілердің шахтасынан, жұрт жиналған мәдениет сарайларынан екпіндей есіліп, желдей тарап жататын. Хакім Абай « Тыңда мені Тобықты» деп бастаса, Жамбыл жәкем « Тыңда Қастек, Қаскелең! » деп толғап, аядай ауылдан күллі қазақ даласына дауыстарын жеткізгенін білеміз. Талант деген тағдырлы жаратылыстың сөзі де бөлек, өзі де бөлек болады екен ғой. Дәл сол бабалары тәрізді Шынболат та төрт тарапқа «Төртіншіден » танылды. Біздің бұл ойымызды Шынболат ағасына арнауында Амангелді Бұқар бауырымыз :

«Қос ананы – Сыр мен Қырды тел емген,

Жырда жазды, кенде қазды тереңнен,

«Төртіншіден» төрт тарапқа танылып,

Алты алаштың алғысына бөленген» деп, өлең тілімен тамаша жеткізе білген екен.

1990 жылы 13 қыркүйекте Никольск қаласына халқымыздың біртуар ұлы , геолог Қаныш Сәтбаевтың есімі берілгенде «Ортаға қала болып ұлың келді» деп жар салып, биік мінбеден Шынболаттың үні естілген еді. Шынболат Көкен Шәкеев, Әселхан Қалыбекова, Манап Көкенов секілді аты белгілі ақындармен тізе қосып, сөз жарыстырып, айтыстың төрінен де табылды.

-Арнайын туған жерге жалынды жыр,

Жақсы мен жайсандарым жанымда жүр.

Қожабай, Болман, Тайжан, Шашубайдың,

Өнері мына менің қанымда жүр,-деп толғайтыны да сондықтан болатын. Тебінісіп бетпе-бет келген тартыстарда, тақымдасқан додаларда тайсалмай турасынан салып, шабыт деген жүйрікке қамшы басатын Шынболаттың:

-Жанымның қиянаттық етпесі бар,

Етімнен қажет болса, ет кесіп ал.

Тілім бар Махамбеттің найзасындай,

Пендемін, бүйрек бауыр, өкпесі бар - деп асқақ үн, тегеурінді екпін, қуатты жырымен әріптесіне арынын аңғартып, қусыра шабуылдайтын шақтары көп еді. « Етімнен

ет кесіп ал» деп былқ етпейтін шыдамдылық пен қайсар мінез болат бойынан атылып шығып, Махамбеттің найзасы болып күнге шағылысады. Сөйте тұра, кәдімгі қарапайым адам екенін «бүйрек, бауыр, өкпесі барын» ескертеді. Бұл шумақтан ақын бейнесі сомдалып, айтыскерлік тапқырлығы танылады. Құрсауды бұзып – жарып өтетін бетқаратпас қаһарлы шабуыл өлең өрнегінен көрініс табады.

Тәуелсіздіктің елең-алаңында екіленбей жыр толғаған Шынболаттың шырқыраған үні қазақ даласын кернеп кетті.

«Иманыңды, дініңді,
Қайтып берсе тіліңді,
Айт деп тұрған заманда,
Шығармасаң үніңді,
Күндеп бірін-бірінді,
Болып жатсаң жырынды,
Он миллион ел болып,
Біле алмасаң құнынды,
Көре алмасаң күніңді,

Өз обалың өзіңе!» - деп төкпелейтін жыр жолдары ақында өте көп. Біздің тіліміз бен дінімізді жарқыратып, бабалар жолын ұстануымызға бүгінде еш кедергі жоқ. Ендеше мәселенің түбірі өзімізде екенін көреген ақын көптен бұрын болжайды. «Өз обалың өзіңе!» деп қатты ескертіп, өзегін күйдірген өкінішін сездіреді.

«Бұл жырларым біреулерге жақпайды,
Ал біреулер шындық қой деп мақтайды.
Зұлымдығы шырылдатса жанымды,
Ұлылық кеп бір күн өзі ақтайды».

Ақын тағдыры бірыңғай түзу өтті деп айта алмаймыз, оның кедір-бұдыр кедергіге кездескен кездері де аз емес. Сол себепті «Ұлылық кеп бір күні өзі ақтайды» деп нық сеніммен жырына қосты. Сондай күннің болғанын, әр қазақтың жүрегіне жеткен асыл сөз, әдемі мәнерін мойындады. Намысты қамшылап, рухынды асқақтататын мінезді ақынды сөйлесе кеткен екінің бірі толғай жөнеледі. Жолымыз түсіп, бірде Қытай еліне сапарлап қайтқанымыз бар. Сондағы қаракөз қандастарымызбен сырласып отырған сәттердің бірінде Шынболат Ділдебаевтың аты аталды. Құлақтары елеңдеп, көздері нұрланған бауырларымыз сүйіспеншілікке толы лебіздерін шетінен ортаға салудан жалықпады. «Америка, Түркияға, Қытайға, Жетіскеннен

шашылдық па тарыдай!» деп мұндана зар запыран ақтаратын әйгілі «Шындық» толғауын білмейтіндер кемде-кем екен. Шынболаттың үні қазақтар өмір сүретін өлкенің бәрінде естіледі. Сол ырғақ, сол екпінмен жыр толғап, айтысқа түсіп жүрген шәкірттер қаншама?!

«Сөйле, тілім, алаңдама тартынба,
Найзағайдай шындықты айтып жарқылда!

Қалай ғана өмір сүрдім дей алам,

Бір ауыз сөз қалмаған соң халқымда» деп басталып, бір ойдан бір ойды асырып, дүбірлеген тұлпар шабыспен, арқыраған тау өзеніндей басымызда бар, бойымызға мін болып тұрған «ауруларымызды» атап көрсетіп, өмірдің шындығын, өзіміздің шындығымызды шырылдап тұрып нөсерлетеді. Өлеңді осылайша тасқындатып әкеліп:

-Айтатұғын атты бүгін ақ таңдар,

Бәрін біреу береді деп жатпандар.

Бір қазақты үшке бөліп бүлінбей,

Қайран елім, бірлігіңді сақтандар!-деген тұжырыммен нүктесін қояды.

Қазақ халқы оның жазған жүздеген жырларының бәрін біле бермесе де, осы бір «Шындық» толғауын жазбай таниды. Ақынның бағын жандырып, бақытын асырған да осы тектес шындықтың шырылы, ақиқаттың ауылы болатын.

-Заманыңды өтсең батпас таң қылып,

Біліміңді жақсаң өшпес шам қылып.

Ұрпағыңа қалса айтарлық бір сөзің,

Сол ғой шіркін, өлмегенің мәңгілік- деп, бар өнер иесінің арман-тілегін, мұрат-мақсатын төрт жолға сыйдырып кеткен ақынға, «Өнердің мәңгілік көш-керуеніне Сіз де қосылдыңыз, Шынболат Ділдебаев!» десек, еш кателеспейміз.

Ғалым Жайлыбай,

*ақын, Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері,
Халықаралық «Алаш» сыйлығының иегері.*

«Аяулы інім, Шынболат! Сен шын мәнінде бұл бейбастақ сойқан заманның бүгінгі Бұхар жырауысың. Сен өзіңнің әділет аңсауыңмен, шынышылдығыңмен, бетқаратпас қайсарлығыңмен, адамгершілік парасаттылығыңмен, жыршылық мәнеріңмен қазақ өнерінің аспандап тұрған жұлдыздарының ең жарқырап көзге түсерісің! Сенің атыңды қойған адамның тегін адам емес екені де көңілге ризашылық ұялатады. Денің сау болып, асқақтата үніңді естірте бер!»

Қасым ҚАЙСЕНОВ,
Қазақстанның Халық Қаһарманы.

«Адамның денесіне жара шықса дәрігерлер емдейді. Ал, қоғамдағы жараны кімге емдетеміз? Шындықты айту оңай емес. Ол бәрімізге бірдей жаға бермейді. Оны Махамбет, Ақтамберді, мына Шынболат сияқты шынышыл ақындар ғана айта алады...»

Шерхан МҰРТАЗА,
Қазақстанның Халық жазушысы.

«Халқым кезінде мені «Кенші ақын» деп атап кетті. Құдайға шүкір, кенші ақын інілерім де баршылық. Соның көші басында Шынболат Ділдебаев тұр».

Кәкімбек САЛЫҚОВ,
Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері,
Жезқазған, Көкшетау, Сәтбаев қалаларының
Құрметті азаматы.

«Міржақып Дулатовтың «Оян, қазақ» жырынан кейін батыл да ашық айтылған ащы жыр ол – Шынболаттың «Шындық» толғауы болды. Аз ғана уақыттың ішінде бұл жыр алыс шетелдерге тарап кетті».

Бүркіт ЫСҚАҚОВ,
ақын.

«Ең алғашқы ғарышқа Юрий Гагарин ұшқан күні халқымыздың ардақты ұлы Олжас Сүлейменовтің «Адамға табын, Жер енді» деген отты өлеңі бүкіл әлемді шарлап, ақынды алғаш халыққа танытқан еді. Ал, Шынболаттың «ШЫНДЫҚ» туралы толғауы жариялылықтың алғашқы дауылпазындай жер бетіндегі бар қазақты дүр сілкіндірді».

Мүсілім ТОҚТАМЫСҰЛЫ,
ҚР Мемлекеттік сыйлығының лауреаты,
техника ғылымының кандидаты.

*СӨЙЛӨ , ТУЛУУ ,
АЛАНДАМА,
ТЛАРТЫНТА!*

ЖҮРЕГІМ

Ғазиз жүрек, ұшқыр қиял
Бар әлемді кезетін.
Жақсыны да ,жаманды да
Жалғыз сенсің сезетін.
Кейде нәзік гүл секілді,
Кейде болып темірдей,
Кейде қызып, кейде суып,
Барлығына төзетін.

Кейде тасып шарықтатып,
Сыйғызбайсың жер-көкке.
Сенен де асып ондай кезде,
Ентігеді қос өкпе.
Әнге бөлеп енді бірде,
Тебірентесің жанымды.
Кейде жасып, жабырқатып
Мазалайсың күр текке.

Сенсіз дүние көңілді емес,
Өмір де емес білемін.
Еркін соғып ұстап тұрсың,
Бар тіршілік тірегін.
Өмір,өлең, бақыт үшін,
Лүпілдеген дамылсыз,
Қандай ғана асыл заттан,
Жаралғансың, жүрегім.

Жұдырықтай жүрегім бар,
Дұшпанға кара қазандай.
Жұдырықтай жүрегім бар,
Достарға қызған базардай.
Базар десен, қызығын көр,
Қазан десен, шыжығын көр,
Ашықпын барлық адамға-ай.

1964.

КЕУДЕМДЕ САРЫАРҚАНЫҢ САМАЛЫ БАР

Найманның ішіндегі Ақтазы едім,
Суындай Тасбұлақтың тап-таза едім.
Атамыз кешегі өткен Ахмет ишан,
Тау болсам Гималай мен Кавказ едім.

Жайлаған Сарыарқаның қия белін,
Жайқалған Байқоңырдың қияғы едім.
Кешегі палуан Тіней Ділдебайдың,
Артында қалған жалғыз тұяғы едім.

Арнайын туған жерге жалынды жыр,
Жақсы мен жайсаңдарым жанымда жүр.
Қожабай, Болман, Тайжан, Шашубайдың,
Өнері мына менің қанымда жүр.

Құятын әрбір сөзі жаныма нұр,
Халқымның қастерлеймін асылдарын.
Солардың ізін қуып ойын-тойда,
Диірменнің дөңгелеген тасындаймын.

Барымды, жоғымды да жасырмаймын,
Басымнан дұшпан сөзін асырмаймын.
Кеткенде күйім шалқып, өнім тасып,
Жүргендей сезінемін қасында айдың.

Жайлаған өн бойымды қазақ әні,
Айтатын алда жатыр ғажабы әлі.
«Қайткенде халқыма көп беремін» деп,
Тасиды тамырымның таза қаны.

Кеудемде Сарыарқаның самалы бар,
Тасқындап тау қопарар талабым бар.
Жақсыға жаным жайлау, құшақ ашық,
Жаманға алынбайтын қамалым бар.

Жанымның қиянаттық етпесі бар,
Етімнен қажет болса ет кесіп ал.
Тілім бар Махамбеттің найзасындай,
Пендемін бүйрек, бауыр, өкпесі бар.

Сырым бар жасықтарға алдырмаған,
Ғашықтарды тербетіп салдым мың ән.
«Өнердің азды-көпті арқасында»,
Қадірлеп халқым тойдан қалдырмаған.

Домбырам, сені тағы қолға алайын.
«Елім» деп, ертелі-кеш толғанайын.
Қасықтай өнерімді қадірлеген,
Елім бар ардақтайтын, айналайын.

СҮЙЕМ

Елімді сүйем, жерімді сүйем расым,
Өзенін, тауын, көлдерін, жылға, жырасын.
Қасиетін ұғып, қадірлеп көкке көтерем,
Атынан түспей қалдырған бабам мұрасын.

Қияға көз сап, алысқа сермеп құлашын,
Дегендей сірә, қайратымды ұрпақ сынасын.
Қажымас күшін, қасиетін, ісін ұғасың,
Бәріне тәубе, бәріне шүкір қыласың.

Тауларым асқақ, көлдерім шалқар болмаса,
Ақ ұлпа тұнып, аспанды сұр бұлт торласа.
Жайраңдап жүріп, жарқылдап күле алмаспын,
Жеріме жаһұт, еліме бақыт қонбаса.

Көтеріп көкке, бабамның туын қолдағы,
Мен емес жабың қалатын орта жолдағы.
Аласапыран күн туғанда да әйтеуір,
Арыма дақты түсірмей өтсем болғаны.

ҚАЗАҒЫМ

Қазағым айтқан сөзге тоқтаған ел,
Тәттісін қонағына сақтаған ел.
Осынау ұлан байтақ кең далаға,
Бір түрме, бір қонақ үй соқпаған ел.

Қонақтан жамбасақы алмаған ел,
Салмағын ешкімге де салмаған ел.
Кіммен дос болу жағын білмей қалып,
Бұл күнде бас бармағын шайнаған ел.

Баласы батаменен көгереді,
Тербеген бесігінен ән-өлеңі.
Өлтірсе сөзбен ғана өлтіретін,
Пушкісі, пулеметі жоқ ел еді.

Қазағым мал өсірген тоқ ел еді,
Бұл күнде кезек күтіп, бөгеледі.
Әйтеуір, білетінім бір-ақ нәрсе,
Пейілі қашаннан да кең ел еді.
... Барады кейін қалып нашар күндер,
Құдайым пейіліне берер енді.

ҚАЗАҚТАР МЕН КАЗАКТАР

Көп жайлар бүгін мені мұнайтады,
Шынболат шама келсе шын айтады.
Төле би, Бұхар жырау жоқ қой бүгін,
Шырылдап мен айтпасам кім айтады ?

Ой да бар менде жігер, қайрат та бар,
Кез келді өзімді бір қайрап қалар.
Қай күні сорым менің қайнап қалар,
Қызыл тіл оған дейін сайрап қалар.

Бұл күнде тойын тойлап қазақ жатыр,
Жайықта әскер жинап казак жатыр.
Халқым-ай, барлап бәрін білмейсің ғой,
Алдында әлі қанша азап жатыр?

Қазағым, аңқаулықты қоймайсың ба?
Сөзімнің тереңіне бойлайсың ба?
Қарабах, Балтықтағы қанды қырғын
Жайықта болмайды деп ойлайсың ба?

Кім кепіл аласапыран жетпесіне,
Қазақтың кім қарайды өкпесіне.
Кім кепіл қара ормандай қалың нөпір,
Бір күні басып-жаншып кетпесіне?

«Жауға шап» деп тұрғам жоқ аттан салып,
Дегенмен, қоймаған жөн тайраңдатып.
Төбеден қайта таяқ ойнатпасын,
Көсемін көрден алып жатқан халық.

Озбырлап Желтоқсанда қырған жоқ па?
Ит қосып, күрекпенен ұрған жоқ па?
Сүйрелеп аруларды бұрымынан,
Лақтырып тастады ғой мұздай қарға.

Біз қалай ұмытамыз сойқанды сол?
Жайықта казак неге жинайды қол?
Казактың осынысын көрген Қазақ,
Бәріне бұрынғыдан бекемдеу бол!

ШЫНДЫҚ

Сөйле,
Тілім,
Алаңдама тартынба,
Найзағайдай шындықты айтып жарқылда!
Қалай ғана өмір сүрдім дей алам,
Бір ауыз сөз қалмаған соң халқымда?!

Заман қалай,
Адам қалай өзгерді,
Өзгергенді шүкір, қазір көз көрді.
Арың менен ақиқаттың алдында,
Шындықты айтып,
Шыңғыратын кез келді.

Айтса нанар сенгіш халық едік қой,
Сенгіштіктен талай таяқ жедік қой.
Халқымыздың қамын жеген ұлдарын,
О, ғаламат,
«Халық жауы» дедік қой!

Күні болған қазағымның сорлаған,
Қасіреттің қара бұлты торлаған.
Ешқашан да тарихында даламның,
Кешегідей бұрыс кету болмаған!

Сеніп өскен халық едік малына,
Малын алса,
Қайтсін халқым налымай?!
Америка,
Түркияға,
Қытайға,
Жетіскеннен шашылдық па тарыдай?

Әке тұрып сөйлеп кетті баламыз,
Ағайыннан алыс кетті арамыз.
Үш миллион
Аштан өлген жарамыз,
Қалғанымыз қайда кетіп барамыз?

Шұбар ала болып кеткен тілдерің,
Айтатұғын келді бүгін күндерің.

Тілің кетсе күнің қоса кетерін,
Қайран елім, қалай ғана білмедің?

Орысшаға орыстарды таң қылып,
Ана тілін білмеу қандай заңдылық?!
Өсер балаң,
Байтақ далаң тұрғанда,
Қазақ тілі жасау керек мәңгілік!!!

Ауруың бірте-бірте асқынған,
Қара ниет асып кеттік қасқырдан.
Қай бабаңның дәстүрінде бар еді,
Ата-анасын интернатқа тапсырған?

Өкініштен өксігімді баса алмай,
Айту қиын ойлы көзге жас алмай.
Бір ақсақал бір ауылды билеуші ед,
Қазір қалдық бір әйелден аса алмай.

Азаматтар қол бастайтын қаһарман,
Алкогольдің арбауына шаталған,
Бұл заманның
Қобыланды мен Қамбары,
Оқ тимей-ақ шығып жатыр қатардан.

Бабамыздың биігінен аспадық,
Құдай,
Дінді таза жауып тастадық.
Маскүнем боп ұлың түгіл қыздарың,
Ол аз болса наша шеге бастадық.

Сәл кідіріп ойлаңдаршы әріден,
Қанша сәби өлді улы дәріден.
Қыздарымыз үйде отырып жүкті боп,
Тірі жетім көбейді ғой бәрінен.

Қайдасыңдар,
Азаматым,
Арысым,
Қайда кеткен қасиетті намысың?
Адам түгіл шырылдаған торғай да,
Жанын пида етпеуші ме еді бала үшін?!

Алған кезде бұл тоқырау алқымнан,
Жұрдай болдық,

Қайран баба салтынан.
Қасиетті қыздарымның қылығы,
Арал болып, Балқаш болып сарқылған!

Миымызға өрмекші тор құрған ба?!
Көрсоқыр ғып Құдай таза ұрған ба?!
Қаракөздер, кімге ғашық болдыңдар,
Өз батырың,
Өз арысың тұрғанда!

Намыс қайда,
Ұят қайда,
Ар қайда?
Оның бәрі қалғаны ма шалғайда?
Бұл бетімен кете берсе ұрпағың,
Шала естілеу,
Мәңгірт болып қалмай ма?

Дұрыс болмай замананың жетегі,
Еңіреген ердің толды етегі.
Осылардың бәрін қосып ойласам,
Бас айналып,
Көз бұлдырап кетеді.

Күнім туды ағымнан бір жарылар,
Қайран елім,
Сорың енді арылар.
Шыдаушы ендер,
Шыдаңдаршы,
Шырылдап,
Шындық жайлы айтатыным тағы бар.

Туған елдің қазынасының бәрін ап,
Ұрпағымыз кейін немен жарымақ?!
Полигон боп,
Абай, Мұхтар жүрген жер,
Атом неге тек Семейде жарылад?!
Атом неге тек Семейде жарылад?!
Атом неге тек Семейде жарылад?!

Бұл сөзімді түсінер-ау есі бар,
Кімнің қандай ала алмаған өші бар?
Елсіз-күнсіз Тундралар жатқанда,
Сары алтындай,
Сарыөзекте несі бар!

Мәз болмайық арқамыздан қаққанға,
Мәз болмайық жұлдыз әкеп таққанға.
Кімге керек жал мен жая жегенің,
Бауырларың қылтамақ болып жатқанда!

Бауырлармыз,
Жанымыз бір кемеде,
Мен ешкімге жүрген жоқпын сене де!
Лермонтов пен Пушкинді атқан жандарға,
Абай деген,
Семей деген немене?!

Қайран далам,
Өр төсіңе нұр тұнған,
Қырандайсың қанатыңнан қырқылған.
Мал өрісің,
Аң мен құсың жоқ болды,
Миллион гектар жырым-жырым жыртылған!

Кереку мен Қызылжар еді мақтаным,
Ұмыттық қой Ақмоланың аттарын.
Орысша боп адам түгіл қалаң да,
Байқайсың ба, қайда бара жатқанын?

Оқымаған биікте тұр бабамыз,
Оқыдық қой,
Неге саяз санамыз?
Асқынды ғой,
Асқынды ғой жарамыз,
Ей, бауырлар,
Қайда кетіп барамыз?

Асқар тауым,
Ақыл ойым, қорғаным,
Есіңді жый,
Ешкімге жем болмағын.
Есіл ерлер, ертеңді де ойлаңдар,
Кімге керек бес күн жақсы болғаның.

Айтатұғын атты бүгін ақ таңдар,
Бәрін біреу береді деп жатпандар.
Бір қазақты үшке бөліп бүлінбей,
Қайран елім,
Бірлігіңді сақтаңдар!

ШАРЫҚТАУ. ДҰРЫСЫ МЕН БҰРЫСЫ

Құпия сырлар нелер бір ғажап ашылды,
Жер-Ана бүгін адамға келіп бас ұрды.
Ғаламат мына әлемді тұрған таңғалтып,
Барымды бүкпей жырлайын заман-ғасырды.

Азғана қалды ғасырға жаңа жетуге,
Ғылымның бүгін көп іске қолы жетуде.
Ғарышқа қойып жүздеген жердің серігін,
Бәрі де соның адамға қызмет етуде

Дәл мұндай күнді қиялдап өткен атамыз,
Жаз етіп қысты, қыс етіп жазды жатамыз.
Шілдеде шыжып, балмұздақ жесе балалар,
Қақаған қыста алманың дәмін татамыз.

Ғарыштан өтіп, Марсқа жеттік самғатып,
Адамның мыйы адамды жүр ғой таңғалтып.
Хабарды беріп, жұлдыздарға да жатырмыз.
Тіршілік барын Планетамызда аңғартып.

Мұхиттың бетін тілгілеп алып кемелер,
Полюске жеткен ерлерге кім бар теңелер?
Айына барып, асыр сап қайтқан адамдар,
Шолпанға барып қоныпты десе сене бер.

Ғылымның күшін болмайды қазір шектеуге,
Жасаған соны шыны көз ғалым - бос кеуде.
Тауыңды бұзып, тасыңды жарып, қақыратып,
Келтірмей жатыр Жер-Ана тілін «жоқ» деуге.

Бар кенді қазып, аңдарды атып, тауысты.
Лас ауадан адамның есі ауысты.
Құлағын бітеп, таскерең болған ғалымдар,
Естімей жатыр жанайқай, ащы дауысты.

Теңіз де, көл де, шөл болды суы сарқылып,
Аурулар саны жылма-жыл жатыр артылып.
Осының бәрін көзбенен көріп тұрса да,
«Мықтылар» одан тұрған жоқ әзір тартынып.

Сілкініп жерім, ай менен күнім тұтылды.
Ғалымдар ессіз бес күндік баққа құтырды.
Әлемнің асыл бермесін тартып алам деп,
Жүзінен ұтып, мыңынан мықтап ұтылды.

Оқушым, айтшы жанымды қайда қоя алам?
Қарама-қарсы дүниені көріп, ой-алаң.
Жер – Ана жатыр ыңыранып, жылап,
соны естіп,
Малынып, терге түсімнен шошып оянам.

ҰЛЫЛЫҚ ПЕН ЗҰЛЫМДЫҚ

Артқа тастап, өмірдің сан белесін,
Тіршіліктің түзу ұстап, кемесін.
Жүзіп келем ашық аспан астында,
Білмейтін жұрт не десе де, о десін.

Бар өмірді елмен бірге өткердім,
Жақсыны да, жаманды да көп көрдім.
Көзбен көрген ақиқатты айтатын,
Жағасына келіп тұрмын өткелдін.

Мен емеспін тәтті сөйлеп, жылмандар,
Жалған айтсам аяушылық қылмандар.
Бар шындықты айтып едім, тағы айтам,
Құлақ салсын ел басында тұрғандар.

Мынау жастар салқын жүрек, мұз кеуде,
Сен деп сөйлер, жарамайды сіз деуге.
Темекімен ыстап балғын денесін.
Бар бақытын у шараптан іздеуде.

Мақсат қылмай бір биікке жетуге,
Алтын уақыт бостан-босқа өтуде.
Жаның ашып, айтсаң сөздің ашығын,
Дайын тұрар жұлқыласа кетуге.

Қарапайым қазақ қызы қылықты,
«Эротика» көріп әбден былықты.
Өзге түгіл өз басын ап жүре алмай,
ПАРЫЗ, ҚАРЫЗ дегенді ұрпақ ұмытты.

Ойда жоқта біз тыққандай денеме,
Мына жайды айтсам адам сене ме?
Өз баласын сатып жүрген жан көрдім,
Масқара емей, сұмдық емей немене?

Момындар жүр тиындарын есептеп,
Қулары жүр кімдерді алдап, жесек деп.
Қарақылды қақ жаратын билерің,
Керісінше пара алады кесектеп.

Қазағыма таң боп атқан арайлы,
Кім сыйлады Мұқағали, Абайды?
Қазір де сол өзгерген жоқ, титтей де,
Қанаттылар қалталыға қарайды.

Ұлылығың болып бүгін шерменде,
Зұлымдыққа тиіпті орын төрден кеп.
Сәбилер жүр қолын жайып көшеде,
Бұл өмірге нан сұрауға келген бе?

Қу мен сұмдар сыбайласып, бірігіп,
Зұлымдықтың отына жүр жылынып.
Жұмыссыздық, кісі өлтіру, ел тонау,
Елдің іші бара жатыр бүлініп.

Ақыл, ойлар басталғанда ластана,
Шындықты да айта алмайсың жасқана.
Бар әлемді таңдандырған Одақты,
Бір-ақ адам быт-шыт қылды, масқара.

Нарық бізге бола алмай тұр мұрындық,
Қараңғы бір тұйыққа кеп ұрындық.
Ұлылық кеп нұр-сәулесін шашқанша,
Істейтінін істеп тынар Зұлымдық.

Жүріп келем соның бәрін аңғарып,
Ұлылық пен Зұлымдыққа таң қалып.
Аңғалдықпен ойлайды екем жасымда,
Жақсылыққа ұмтылар деп бар халық.

Бұл жырларым біреулерге жақпайды,
Ал, біреулер шындық қой деп мақтайды.
Зұлымдығы шырылдатса жанымды,
Ұлылық кеп бір күні өзі ақтайды.

АШЫНУ

Дауың жоқ,
Қайран бабам, шеше алмаған,
Сорың көп,
Кері тартып, көше алмаған.
Басыңды кескен шығар әлденеше,
Тілінді ешуақытта кесе алмаған.

Сол басың айырылмас дауда қалды,
Сол тілің топқа түсіп саудаланды.
Елің мен ұланғайыр кең далаңды,
Басқалар бауырымдап баулап алды.

Алдымен нуыңды алды,
Суыңды алды,
Данышпан түгел кетіп,
Қуың қалды.
Арақ,
Наша,
Темекі,
Ауаң түтін.
Ішпеген енді қандай уың қалды?

Жаратып бар байлықты керегіне,
Біреулер жетіп жатыр дегеніне.
Жүз сомға сатып алып мәз боласың,
Шошқаның сервилатын жегеніңе.

Амал жоқ осындайда зарланасың,
Өлмеудің қамын іздеп қарманасың.
Миллиондап мал өсірген Қазақстан,
Жеп отыр Москвадан қалған асын...

Қуланып кеткен кезде жанның бәрі,
Аузымнан кетпей қалды-ау нанның дәмі.
Ал, енді нан жарықтық қымбаттаса,
Уа, халқым, көретінің алдында әлі.

Жер-суың жетпіс жылда көгермеді,
Қайран далам ойлаңдар, не көрмеді?
Махамбет боп сөйлер ем семсер жырман,
Бір Исатай жол бастап берер ме еді?..

ҰЯТ БОЛДЫ-АУ

Маза бермей қойды ғой бір ой маған,
Жатып-тұрып,
Уа, халқым, мың ойланам.
Мына біздің кеңестік Ұлы Отанды,
Дәл осылай болар деп кім ойлаған?

Коммунист ем,
ой жоқ еді бөтен менде,
Ардың туын аспанға көтергенде.
- Бізден асқан ел жоқ - деп мақтанып ек,
Ұят болды-ау,
Достан да, шет елден де.

Артықпыз деп жүргенде алдағы елден,
Қайтып келген қыздаймыз малға берген.
Қарасын да көре алмай қалыппыз ғой,
Кеше бізден жеңіліп қалған елден.

Орындалмай халқымның мұң арманы,
Мықтылар да сөзінде тұра алмады.
Мәңгі өлмейтін ілімін Лениннің,
Ұят болды-ау жоқ етіп шығарғаны.

Байлық,
бақыт алдында мол – деп еді,
Соның үшін,
бәріне көн – деп еді.
Енді менің миыма сыймай жатыр,
Капиталист,
қайтадан бол дегені.

Жер үйлерді өзіміз баспана ғып,
Москваны көркейттік астана ғып.
Жер сілкініп жер үйлер құлағанда,
Қалып қойдық далада масқара ғып.

Осылардың таң болып бәрі маған,
Ел болдық-ау, береке дамыған.
Компьютер мен атомның заманында
Ұят екен,
Сабынға жарымаған.

Ойламаса елінің болашағын,
Қалың елге болады араша кім?
Әкім болып не керек, патша болып,
Таба алмаса халқына қара сабын.

Ел емеспіз ренжір болмашыға,
Өкпеміз жоқ мінбесек «Волгасына».
Бірақ, елдің көңілі көншімейді,
Тамақ салмай толтырып дорбасына.

Жеткен жоқ па өзіме өз құрбаным,
Көбейтті ғой «шешендер» сөз қырманын.
Отыз екі келмеске кетпеп пе еді,
Ұят болды-ау тамақты сөз қылғаным.

Заманында тарихты арамдаған,
Періште боп көсемдер жаралмаған.
Тірлігінде ардақтап, аспанға атып
Ұят екен,
өлген соң жамандаған.

Елдің қамын ойлайды жан-жақты адам,
Сом алтындай әр сөзін салмақтаған.
Асылдарын дуэльде атып тастап,
Ұят екен,
өлген соң ардақтаған.

Сөздің мәнін уа, халқым, ұғыналық,
Бір шындықты байқадық бүгін анық.
Өлсе өлер халықтың қарғысынан,
Ал, ұяттан өлмей жүр «ұлы халық».

ҚЫМБАТШЫЛЫҚ

Кел екеуміз, Тіршілік, сырласайық,
Сырласқанды ешкім де қылмас айып.
Бәрін тастап шығайық оңашаға,
Сырласайық, анау бір қырды асайық.

Армандауға арналған ақ жүрегім,
Ақ жарылмай қалайша сақ жүремін.
Қарашада өмір тұр Абай айтқан,
Кім біледі айта алмай қап жүрермін.

Жауабы жоқ сұрақтың ішіндемін,
Қалай-қалай заманды мүсіндедің.
Бетімізді қай жаққа бұрып едік,
Қайда кетіп барамыз, түсінбедім.

Арпалысып арманның жетегінде,
Борышымды білмеймін өтедім бе?
Аларымды алып ап , масқара боп ,
Берерімді бере алмай кетемін бе?

Бүгін міне байқаттың бағанды енді,
Өлмеген жан бұл күнге аман келді.
Жетпіс жылғы жиғаның желге кетіп,
Бәрін нөлден бастайтын заман келді.

Заман келді көрмеген бағаны алып,
Ар мен намыс ақшаға тағаланып.
Инженерлер, ұстаздар, дәрігерлер,
Саудагер боп шыға келді сараланып.

Нарық бүгін шырқап тұр сайқал-әнін,
Алдым-тұман, артым-жар байқағаным.
Дөңгеленген дүние, шыр айналып,
Бай мен кедей заманын қайталадың.

Бар әңгіме айтатын тиын болды,
Тиын болса өмірде сыйың да оңды.
Сәлемін де пұлдап жүр көршілерім,
Бәрінен де сонысы қиын болды.

Қиын болды бір сорар темекің де,
Алатын да қалмады-ау, беретін де.
Шығып келіп көшеге ойға батып,
Қалтыраймын қалғандай жел өтінде.

Киім қымбат, үй қымбат, тамақ қымбат,
Кешегі он сом затыңыз бүгін мыңдап.
Нарық келіп заманды арық қылып,
Қыспаққа алып жоқшылық келед шындап.

Арба қымбат, ат қымбат, қамыт қымбат,
Нарық жұтып бәрін де алып тынбақ.
Қалар ма екен көмусіз әнебір шал,
Өле қалса кебін жоқ, табыт қымбат.

Елді жайлап барады қымбатшылық,
Қағаз ақша құны жоқ мыңдап шығып.
Қант пен шәйді, ет, майды айтпағанда,
Жамап кидік ала алмай қымбат шұлық.

Қымбат, қымбат, япырмай, бәрі қымбат,
Бас ауырса бір ішер дәрі қымбат.
Қайыр сұрап қол жайды тағы бір шал,
Өлмеу үшін қайтсін-ай, жаны қымбат.

Кассадағы ақшамыз күйіп кетті,
Осыншама қорлыққа сыйып кетті.
Ең биікте жүретін самолет ед,
Ал, билеті одан да биік кетті.

Армандады қазағым армандады,
Мал еді ғой бабамнан қалған бағы.
Түгін шықпай фабрика, зауыт тоқтап,
Даласында қазақтың мал қалмады..

Балық деген басынан бүлініп тұр,
Қыл үстіне кей тағдыр ілініп тұр.
Базардағы қаптаған саудагер мен
Базда істейтін бастықтар бірігіп тұр.

Міне, осындай қазіргі тұрмыс деген,
Қымбатшылық жалғасты қылмыспенен.
Кісі өлтіргіш қанқұйлы қарақшымен,
Прокурор мен соттарың бірге істеген.

Жауабы жоқ сұрақтың ішіндемін,
Қалай, қалай заманды мүсіндедің.
Бетімізді қай жаққа бұрып едік,
Қайда кетіп барамыз, түсінбедім.

ӨЗ ОБАЛЫҢ ӨЗІҢЕ

Иманыңды, дініңді,
Қайтып берсе тіліңді,
Айт деп тұрған заманда,
Шығармасаң үніңді,
Күндеп бірің-біріңді,
Болып жатсаң жырыңды,
Он миллион ел болып,
Біле алмасаң құныңды,
Көре алмасаң күніңді,
Өз обалың өзіңе!

Қорғап қара басыңды,
Тығып ішіп асыңды,
Ашық күнде айырмай,
Досың мененен қасыңды,
Өзіңе атсаң ойланбай,
Жауыңа атар тасыңды,
Көре алмасаң асылды,
Төгіп тұрып жасымды,
Айтар болсам аянбай,
Өз обалың өзіңе!

Өз халқыңмен болмасаң,
Өз салтыңды қорласаң,
Ыстығына күйініп,
Суығына тоңбасаң,
Ойбай бізден артық-деп,
Өзгелерді қолдасаң,
Өз алдыңа ерікті,
Ел бола ғой дегенде,
Құл болам деп сорласаң,
Өз обалың өзіңе!

Танымасаң ерінді,
Біле алмасаң тегінді,
Өзің қазып көрінді,
Тулақ қылсаң жерінді,
Қолдан берсең басқаға,
Жасыл жайлау белінді,

Өз қолыңмен бөгет сап,
Тақыр қылсаң көлінді,
Табалады демегін,
Өз обалың өзіңе!

Айырбастап алсам мен,
Алтынымды жезіңе,
Шыдамай сыр білдірсем,
Замананың тезіне,
Кінә тағып қинаса,
Шындықты айтқан сөзіме,
Мезгілінен ертерек,
Құм құйылса көзіме,
Өкінер деп ойлама,
Өз обалым өзіме!

ТӘУЕЛСІЗ ЕЛ – ҚАЗАҚСТАН (толғау)

Сөз сөйлесін қомданып арқалы ақын,
Құтты болсын, уа, халқым, салтанатың.
Ел болғанда тәуелсіз Қазақстан,
Күн емес пе көмейден бал таматын?!

Бір ғажап күй бойымды тербетеді,
Үлкен намыс, үлкен сын елге тегі.
Қара нан жеп, шекпенмен жүрсендағы,
Тәуелсіз ел болғанға не жетеді!

Осы еді ғой ғасырлап аңсағаным,
Бар әлемге мен бүгін жар саламын.
Осы күнді армандап қаншама жыл,
Қаншама рет жүректі паршаладым.

Неткен бақыт, өңім бе, түсім бе еді,
Қалай-қалай бұл заман мүсіндеді.
Лақтырудай лақтырып еді құздан,
Бір ғажап күш сақтады, түсірмеді.

Тоқыраудың бұза алмай қамалдарын,
Таусылғанда ең соңғы амалдарың.
Аждаһаның аузында тұр едің ғой,
Жем боп кетпей, халқым-ай, аман қалдың.

Өз еліңде өзгеге мазакталдың,
Өз жеріңнен жай таппай азаптандың.
Бұдан артық жалғанда бақыт бар ма?
Жоқ боп кете жаздауға аз-ақ қалдың.

Табанында Мәскеудің жатқан қазақ,
Тақсіретін тағдырдың татқан қазақ.
Тиянақты, іргелі ел болуға,
Тізе қосып, бірігіп, аттан қазақ!

Құрбандық шал, ақ жарыл, мақтан қазақ,
Тақияңды аспанға ат, шаттан, қазақ.
Қыл үстінде өмірі тұрған кезде,
Алтын таңы арайлап атқан, қазақ.

Қиындықтан қазағым, қысылмағын,
Ел едің ғой аруақты, мысың басым.
Бақыт құсы басыңа келіп қонды,
Сол құсыңды қайтадан ұшырмасын!

Істің артын ақылмен тосу керек,
Бала саны келіндер, өсу керек.
Атажұртқа жете алмай жүргендерді,
Елге әкеліп, қатарға қосу керек.

Рушылдық, жершілдік болмау керек,
Нұрсұлтанды ел болып қолдау керек.
Жер бетінде бас қосып барлық қазақ,
Абылайдың арманы орнау керек.

Абылайдан Нұрсұлтан асу керек,
Шама келсе орыстан қашу керек.
Көпке топырақ әрине, шаша алмайсың
Көкіректерін дегенмен, басу керек.

«Тәуелсіздік алдық» деп тоймау керек,
Қазақ үшін күресті қоймау керек.
Түркиямен, Қытаймен дос болсақ та,
Жем боп кетпеу жағын да ойлау керек.

Аянбастан енді еңбек ету керек.
Қанат қатып, топшың да беку керек.
Мемлекет Тәуелсіз болғаннан соң,
Өз аузыңа өз қолың жету керек.

Азаматтар бұл істі ұғу керек,
Қиындықпен күресте жығу керек.
Адмирал мен маршалдар болмаса да,
Қабанбайлар біздерден шығу керек.

Жөн сөз айтып бекерге тұрғаным жоқ,
Елге айтатын ішімде сырларым көп.
Халқым үшін азаттық, ұлы істерде,
Мен кетейін алдымен құрбаның боп!

Ел емеспіз дүниеге кеше келген,
Таттық дәмін тағдырдың нешелеген.
Тәуелсіздік байрағын көтердік қой,
Алғы күнді көрейік пешенеден!

БЕТБҰРЫС

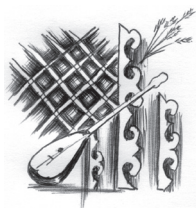
Тас тығып қойғандай ед қолқамызға,
Айтатын заман келді, қорқамыз ба?
Ораза, Айт пен намаз, тіл мен дінің,
Наурызың қайта келді ортамызға.

Бетбұрыс жақсылықтың басы болды,
Әрине, досы болды, қасы болды.
Жетпіс жыл берілмеген ұмыт болып,
Көптеген аруақтардың асы болды.

Халқымның қайтсем басын құраймын деп,
Тірілді Сыпатай мен Райымбек.
Жаншылып қалған басы қазағымның,
Келеді қалт-құлт етіп тұрайын деп.

Атақты асындай боп Сағынайдың,
Тойы өтті Бөгенбай мен Қабанбайдың.
Оқжетпестің басында желбіреді,
Ақ туы аруақты Абылайдың!

Ақ тілек ақындарың айта берсін,
Қазағым, бағанды біл, байтақ елсің!
Баяғы Қыз Жібектің көшіндей боп,
Заманың қайран елім, қайта келсін!

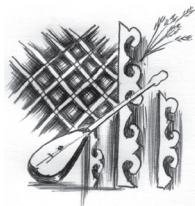
АТА ЗАҢ

Мадақтап Ұлы елімнің шат қадамын,
Мен бүгін барым болса ақтарамын.
Халқымның кеудесіне жаз орнатқан,
Ата Заң, өзіңді айтып мақтанамын.

Бүгінгі әнім басқа, таңым басқа,
Ұлға бақ, теңдік берген қарындасқа.
Бөлеген шат тұрмысқа қазақ елін,
Әлемде әділетті заңым басқа.

Бүгінгі қызығым көп, тамашалар.
Кім келіп, бақытыма таласа алар?
Сенерім, сүйенерім – Ата Заңым,
Күн болса қате кеткен арашалар.

Бұралаң боп тұрғанда заман ағым,
Жабығып һәм қуанып тұрған шағым.
Халқымды қиындықтан алып шығар,
Жасай бер, жылдан жылға Ата Заңым!

АҚ ТАҢДАР

Алтын арай нұрға бөлеп,
Келе жатыр күн шығып.
Ғасырларды артқа тастап,
Ей, адамдар,
Ояныңдар,
Не істеу керек ойлаңдар,
Мынау ғажап тіршілік,
Қалмау үшін тұншығып.

Бізге жеткен тіршілікті,
Жеткізейік ертеңге.
Қолдан келсе кереметтей,
Кетейікші көркемдеп.

Келер ұрпақ мың жылдан соң,
Қарап тұрсын қайран қап.
Қандай ғажап бабаларым,
Әлдилеген өлкем деп.

Асқар таулар,
Жасыл баулар,
Анау ғажап Тайгадан.
Нұры сөнбей тұрған кезде,
Ұшу үшін айға адам.
Сәл ертерек ояныңдар,
Сәл ертерек ойлаңдар,
Мәңгі жоқ боп кетпей тұрып,
Мынау ғажап айналған.

Елікте де, киікте де,
Еш күнә жоқ, атпаңдар.
Аққан суды, орман-нуды,
Былғамандар, сақтаңдар.
Тіршілікті сақтайтұғын,
Құрал да бар, күш те бар.
Айналайын, адамдар!
Бірақ, ұйықтап жатпаңдар.
Ата берсін, ақ таңдар!
Ата берсін, ақ таңдар!

АРМАН

Арман деген ұлы өзен,
Өз арна, өз ізі бар.
Өмірде де төрт кезең,
Көктем, жазы, күзі бар.

Көктем өтті сарқырап,
Шығарды ғашық құмардан.
Жазы да жетті жарқырап,
Кеншілік арман құралған.

Тиеген кенім жосылып,
Бастады бақыт жетегін.
Үмітке сенім қосылып,
Күлімдеп күзге жетемін.

Қазған кенім – керегім,
Сүйемін үнін, жарқылын.
Қыс келсе де сенемін,
Басылмай өтер қарқыным.

ҰЯЛАМ

Жердің кенін қазғанмен,
жырдың кенін қаза алмай,
Ойым кеткен пышырап,
бас дегенің қазандай.
Пұшайман боп отырам,
алтын уақыт зымырап.
Халқым сүйіп оқитын,
бір жақсы жыр жаза алмай.

Жатқа оқып жүрсем де,
көп ақынның жырларын.
Ұға алмай-ақ келемін,
тірліктің көп сырларын.
Босқа кетіп уақытым,
өз-өзімнен ұялам,
Мазак етіп тұрғандай,
босқа кеткен жылдарым.

ЕКІ ЖОРҒА

Мазалама, жалған ой жүрегімді,
Әркім өмір өзінше сүре білді.
Ақ тұлпармен әлдекім ағындаса,
Мен баптадым ақтабан күреңімді.

Сүрінбесін жырдағы ақтабаным,
Күрең жорға – кеншілік баптағаным.
Екі жорға жеткізер бір қараға,
Байлық, мансап қуудан сақта, жаным.

ӨМІР – ӨЛЕҢ

Өмір ылғи жадыраған жаз емес,
Ерлерге артар заман жүгі аз емес.
Тереңдерден тер төгумен табасың,
Бақытыңды ешкім әкеп, мә, демес.

Желігімен кетіп кейде көңілдің,
Келіп тұрар асып-тасып, төгілгін.
Шідерлі аттай шыға алмайсың амал не,
Бұлжымайтын заңы солай өмірдің.

Ауызыңнан шыққан сөзді қағып ап,
Сенен жақсы жоқ, дейтіндер табылад.
Өмірімді кенші қылған тағдырға,
Қапалықпен айтам кейде лағынат.

Не көрмедім жердің асты, бұл тастан,
Ол туралы жазу керек тың дастан.
Жұмыр жердің астын, үстін түгендеп,
Бақытымды іздеп жүрмін тынбастан.

Бұл күнді де сағынармыз ертең біз.
Тым алыста қалып қойды көркем қыз.
Жердің асты қорқытпайды жанымды,
Тірідей де талай түсіп, көргенбіз.

Бақытына жетсе екен деп бір адам,
Армандаумен жыр жазудан нәр алам.
Шын сырласым, өлең, өзің болмасаң,
Күнім құрсын өзгелерге қараған.

КЕНШІ ЕДІМ...

Кенші едім кен қабатын бұрғылаған,
Кеудемде жыр тасқыны ұрғылаған.
Құштарлы кездерімде нәр алғанмын,
Абай мен Махамбеттей сұңғыладан.

Қызығын көрмесем де жыр тағының,
Жүлдешіл жүйрік қауым ұрпағымын.
Шығардым жер түбінен жыр мен кенді,
Еңбекпен ортақ сырым, ортақ үнім.

Көзімнен өлең десе көрініп күн,
Жыр болып забойларда өріліппін.
Атқылап шыңыраудан шын, қияға,
Биіктен ғарышкердей көрініппін.

Көрінсем мен биіктен сенің арқан,
Қараймын құдіретіңе болып аң-таң.
Апарар адастырмай алғы топқа.
Өлеңім,
Тек өзіңе сенім артам.

ШЕГІНУ

Сәл тыныс алып,
Орманын ойдың аралап.
Тындырған іске,
Бір қарап өтсем саралап:
Мақтанар түк жоқ,
Мақтанар түк жоқ, шырағым,
Белгісіз күндер,
Жанымды жатыр жаралап.

Жаз өтті талай,
Аязы қарып қыс өтті.
Орынсыз болып
Қаншама уақыт, күш кетті.
Бір белгі қалмай,
Желге ұшып кеткен күндер-ай,
Өттең-ай, шіркін,
Бармақты қыршып тістетті...

Сайрандап жүріп
Елімнің әсем бақтарын.
Бағалай білдім,
Арайлап таңның атқанын.
Бағасын білдім көк аспан,
Жарық дүниенің,
Тұңғиық түпсіз,
Астында жүріп шахтаның.

Ішінде жүріп,
Қым-қиғаш мынау тірліктің,
Қүдіретін білдім мызғымас
Достық, бірліктің.
Аш жүрдім талай,
Жаяу да қалдым далада,
Білмей-ақ өттім,
Сонда да сырын ұрлықтың.

Өмір – қайық
Көк теңізде қалтырап,
Зымырайды,
Кей жерлерде малтып ап.
Кеше ғана ойнап жүрген бала едік,
Жасымызды қалыппыз-ау жартылап.

Тіршілікті көре-көре не түрлі,
Буын бекіп ,
Қанат қатып, жетілді.
Күні ертең-ақ жүреміз бе,
Япырмай,
Қалт-құлт еткен әнебір шал секілді.

Ер жігіт
Елім десе жасымайды.
Берілер ол еліне басыбайлы.
Кез болса,
Екіталай ер сыналар,
Ез жігітке болады басы қайғы.

Ер жігіт
Ешқашанда тасымайды.
Ез жігіт
Көбік болып шашырайды.
Елеулі еліңе бір пайда келтір,
Бір басын ит те жүріп асырайды.

АҚТАДЫМ ДЕЙ АЛМАДЫМ

Ата-ананың еңбегін,
Ағалардың терлерін,
Ақтар едім ер жетсем,
Деген едім баста мен.

Ұстаздардың бергенін,
Ел-жұртымның сенгенін,
Ақтаймын деп жүргенде,
Кеппін біраз жасқа мен.

Шахталарда кен қаздым,
Қырға шығып жыр жаздым.
Айтқан сертті ақыры,
Орындаған жандаймын.

Риза ата-анам да,
Риза ұстаз, ағам да,
Әй, бірақ та бірін де
Ақтадым дей алмаймын.

ӨЛЕҢ – ГҮЛ

Кейде мен ең бақытты жан боламын,
Бұзғандай динамитсіз тау торабын.
Кеудемде күй күмбірлеп,
Өлең гүлдеп,
Жемісі желбіреген бау боламын.

Жадырап,
Жалын атып жанарымнан,
Сол сәтте берерім көп, аларымнан.
Жарқ еткен қар астынан бәйшешектей,
Өлең – гүл,
Шашырайды қаламымнан.

Кен де – гүл,
Кенші де – гүл,
Көңіл де – гүл.
Мұндай сәт сирек болар өмірде бұл.
Тау да – гүл,
Тау басынан құлай аққан,
Тап-таза сарқырама,
бұлақ та – гүл.

Күн өтер... бәріне де көнер көңіл,
Өлеңді серік етіп өтер ме өмір?
Тәңірім жаратты ма екен мені,
Өлеңнен гүл терсін деп өмірде бұл?!

СЫРЫМ МЕНІҢ ТЕРЕҢДЕ

Өлең менен кеншілігім егіздей,
Буырқанып бұрқанады теңіздей.
Қатар жүріп қалыптасып келеді,
Көңілімнің желкенінен жел үзбей.

Сағыныштың шағаласы шуылдап,
Елжіреген ет-жүрегім дуылдап.
Жарылатын жанартаудай бұлқынып,
Жер астында жатады өлең туындап.

Соғыс бұлты торлап ауыл аспанын,
Тым көңілсіз болды менің жас шағым.
Солдат хатын аналарға оқудан,
Шамасы мен жыр толғауды бастадым.

Кенші сырын,
Өлең сырын мол ұғып,
Екеуінен күтіп жүрмін зор үміт.
Штрекпен келе жатып мақтанам,
Тамаша бір жыр жолына жолығып.

Көкейімде көрікті ойлар көп бүгін,
Өте берсін дәл осылай отты күн.
Сырым менің кен секілді тереңде
Жыр боп шығып, биіктейді шоқтығым.

ШЫҢЫРАУДА ШЫҢДАЛУМЕН КЕЛЕМІН

Тіл табысып жүрмін қазір жерменен,
Жез-дария ағылуда кен деген.
Жүрек мынау, Отан деген, ел деген,
Бақыттымын, бақыттымын мен деген.

Әсер етпес күннің суық, аптабы,
Забой деген кеншілердің мақтаны.
Ел қызыққан қызғалдақты Қырымға,
Айырбастай қояр ма екем шахтаны?

Оңай халық емеспіз-ау біз деген,
Жөнелтеміз жез-керуен жүздеген.
Қиындыққа қарсы қойып қайратты,
Бақыт жолын өр еңбектен іздеген.

Кен ағылса жүздеп, мыңдап, тонналап,
Сонда мерей, сонда шабыт, сонда бақ.
Жыр жазасың содан кейін кен жайлы,
Көкейінде көрікті ойды толғап ап.

Мінгендей боп сонда жырдың жорғасын,
Қалай ғана жаның жайсаң болмасын.
Жырдан гөрі салмақтырақ емес пе,
Шығып жатқан мырыш пенен қорғасын?!

Ширек ғасыр қаншама кен шығардым,
Оны жалғыз өзім ғана ұғармын.
Ақ саусақың дей алмайды мені ешкім,
Сондықтан да ең бақытты шығармын.

Шабыт алып еңбек атты өлеңнен,
Шыңдалумен шыңырауда келем мен.
Оңай жерде болмайды екен шын бақыт,
Шын бақытты іздеу керек тереңнен!

ЖЕР АСТЫНАН РЕПОРТАЖ

Сан ғасырлар жер қойнында сақтаған,
Білімімен мол қазына тапты адам.
Бүгінгі сөз кенші жайлы, кен жайлы
Тынданғыздар репортаж шахтадан!

Бұл арада болмас күндіз, түн деген,
Қыс па, жаз ба, оны да ешкім білмеген.
Гүрілдеген алып желдеткіштерден,
Жанға жайлы самал соғар іргеден.

Оңайлықпен жер де кенін бермейді.
Тастан мықты болсаң ғана кел дейді.
Жер астында жай ойнатқан ерлерді,
Көзбен көрмей, сірә да ешкім сенбейді.

Мандайына жеке шамы байланып,
Дулығалы батырларға айналып.
Кең лавада күлімдейді кеншілер,
Намыстары қара тасқа қайралып.

Әзілге де, қалжыңға да бай халық,
Қобыландыдай қолдарына найза алып.
Қаратасқа сүңгітеді сүңгісін,
Қауіп-қатер бәрі былай жәй қалып.

Толағай күш буырқанған, бұрсанған,
Нағыз ерлер мұздай темір құрсанған.
Тайсалмайтын небір қауіп-қатерден,
Ер Төстіктер,
Жер астында жол салған.

Сары мысты сығып алып сұр тастан,
Бұрғысымен жазып жатыр жыр-дастан.
Бір тәулікте мың тонна кен құлатып,
Бір-ақ жігіт тиеп жатыр тынбастан.

Төгіп жатқан секілденіп бидайды,
Зіл тастарды қиналмай-ақ жинайды.
Шақыр-шұқыр,
Тасыр-тұсыр,
О, ғажап,
Мына қимыл қиялыңа сыймайды.

Тонналаған жарылғышты аттырып,
Таудай тасты тақиядай лақтырып.
Соның бәрін селт етпестен атқарар,
Сом білектер алған әбден жаттығып.

Қалмау үшін қатардағы жарыстан,
Арыс ұлдар жаратылған намыстан.
Жетіқабат жердің астын тербетіп,
Бір қимылы мың қимылға ауысқан.

Жұмыс бітті.
Сүртіп мөлдір терлерін,
Есепке алып қаншама кен бергенін.
Бара жатыр шаршаса да күлімдеп,
Тастан мықты,
Тау қопарған ерлерім!

Қайласына қонақтаған құт қандай,
Қарап тұрмын еңбек сырын ұққандай.
Бара жатыр артық беріп жоспарын,
Жайраң қағып,
Театрдан шыққандай.

ТАС ЖАРҒАН ГҮЛ

Біреулерге үрей болып көрінген,
Забой артық маған кейде төріннен.
Шабытымның шалқары да сол жерде,
Еңбек пенен жыр жолдары өрілген.

Сол жыр бүгін гүлдеп тұрса беленде,
Тамыры оның бес жүз метр тереңде.
Қайран қалар көрмегендер жер астын,
Тасты жарып шығып жатқан өлеңге.

Сан жыл бойы шахта астында сақтаған,
Жырларым көп өн бойымда қаптаған.
Кеншілік пен жыршылығым егіз боп,
Келтірмеді ешбір жаман ат маған.

Күндерім мол ел сенімін ақтаған,
Еңбексіз сәт, ойсыз күндер жат маған.
Оңайлықпен жерде кенін бермейді.
Жігіт керек жай оғындай атылған.

Шахта астынан кен қопарып бақ табам,
Сахнадан жырымды оқып шаттанам.
Ал, содан соң домбыра алып, эфирден,
Жырау болып, шартарапқа аттанам.

МИНЕРАЛДАР

Кейде көлбеу, ал кейде тік жолағы,
Таңғажайып тастарда жік болады.
Сол жіктердің қуыстарын толтырып,
Минералдар көзінді арбап тұрады.

«Халкоперит», осында тұр «Галенит»,
Жасыл түсті «Азурит» пен «Малахит».
Араласып қонған бір ел секілді,
Сырт көздерге «Перит» пенен «Борнит».

Мөп-мөлдір су таудың саф хрусталі,
Сән түзеген керемет дұрысталып.
Шебер зергер соққандай заңдылықпен,
Мүз қарындаш секілді «Кристалы».

Некен-саяқ бұл ғажап таптырады,
Таңдайынды амалсыз қақтырады.
Шағылысып электр жарығымен,
Жер астында мың жұлдыз жақтырады.

ОТАН

Туған ел, тұнып тұрған күй алаңы,
Жыр болып жүрегіме ұяладың.
Адамға ең қымбатты өмір болса,
Сен үшін ойланбай-ақ қия аламын.

Өзіннен не бар артық әсте қымбат,
Жүрек сен деп соғады атша тулап.
Оттан да ыстық Отаным, қасиетінді,
Мен сірә, тауыса алмаспын мың күн жырлап.

Жан сырын ұрпағынның біліп алшы,
Жанып кетсем жерінде күлім қалсын.
Жерімді қанды балақ жау алғанша,
Басымды әлі келсе жұлып алсын.

ОРТАҒА ҚАЛА БОЛЫП ҰЛЫҢ КЕЛДІ

*1990 жылғы 13 қыркүйекте Никольск қаласына
академик Қаныш Имантайұлы Сәтбаевтың есімі берілді.
Соган байланысты өткен салтанатты жиналыс
осы арнаумен ашылған еді.*

Бұл өзі көптен күткен той болатын,
Той болса ағыл-тегіл жыр болатын.
Тойыңа жырдан шашу шашайын деп,
Алдына тағы шықты Шынболатын.

Атағы Алатаудан әрі асқандар,
Халқының хал-жайымен санасқандар.
Армысың, Қанышпенен бірге болып,
Іргесін бұл қаланың қаласқандар.

Армысың, кен қопарған батырларым,
Шахтаға бірге түскен жақындарым.
Намысын кеншілердің тасқа жанып,
Сендер деп жыр төгеді ақындарың.

Әрқашан «елім» дедім, «жерім» дедім,
«Елім» деп жыр төгуден ерінбедім.
Қуаныш құтты болсын аға, жеңге
Бақ тілеп бетін ашқан келіндерім.

Қуантып Арқадағы байтақ елді,
Алғысын ақсақалдар айта берді.
Жарқырап ақ маңдайы алшаң басып,
Ортаңа Қаныштарың қайта келді.

Халқымның осы еді ғой аңсағаны,
Соғады Сарыарқаның таң самалы.
Әжелер ақ жарылып алғыс айтып,
Жастары «Сәтбаев» деп ән салады.

Алдымен айналайын тілің келді,
Одан соң «біссіміллә» деп дінің келді.
Әз Наурыз ұлы тойың қайта келіп,
Ал, бүгін қала болып ұлың келді.

Бауырлар шет елдегі жақын болды.
Бауыржан жұлдыз тағып батыр болды.
Айналдым қайта туған заманымнан,
Бетбұрыс көп жағдайда мақұл болды.

Сондықтан шүкір делік, шүкір делік,
Өкініп өткен күнге түкірмелік.
Әлде де жырым-жырым жыртығың көп,
Ел болып сол жыртықты бүтіндейік.

Уа, халқым құтты болсын салтанатың!
Күн бүгін қызыл тілден бал таматын.
Еске алып кешегі мен бүгінгіні,
Сөз сөйлер топ ішінде арқалы ақын.

Қазынамыз көрінгенге жем болмасын,
Дейміз ғой тереземіз тең болғасын.
Сәт сапар тілейікші «Сәтбаевқа»,
Даңқы оның Ұлытаудан кем болмасын.

Ілікпей саясаттың шатағына,
Намысты ер елім демей жатады ма?
Қаланы одан әрі көркейтейік,
Қаныштың кір келтірмей атағына.

Жыршыға жаңылмайтын жағын берсін.
Сарқылмас өзен суға ағын берсін.
Ал, енді кейінгі ұрпақ балаларға
Әумин, Қаныш аға бағын берсін!

ҚАРАҒАНДЫ

Армысың,
Қарағанды,
Асыл қалам!
Еншім бір, оны ешкімнен жасырмағам.
Өзіңнен отау тігіп шыққаныммен,
Іргеміз қасиетті ашылмаған.
Келгелі келбетіңе көп қарадым,
Көп екен сағынышым басылмаған.
Вокзалдан түскен бойда самал есіп,
Қарсы алады зәулім үй, жасыл алаң.
Халықтар достығының ұйтқысы,
Елімнің берекесін қашырмаған.
Дүбірі кеншілердің естіліп тұр,
Тайбурыл тұяғындай тасырлаған.
Кенші едім,
Мен де маман кен қопарған,
Жырымнан шашуым мол шашылмаған.
Жырлауға мынау ғажап шат тұрмысты,
Мен бүгін кереметтей шабыттанам.
Беретін биігіме жаңа келдім,
Жаратып не жасайды жасында адам?
Тіл, жағым аман тұрса, мәртебенді,
Жеткізем енді келер ғасыр саған!

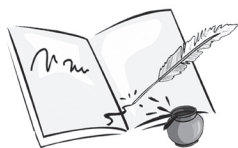
КЕРЕКУ

О, Керекү!
Көне көзі намыстың,
Алғаш келіп,
келбетіңмен таныстым.
Қарт Ұлытау қолын бұлғап қалды ғой,
Сәлем айт деп,
Отанына ҚАНЫШТЫҢ!

Сәл ойланып,
Жанарыма түсті мұң,
Беу, уақыт-ай,
сенен асқан күшті кім?
Бір өлеңмен сездіре алар ма екенмін,
Жүрегімнің саған деген ыстығын!

Ару Майра әні қалған аяулым,
Егілдім-ау,
төгілуге таяуым.
Апарындар жағасына Ертістің,
Ізі қайда, тәу етейін, Жаяудың?!

Бір ұлындай құшағыңа сиярмын,
Қоштасарда қалай сені қиярмын?
Зауыттардың боз түтіні сияқты,
Бұлттан асып бара жатыр қиял, мұң.

ҚАРСАҚБАЙ

Қарсақбайдан қай қала артушы еді,
Керемет күй гудогі тартушы еді.
Күндік жерден көрінген мұржасынан,
Бұлтқа ұласып түтіні шалқушы еді.

«Қарсақбай» деп, Мәскеу де табынатын,
Сары мысын алмаса сағынатын.
Байқоңырдан, Жосалы, Жезқазғаннан,
Машиналар дамылсыз ағылатын.

Бірі келіп поездың бірі кетіп,
Жатушы еді дүниені дүрілдетіп.
Дабыл қаққан далаға Қарсақбайдың
Әні бітіп қалыпты-ау, жыры кетіп.

Жазғы баққа жайласып, көшіп алып,
Тарлан тілін талайдың кесіп алып.
Келетұғын жан-жақтан қалың артист,
Көрерменнің жататын есін алып.

Көл жағасы саялы, сайран бағы,
Ұл мен қызың би билеп, жайрандады.
Қазір мұнда жайылып қой мен сиыр,
Көңілімнің жайлауын ойрандады.

Қайсы бірін айтайын тізіп бүгін,
Қаратөбе, сенде өткен қызық күнім.
Саған деген сағыныш, армандардың,
Алғандай боп отырмын үзіп гүлін.

Уақыт шіркін, білінбей жайлап өткен.
Қарсақпайды гүлдентіп, сайран еткен.
Болат білек, от жүрек нар қазақтар,
Көп еді ғой, япырмай, қайда кеткен?

Бәріне өзім секілді шын айыпты,
Жұбатуға сөз таппай ылайықты,
Көшелердің азайып көп қазағы,
Маңайында мазарлар молайыпты.

Мыс қазаны қазақтың Қарсақбайым,
Ұлын ем деп, қалайша алшақтаймын.
Қолдан келер түгім жоқ, жүрек жыртық,
Қайда барып, Құдай-ау, жан сақтаймын.

Орындалмай, арманым, күткенім де,
Сен де мендей мүжіліп, біткенің бе?
Түбі шолақ дүние, алдамшы өмір,
Керегі жоқ екен ғой түкке мүлде.

Отан үшін күндіз-түні жандың да,
Бүгін сөніп, қажетсіз боп, қалдың ба?
Мұңға батып, қажыған қарт секілді,
Қарсақпайым, үнсіз тұрсың алдымда.

Бала едік қой желбіреген тұлымы,
Бір-бір үйдің үміт еткен құлыны.
Бір киноны онға бөліп, көретін
Қайда кеткен КЖД*-ның клубы.

Қолдан жасап, ағаш коньки, шаңғыны,
Ойын еді балалардың бар мұңы.
Сағат сайын боз даланы боздатқан,
Гудогінің құлағымда қалды үні.

Көз алдымда соның бәрі тұр бүгін,
Жарты ғасыр өткен уақыт дүлділің,
Жалаң аяқ жетім-жесір болсақ та,
Біздер үшін сол екен ғой, нұрлы күн.

* Карсақпайская железная дорога

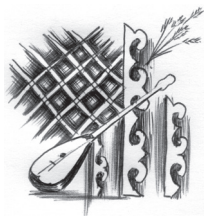
ЖЕЗҚАЗҒАН

Мартенде мысың қайнап шымырлаған,
Күлімдеп түнгі оттарың жымыңдаған.
Жезқазған, әрбір тасың маған ыстық,
Арналар жүрек жарған жырым саған.

Шапшытып, шашыратып жасыл жалын,
Көк тастан сығып алған асыл нәрін.
Кеншілер керегінше артып жатыр,
Қопарып табиғаттың жасырғанын.

Тұтасқан жер астының көкшіл тасы,
Ашылған әлдеқашан босағасы.
Сол тасты, сары алтынға айналдырар,
Жезқазған – аты әйгілі кен қоймасы.

Жарқырап шахталардың жұлдыздары,
Көзді тартар карьердің шың-күздары.
Жасампаз жарқын елін әнге қосқан,
Жезтаңдай Жезқазғанның ұл-қыздары.

ЖЕР ҰЙЫҒЫ

Жезқазғанда кен қазған
Қаныш сынды данамыз.
Жезқазған деп жыр жазған
Кәкімбектей ағамыз.

Жезқазғанда жетілді,
Өзіміздің санамыз.
Жастарға аға болсақ та,
Жезқазғанға баламыз.

Жер ұйығы – Жезқазған,
Ән мен жырдың мекені.
Кеншілері кен қазған,
Күйшісі күй шертеді.

Жастары өр, серпінді
Жалындаған өрт тегі.
Сары мысты кәдімгі
Сары майдай ертеді.

Мыс бұлағын ағызып,
Құйып тұрған Жезқазған.
Ақын жырын тамызып,
Сүйіп тұрған Жезқазған.

Тұрбалары көк тіреп,
Биік тұрған Жезқазған.
Қай теңеуге болса да,
Сыйып тұрған Жезқазған!

Даласынын
Алқызыл гүлін терген,
Сәулесі алтын,
Нұр төккен күні төрден,
Ақындары толқынды жырын өрген,
Елім менің!

Ғұламасы,
Дарасы,
Данасы нар.
Ғарышкерді қарсы алар даласы бар.
Тоқсан ұлттың тоғысқан баласы бар,
Бақытыңа кімдердің таласы бар?
Жерім менің!

Тұрбалары көрінер күліп қырдан,
Саф ауасын бір жұтсаң тынықтырған.
Ерлері бар,
еңбекпен шынықтырған.
Қойнауында байлығы тұнып тұрған,
Жезқазғаным менің!

БАЯҒЫ БІЗДЕР ӘН САЛҒАН ОРДА

*Жезқазған, яғни, Рудник поселкесіндегі
Кеншілер Мәдениет Сарайына арналады.*

Армысың, достар, өнерде басы қосылған,
Осында күйің, осында биің, осында ән.
Құшақтап тұрып, мауқымды басып алайын,
Айтыла берер сосынғы жыр мен сосынғы ән.

Бір кезде шулап, бұл үйден шықпай жүруші ек,
Төрт құбыла түгел, армансыз, мұңсыз күлуші ек.
Еңбегі сіңген артисше кіріп, бұл үйге,
Сахнаға да артисше басып, шығушы ек.

Кәнекей, еске алайық сол бір күндерді,
Кімдер бар қазір, ұмыттық екен кімдерді.
Ертерек кеткен достарым түсіп есіме,
Жабырқап жаным, ойыма мың сан мұң келді.

Осында еді-ау жайдары, жарқын күніміз,
Жазымыз өтіп, келіпті дархан күзіміз.
Баяғы біздер ән салған залда бұл күнде,
Сайрандап жатыр ұлымыз бен қызымыз.

Қызықпен өткен әр жылым, мұнда әр айым,
Қызыға күліп, мұная тұрып қарайын.
Бетімді әжім, самайды қырау шалғанмен,
Сарайға келсем жасарып қалам, ағайын!

ЖЕЗҚАЗҒАН ЖАСТАРЫНЫҢ ЖЫРЫ

(әні бар)

Жастармыз орынымыз еңбек майдан,
Шабытқа серпін тапқан сергек ойдан.
Ақ алмас бұрғы ойнатсақ забойларда,
Бұлқынған қайрат, жігер кернеп бойдан.

Қайырмасы:

Еңбек қуған,
Ер боп туған,
Жалындаған жастармыз.
Құрыш білек,
Алып жүрек,
Жазылмаған дастанбыз.

Әрқашан аға ұрпақты үлгі етеміз.
Ертеңді бүгінгіден нұрлы етеміз.
Жасартып Сарыарқаның кең даласын,
Еңбектің дабылымен тербетеміз.

Қайырмасы.

Жаңғырған Сарыарқаның жасыл белі,
Ағылған жер астынан алтын кені.
Көтеріп еңбек туын, ерлік туын,
Жезқазған, Жезқазған деп жырлайды елі.

Қайырмасы.

СӘТБАЕВ – ДОСТЫҚТЫҢ ҚАЛАСЫ

(әні бар)

Сапырған сары алтын тастардан,
Бәрінде асқақ ән, жақсы арман.
Бақытты байтақ ел достығы,
Қаныштың қосынан басталған.

Қайырмасы:

Сары алтын Сарыарқа даласы,
Халқымның кемеңгер данасы.
Әр таңын ән-күймен қарсы алған
Сәтбаев – достықтың қаласы.

Жалынды жүректе сыр қандай,
Шын достық салтанат құрғандай.
Қаланың әр көше, әр үйі,
«Сәтбаев» деп жырлап тұрғандй.

Қайырмасы.

Брыс боп ағылған кеніміз,
Шахтада шыңдалған еріміз.
Қарсы алар құшағын кең жайып,
Сәтбаев – жас қала келіңіз!

Қайырмасы.

ЖЕР СІЛКІНДІ

Сыртым бүтін, ішім жатыр іріндеп,
Айтып келем, айтып келем біртіндеп.
Селт етін де, былқ етпедің елім-ай,
Ал, ашудан жерім кетті дірілдеп.

Тау қозғалып, үй, қора, жай құлады.
Не болды деп, көбейді елдің сұрағы.
Тіршіліктің заңдылығы бұзылса,
Қаһарына Жер де мініп тұрады.

Оятпақ боп, ұйқылы ояу жұртымды,
Байқайсың ба жердің өзі сілкінді.
Жер қозғалса қозғалмаған, халқым-ай,
Сабырына қайран қалам біртүрлі.

ТҮРІКМЕНДЕР

Бастарынан курашын,
Тастамайды түрікмендер.
Айтсаң сөздің расын,
Дос санайды түрікмендер.

Айтсаң егер өтірік,
Бос санайды түрікмендер.
Жалынсаң да өтініп,
Қоштамайды түрікмендер.

Қадірлемей бабанды,
Жақтамайды түрікмендер.
Тектен-текке адамды,
Мақтамайды түрікмендер.

Кәріні де, жасты да,
Жасқамайды түрікмендер.
Жақсылықтан басқаға,
Бастамайды түрікмендер.

Мақта Мақтұмқұлысын,
Артық болар ырысын.
Сөйлесең тек дұрысын,
Дос санайды түрікмендер.

ҚЫРҒЫЗДЫҢ АЛАТАУЫ

Нық артып ақбоз үйдің үзік-бауын,
Той-тойлап жатқандай-ау, айтып сауын.
Бір биік адамзаттың арманындай,
Қырғыздың мен сүйемін Алатауын.

Кей кезде мен Тоқтағұл, Шыңғыс болып,
Қиялым гүл тереді бір қыз болып.
Алатау, сені көрсем қуанғаннан,
Кеткім келіп тұрады қырғыз болып.

Арынды асау суға нокта салған,
Тоқ тарап жатыр сансыз «Тоқтағұлдан».
Жылқысы суға қоса жұлдыз ішіп,
Қойлары тау бұлтындай ақтарылған.

Қашаннан қырғыз, қазақ жанас қонып,
Өтпеді не замандар талас болып.
Алатау қырғыз халқын сан мың жылдар,
Қорғаған құдіретті Манас болып.

Бақ қонған баурайы бар бақша баулы,
Көреміз жаңа заман, жаңа отауды.
Кеткенмен тағдыр тастап қырғыздарды,
Қырғыз тастап кетпеген Алатауды.

МЕРКІ ШИПАЖАЙЫ

Қасиетті әулие орын Меркі еді,
Тек жақсылық жасау оның серті еді.
Күндіз-түні әсем әні сарқылмас,
Сылдыраған тау бұлағы ерке еді.
Жан-дүниені «радоны» ем болып,
Сүйегінді сары майдай ерітеді.
Талайлардың табыстырған тағдырын,
Сонау қырлар небір сырды шертеді.
Меркі деген махаббаттың Меккесі,
Өзінде өткен күннің бәрі ертегі.
Адам үшін үйіп-төгіп барыңды,
Жақсылыққа жаралғансың сен тегі.
Сені көрмей өтіп кеткен өмірім,
Еске түсіп өзегімді өртеді.
Қайран қалып, қимай кетіп барамын,
Уақыт шіркін, мұнша неткен келте еді?!

ҚОС ҚҰЛЫН

Загира Жарасбайқызына

Ара-тұра білгісі кеп мән-жайды,
Апам менен сұраушы еді-ау мал жайлы.
«Малың бар ма?» деген кезде қиналып,
«Жоқ!» деп талай қағушы едім таңдайды.

Әкем менің кеткен кісі ерте өліп,
Қалған дүние ол да кеткен өртеніп.
Шешем марқұм тыраштанып жүргенмен,
Мал жиналып өспеген еді өркені.

Содан бері өтті-кетті не заман,
Түсті басқа неше түрлі зілзалаң.
Шайға құяр сүт сұрауға көршіден,
Кесені алып кетуші еді бір балам.

Той-думанның ортасында салып ән,
Серілікпен құрушы едім мен сайран.
Мыңын алып, жүзін беріп жүргенмен,
Бұл өмірде ақын бар ма байыған?

Ақын болып арқаладым жыр жүгін,
Ағытылды-ау айтылмаған сыр бүгін.
Топырағың торқа болғыр Зағира,
Ініме деп атап еді бір құлын.

Күнім жоқ ед байиын деп ұмтылған,
Баюшы едім жүрегіммен жыр тұнған.
«Ырым болсын бізден де бір, інім» деп,
Бір құлынды атап еді Ұлтуған.

Апаларым, қыдыр дарып, бақ қонған,
Алыс-беріс осындай бір шақ болған.
Сол құлындар маған ыстық көрінді,
Ат жетектеп,
Түйе алсам да жат қолдан.

Жүрсем де алып елден сыйдың талайын,
– Ырым болса – дедім – онда алайын.
Міне, ғажап, қос құлыным шұрқырап,
Малға толып кетті бүгін маңайым.

Сол құлындар бие болды, тай болды,
Қымыз ішіп, көңіліміз жәй болды.
«Малың бар ма?» дегендерге бұл күнде,
Айтатұғын жауабым да сай болды.

Жүруші едім жүрегімнен жыр төге,
Қазір малдан көрінбейді қыр – төбе.
Құдай берген басқа байлық бір төбе,
Қос апамның қос құлыны бір төбе!

Өтіп жатыр, кетіп жатыр отты күн,
Өзің барда биік екен шоқтығым.
«Сенен басқа кімім бар» деп жүретін,
Шынашақтай қара кемпір жоқ бүгін.

Қайран апам, ақ көңілі даладай,
Мені көрсе қуанушы еді баладай.
Қалт-құлт еткен жездемізді көргенде,
Көңіл шіркін бықсып жанған шаладай.

Дәурен сүрер, ойнап күлер жөні еді,
Құдайға да болған шығар керегі.
Бір құлынды жүз құлын ғып берер ем,
Ал, апамды, апамды кім береді?

Бір Отанның бір өзі еді қорғаны,
Амал қанша, арманы оның болмады.
Қалған жерде айнымайтын өзіңнен,
Жиендерім аман болса болғаны.

Бөтен біреу жәй сұраса қайтадан,
Аузым толып малым бар деп айта алам.
Малым бар-ау,
Алтын апам жоқ бүгін,
Ақ жанымды ақ қаймақтай шайқаған.

АЙТЫЛДЫ ЖАЛҒАН ҚОСЫЛМАЙ...*(Толғау)*

Көпшілік бас қосқан жер,
Өнерпазға сын болад.
Өнерсіз болса ер жігіт,
Аузын ашпай жым болад.
Кезек келсе қысылып,
Жігері жасып құм болад.
Біреуде әсем үн болса,
Біреуде шешен тіл болад.
Жырлап тұрған бұл жырды,
Десеңіздер кім болад?
Бұл кәдімгі кенші ақын,
Сырда туып, Қырда өскен
Жезқазғандық Шынболат!

Кешегі бала шақтарда,
Кешегі бала шақтарда
Қиындықты көп көрдім.
Жігіттік шаққа жеткенде,
Қызық та думан өткердім.
Иіліп басым көрген жоқ,
Алдында мықты бектердің.
Бақытын күндеп көргем жоқ,
Арманына жеткеннің.
Сабырлы жетер мұратқа,
Қалдырмай арым ұятқа,
Ақыры міне, жеткердің.
Қырық пенен отыздың
Белінен басып өткенмін.
Жақындап қаппын жарына,
Елу дейтұғын өткелдің.

Ендігі қалған жасымды,
Сүйсінтіп көрі, жасынды,
Жыр жазуға ептермін.
Ұлылық пен зұлымдық,
Шегін бір көрмей шектелдім.
Шахтаның тасын қопарып,
Қаншама кенді бөктердім.
Еліммен бірге өсуші ем,
Сағынышпенен тосушы ем,
Алғашқы гүлін көктемнің.

Дүбірлі елдің тойында,
Терімді талай төккенмін.
Сол үшін халқым риза боп,
Алғыс пен бата көп бердің.

Салмағын біліп ер жеттім
Қайла менен кетпеннің.
Жақсы менен жайсаңның,
Жанынан бір сәт кетпедім.
Әкемдей болған қарттар бар,
Жан аямас жаттар бар,
Келмейді мүлде жек көргім.
Жанымды ұққан адамға,
Қажет болса кеп тұрар,
Етімнен кесіп ет бергім.
Қиын-қыстау кездерде,
Қайран да менің қазағым,
Барасың қайда деп келдім.
Ел үшін мына шыбын жан
Садаға деп, серт бердім.
Азғана мына жалғанда,
Халқыма сөзім қалдырмай,
Келмей жүр менің текке өлгім.

Алдарында мінеки,
Шапқылап жүріп жатырмын.
Кей қазақтан қорықсам да,
Кей қазаққа батырмын.
Аман болса тіл-көмей,
Бір қазаққа татырмын.
Ойын ойнап, той тойлап,
Талай да танды атырдым.
Шахтада жоспар берем деп,
Талай күнді батырдым.
Ұлытау мен Алатау,
Ақшатау мен Көкшетау,
Қарақалпақ, қазақта
Қызыққа жұртты жапырдым.
Кей кезде үйге түнемей,
Әлиямды «қатырдым».
Атағым мәшһүр әр жерге,
Қызық та думан бар жерге,
Жас күнімнен жақынмын.

Жас күніме өкпем жоқ,
Сұлуда кегім кеткен жоқ,
Арыстан болып атылдым.
Денсаулығым бар кезде,
Арақты судай сапырдым.
Елге сырымды алдырмай,
Көңілімді қалдырмай,
Бес бала тауып өсірді,
«Әлия» деген алтыным.
Алматыдан ән келсе,
Сауық-сайран, сән келсе,
Бәрін де үйге шақырдым.
Домбыра қолға алғалы,
Шырқатып әнге салғалы,
Тиын санап көргем жоқ,
Бетіне қарап бақырдың.
Ақ көңіл атым арымай,
Риза халқым барыма-ай,
Бетімен шаптым тақырдың.
Сол мінезбен өтермін,
Келмеске мен де кетермін,
Жеткенде күні ақырдың.
Қырықтан асып бұл күнде,
Елуге бара жатырмын.
Дөңгеленген дүние,
Тағы не ғажап көрсетер,
Күтейік алдан ақырын.
Астымда жеңіл «Жигули»,
Жылдамдық жүз қырық шақырым.
«Жигулимен» жүйткітіп,
Үш домалап түскенде,
Өлмей де қалған «батырмын».
Арақтың басын қайырдым,
Ақ-қарасын айырдым,
Алыс пенен жақынның.
Айтылды жалған қосылмай,
Жағдайы, міне, осындай,
Шынболат деген ақынның.

АЙНАЛАМ ГҮЛДЕЙ ЖАЙНАП ТҰР

(Толғау)

Домбырамды қолға алып,
Тоқсан рет толғанып,
Жан-жағыма қарасам,
Айналам гүлдей жайнап тұр.
Ақыным бүгін келді деп,
Тілекті Құдай берді деп,
Сыбағамды сайлап тұр.
Ақ білектер бұлтылдап,
Ақ самаурын бұрқылдап,
Оттан түспей қайнап тұр.
Шәкең келді дегенге,
Көрмеген көп ағайын,
Атының басын байлап тұр.
Сыр менен Қырдың арасы,
Желмаяның баласы,
Жүретін жол ед айлап бір.
Сендерге деген сағыныш,
Жүректегі жалыныш,
Өн бойымды жайлап тұр.
Өзіме келсем ағайын,
Баяғы Шәкең, сол Шәкең,
Бағына елдің сайрап тұр.
Сендерге деген сырымды,
Сағынышымды, жырымды,
Айтпақшы едім жайлап бір.
Ағалар аңсап келгенде,
Болма көңілім шерменде,
Қажыма жаным, қайрат қыл.
Сөйлеп қалған ұзын тіл,
Бәйге бермес қызыл тіл,
Шабайын деп жайдақ тұр.
Болар емес босатпай,
Парлап жеккен қос аттай,
Көңілдегі көп өлең,
Ауыздығын шайнап тұр.

Өтпейтін жаман жасықты,
Неге де керек қайрап құр.
Ондай-ондай адамдар,
Сөз түсінбес надандар,
Суыңды жүрер лайлап құр.
Үй артында кісі бар,
Батпай жүрген тісі бар ,
Қыларыңды жайлап қыл.
Азғана мына жалғанда,
Ақыннан сөз қалған ба?
Білетін бәрің айғақ бұл.
Тоқсан ауыз сөзімнің,
Тобықтай ғана түйіні,
Алдымда ажал тайғақ тұр.
Сол тайғаққа жеткенше,
Жұмылып көзім кеткенше,
Алдарыңда шарықтап,
Отырайын сайрап бір.

Домбыра қолға алайын,
Жиналып бәрің келген соң,
Біразырақ тыңдаңдар,
Шынболаттың термесін.
Біраз жерге барайын,
Желмаядай желгесін.
Өлең мен жырға келгенде,
Бұл қалада болмай тұр,
Өзіме келер теңдесім.

Тереңнен сөзді терейін,
Білгенге - маржан, ерге сын.
Сөзімнің жоқ жалғаны,
Қолменен ұстап өздерің,
Көздеріңменен көргенсің.
Тұрғанда аман тіл мен жақ,
Мына отырған ақының,
Оңды - солды сермесін.

Тепкенде темір үзетін,
Жастықтың жолы бір басқа.

Өтпестей көрген өмірді,
Мастықтың жолы бір басқа.
Ішерге үнем болмаған,
Аштықтың жолы бір басқа.
Достықтың жолы бір бөлек,
Көз алартқан досына
Қастықтың жолы бір басқа.
Көңілі қалар құлазып,
Ауыр сөз айтпа құрдасқа.
Сенімінді ақтамас,
Жамандармен сырласпа.

Айтқаның кетпес далаға,
Жақсының алды бір басқа.
Азамат болса ер жігіт,
Айтқанына тұрмас па?
Қол ұшын берер кездерде,
Атының басын бұрмас па.
Жәй күндері бәрі дос,
Қиындық сәтте жөн басқа.
Көп болғанмен ағайын,
Бауырдың жолы бір басқа.
Қанша жаман болса да
Баланың жолы бір басқа,
Олай айт та, бұлай айт,
Ананың жолы бір басқа.

СЫР ЕЛІНЕ БАҒАНДА

Әніңменен ауызданып бұрын мен,
Сырда туып, Қырда өскен ұлың ем.
Құшағыңды аш, қасиетті Сыр елі,
Келіп тұрмын кеуде толы жырыммен.

Бәрі де тұр көзіме оттай басылып,
Қарап қаппын ойлы көзге жас іліп.
Кел, ұланым, дегендей бір жылы леп,
Аймалайды мойыныма асылып.

Жүруші едім бір көруге асығып,
Арман еді, асқақ еді жас үміт.
Саған деген сағыныштың тамшысын,
Қала алмай тұр ғазиз жүрек жасырып.

Егіліп тұр, төгіліп тұр мерейім,
Мен де пістім, бойда барды берейін.
Апар мені ортасына аңыздың,
Масақ терген күндерімді көрейін.

Қайда, кәне, кәранай мен көсігің,
Көңіл соны аңсап тұрса несі мін?
Біздер үшін одан тәтті болмайтын,
Құм ішінен іздеуші едік кезіп ін.

Ұмытқам жоқ Сырдың сырлы әндерін,
Күләбі мен әміренің дәмдерін.
Сеніменен көрікті ғой ұл-қызың,
Ұл-қызыңмен көріктісің сен де, елім.

Бір кез мен де жалаң аяқ жетім ем,
Аңыраумен Арқаға ауып кетіп ем.
Анау жүрген қара борбай балдарды,
Ұстап алып сүйейін бе шетінен?!

Сағынышым жылдан-жылға артылып,
Көргенім жоқ қиындықтан тартынып.
Әттең, шіркін, менің қысқа ғұмырым,
Келе жатыр Сыр суындай тартылып.

Жүрегімде жүрдің жанып, сөнбедің,
Бір жұтайын лай суыңнан шөлдедім.
Бір көріну биігіңнен, туған ел,
Бала күннен бар арманым сол менің.

НӘНСАЙ

Жалаң аяқ жағасында жүгірген,
Нәнсайыма келіп тұрмын бүгін мен.
Елестейді көз алдыма бала кез,
Қармақ салып, тереңіне үңілген.

Бала кезім,
Балғын шағым,
Нәнсайым.
Нәнсайымды ардақ тұтам, аңсаймын.
Сағынумен,
сарылумен өтті екен,
Қанша жылым, қанша күнім, қанша айым.

Қайран, Нәнсай,
қалың жыңғыл айналаң,
Мендей сені сағынды екен қай балаң?
Маған ол кез сай емес, көк теңіз ең,
Айдынында ақ шабағы ойнаған.

Табиғатты тарылтуға тым шебер,
Нәнсайдың кеп табанына құм шөгер.
Осы сайдан қырық бесінші жылдары,
Жайын алдық деген сөзге кім сенер?

Бала күнгі менің ыстық мекенім,
Орны жатыр шешем қазған кепенің.
Қырық жылдан кейін ғана білдім ғой,
Өмір шолақ, дүние жалған екенін.

Қорамызда ит жоқ еді үретін,
Кімдер қалды оны қазір білетін?
Ақкемпір мен Ақнұр деген әжеміз,
Айқай салып, қамқор болып жүретін.

Ағаларым Қалжан менен Кәріге,
Сағынышым жетер ме айтсам бәріне?
Қазір енді бірің бар да бірің жоқ,
Өмір толқын әкетіпті-ау әріге.

Күз түскенде басымызда бақ қандай,
Болушы едік бақыт дәмін татқандай.
Анау жерде Жадыра мен Бейбатша,
Шартақ құрып, қауын тіліп жатқандай.

Ақыныңның саған ауған аңсары,
Қанбай жатыр көңілімнің кәусары.
Анау жонға қақпан құрып Ерназар,
Мынау жерден шығушы еді Дәусары.

Ал, Тасболат, Кәләміш пен Торғайлар,
Сол кездегі нағыз қара борбайлар.
Жүруші еді ұра қазып, бау басып,
Бригадир ұстап алса сор қайнар.

Күздің сол бір айсыз қара кешінде,
Қалдыгүлді ұзатқаным есімде.
Содан қайтып сол апамды көрмедім,
Кетіпті ғой келмес өмір көшінде.

Бәрін қалай айтамын деп түйіндеп,
Бір сәт, міне, қалдым үнсіз күйімде.
Бұл ауылдың бар қызығы бар еді,
Бір патефон Шілмән шалдың үйінде.

Дүниені жүрген жандай қиратып,
Беделімен бар ауылды сыйлатып.
Түлкі тымақ, Түйе үстінде Жұман шал,
Тұрушы еді қара мұртын ширатып.

Нәнсай, Нәнсай,
Қай теңеуге теңесем?
Мынау үйге түскен Айпаш жеңешем.
Көнелердің көзін көрген аяулым,
Сен болмасаң мүмкін мұнда келмес ем.

Тағы нелер түседі деп есіме,
Қарай берем, қарай берем тесіле.
Балғын шағым бір сәт қайтып келер ме?
Бауырым басып, аунайыншы төсіне.

Қайта айналып қарай берем үніле,
Қызыл шашақ жыңғылыңның гүліне.
Тағы да бір келермін-ау, келермін,
Ұмытар ма ақын сені тіріде.

Қош бол, қош бол,
алтын ұям, Нәнсайым,
Әлі қанша армандаймын, аңсаймын.
Мен білмеймін бұл өмірде қалды екен,
Қанша жылым, қанша күнім, қанша айым?!

«ТӨРТІНШІМ»

Қайран менің «Төртіншім-ай»,
Төрт қалаға бергісіз,
Екеуміздің тағдырымыз
Не болары белгісіз.
Көшелерің шаң мен тозаң
Болса да адам көргісіз?
Саған деген махаббатым,
Адам айтса сенгісіз.

Сен де менің жастық шағым,
Жиырма бесім
Көркімсің.
Сағынышым, ән мен жырым,
Алаулаған өртімсің.
Махаббатым, шапағатым,
Той-думаным, базарым,
Алтын ұям, сайран мекен,
Қайран менің «Төртіншім».

«Төртіншіде» мекенжайым,
Оған ылғи кеп тұрам,
Барлығың да бауырымсың,
Қамдарыңды жеп тұрам.
Алматыдан ән салғанда,
Теледидар арқылы,
«Төртіншінің» тұрғындары
Көрді ме екен деп тұрам.

Қайран менің «Төртіншім-ай»,
Бір кездері өрт едің,
Жалын едім алаулаған,
Мен де ол кезде ерке едім.
Азғана бір алдамшы өмір
Зулап өтіп барады,
Сенің - дағы, менің-дағы
Көрініп тұр ертеңім.

Астың байлық, үңгіп қазып,
Алдық барлық өнімін.
Енді сені көшіреді,
Аз қалды дейді өмірің.

Тас қамалдай,
Тастан қалап,
Соққан үйлер кешегі,
Құлап жатыр, соны көріп,
Құлазиды көңілім.

Теміржол мен трубалармен,
Төрт жағынды қоршаған,
Айналайын, «Төртіншім-ай»,
Не істей алам мен саған?
Ақпай қалған көз жасыңды,
Кім көреді, шіркін-ай,
Арманымыз мол еді ғой,
Мол еді ғой аңсаған.

Жер жарылып,
Жерге айналып,
Құлап жатыр жел жағың.
Соны көріп жүрегіме
Қадалғандай қанжарың.
Түн ұйқымды төртке бөліп,
Дөңбекшүмен шығамын,
Бір күн түнде құлай ма деп,
Жел жағы емес, ел жағың.

Парижіңе дес бермейтін,
Қайран менің ауылым,
Осы жерден тауып едім,
Достарымның тәуірін.
Осы жерде қош айтыстық
Нелер жақсы-жайсаңмен,
Езіліп-ақ кеткен сонда,
Менің титтей бауырым.

Ақсақалды абзал жандар
Көп еді ғой бұрында,
Қайда кеткен қайран жандар,
Бірі қалмай ырымға.
Мәңгілікке көзін жұмып,
Ұрпағына бақ тілеп,
Желеп-жебеп жатыр бәрі
«Төртіншімнің» қырында.

Қымбат маған,
Аймаханов, Алтынсарин көшесі,
Алшаң басып сенде жүрді-ау
Шынболаттың шешесі.
Қайсы бірін айта берем,
Еске түссе сол күндер,
Бес баламмен толмай тұрар,
Бір шешемнің есесі.

«Төртіншіден» үй соғу ед,
Бір кезде елдің арманы.
Осы екен ғой қарап тұрсам,
Дүниенің жалғаны.
Сақалы жоқ,
Мақамы көп,
Домбыра алып толғаған.
Мен большпын енді міне,
Шалдарыңның қалғаны.

ТӨРТІНШІМ

(әні бар)

Жүрсем де қай шетінде байтақ елдің,
Келеді өзін жайлы айта бергім.
Аралап кең даласын қазағымның,
«Төртіншім», мен өзіңе қайта келдім.

Қайырмасы:

«Төртіншім», айналайын,
Алтын бағым,
жарқын таңым.
Сен менің арман қуған,
Жастық шағым.

Бұл күнде маңдайдағы барым да сен,
Сен менің анам, ағам, жарым да әсем.
Мәскеуге, Парижіңе табынбас ем,
Соларды мен өзіңдей сағынбас ем.

Қайырмасы.

Көшенде асыр салып жарқылдадым,
Сен үшін оттан, судан тартынбадым.
Япырмай, жер қозғалса қозғалмаған,
Қасиет бар-ау сенің халқыңда мың.

Қайырмасы.

«Төртіншім», желбіретіп түндігінді,
Жасай бер, жарасымды тірлігңді.
Сағынып мен өзіңді қайта келдім,
Байланған ағыта алмай кіндігімді.

Қайырмасы:

«Төртіншім», айналайын,
Алтын бағым,
жарқын таңым.
Сен менің қайта келмес,
Жастық шағым.

ОҢАШАДА

Ашық еді-ау,
Бұлтсыз мөлдір аспаным.
Жырланбаған көп қой қызық дастаным.
Қызу еңбек,
Дүбірлі той ішінде
Уа, дариға-ай, өтті-ау менің жас шағым.

Келмес жерге жастық шағым кеткен бе?
Ғашық едім,
Қырмызы гүл көктемге,
Көңіл жас-ау, көз алмаймын
Уа, шіркін,
Сұлу қыздар сылаң қағып өткенде.

Әнімді айтып,
Күйімді елім шертеді.
Сағыныштың дерті мені өртеді.
Қайсыбірін, қайсыбірін айтайын,
Өмір емес, өткен күнім ертегі.

Еске түсіп,
Сөз қозғадым әріден,
Бақытты ғой әркім сүйген жарымен.
Кәне, шыққан сонда менің мүйізім,
Артық екен ақ бәйбішем бәрінен.

Артта қалып өмірдің сан наз әні,
Ескі қалып,
Таңдап кидік тазаны.
Қазір енді оттан түспей жатады
Айналайын біздің үйдің қазаны.

Жалғыз қалсам, бойды басып нала-мұң,
Қонақ келсе, көл-көсір боп қаламын,
Бір жапырақ дарқандығым бар болса,
Қасиеті ол ұшан-теңіз даламның.

Қырық деген шығып тұрмын белеске,
Заман мынау айдарымнан жел ескен.

Мен үшін де,
Сол жігіттер үшін де,
Алар кезім,
Берер кезім емес пе?!

Жан сезімім тау суындай тұнық-ты,
Сағынуды, сірә, мендей кім ұқты?
Тұла бойым тұнып тұрған сағыныш,
Айбергенов Төлегеннен жұғышты!

Ал, өмірге ғашық болсам жыр құшып,
Көз алдымда тұрар Баубек Бұлқышев!
Қажығанда қайрат беріп жаныма,
Шахтыларға жүр менімен бір түсіп.

Қалып қоймай орта жолда тоқталып,
Артық бір іс атқарамын оқталып,
Аппақ қарға ағып түскен
Жас қазақ,
Сенің үшін қыршын кеткен, Тоқтаров!

Сендерді ойлап тыншымайды от денем,
Ақын үшін артық уақыт жоқ дер ем.
Сенбілікте артық ағаш егем де,
Әлия үшін, Мәншүк үшін деп келем.

Ой маржанын іздеп сонау тереңнен,
Оңашада сырласамын өлеңмен.
Қара өлеңнің ақ сарайын тұрғызып,
Туған елге сыйласам деп келем мен.

Сөйтіп жүріп,
Бір күн мен де өтермін,
Барлығыңмен қоштасатын жетер күн.
Жатармын-ау ақ шымылдық артында,
Жоқтағанын ести алмай мені елдің.

Бұл өмірден келмесе де жөнелгім,
Табиғаттың заңы қатты, көнермін.
Жанып-жанып,
Майы біткен шырақтай,
Бәріңді де қимай-қимай сөнермін.

Сөнермін де,
Енді қайтып жанбаспын,
Домбыра ұстап тойларыңа бармаспын.
Қызықтырмас содан кейін не сұлу,
Қорқыта алмас небір пері, албастың.

Сөз де қысқа айтатұғын ендігі,
Содан кейін барар жерім белгілі.
Жаңбыр жауып,
Мен қыдырған қырқада,
Қызғалдақтап көктей берер қыр гүлі.

ТЫНЫМСЫЗ ШАҚ

(толғау)

Ал, десендер, ағайын,
Домбырамды қағайын.
Кетуші едім желігіп,
Қолпаштап қойса маңайым.
«Болмасаң да ұқсап бақ»,
Деген ғой ақын Абайым.
Қаз орнына қарғашың,
Бір кәдене жарайын.

Айтысқа түсіп ақын боп,
Жүлденің алдым талайын.
«Тамашадан» тамсанттым,
Елімнің заңғар сарайын.
Кеудем толы жыр-терме,
Жанғақтай біраз шағайын.
Көңілдерге ой салып,
Өлеңнің отын жағайын.

Ғажайып мынау өмірге,
Міндетті ме адам келуге?
Келуін келіп қалған соң,
Міндетті екен өлуге.
Міндетті екен тағы да,
Бойдағы барды беруге.
Ұзақ өмір сүрем деп,
Болмайды екен сенуге.

Балақты жаста түріппіз,
Далақтап өмір сүріппіз.
Үлкендер айтса жылы сөз,
Мәз болып соған күліппіз.
Бар бақыт баста екен ғой,
Онда біз нені біліппіз?
Менсінбей бәрін жүруші ең,
Қай жақта қалдың, қырық қыз?

«Сөйтіп жүріп өмірден,
Болғанды да көргенбіз.
Болып, толып болған соң,
Солғанды да көргенбіз.

Өскенді де көргенбіз,
Бөскенді де көргенбіз.
Өсіп, бөсіп болған соң,
Өшкенді де көргенбіз.

Асқанды да көргенбіз,
Тасқанды да көргенбіз.
Асып-тасып болған соң,
Сасқанды да көргенбіз».
Мың тіріліп, мың өліп,
Жалғандығын дүниенің
Айтып-айтып кетуге,
Мына ғажап өмірге,
Ақын болып келгенбіз.

Ел сенімін ақтадым,
Бетімше жүріп лақпадым.
Аз ғана мына жалғанда,
Пендені беттен қақпадым.
Бақытын күндеп басқаның,
Біреуді тілдеп шатпадым,
Бар бақытым алда деп,
Жасымда тыным таппадым.

Бір өнер болып баққаным,
Қыруар жырды жаттадым.
Қайда барсам қадірлеп,
Басымнан асты мақтаным.
Қалың қазақ ішінде,
Айтылып жатты жатқа әнім.
Тындырдым деп бір істі,
Сонда да тыным таппадым.

Арнадан терең аттадым,
Сөзімді пұлдап сатпадым.
Шаңын жұтып отыз жыл,
Астында жүрдім шахтаның.
Үндемес жерде дым демей,
Тұнып та көрдім ақпадым,
Сабырмен күттім әр таңды,
Бірақ та тыным таппадым.

Еңбекте жанып жаққаным,
Береке болды тапқаным.

Той-думанды қыздырып,
Суындай Сырдың қаптадым.
Асаба болып аңқылдап,
Ақшаны басып, қаттадым.
Шашып та жүрдім шашудай,
Әйтеуір тыным таппадым.

Қырымда жанды баптадым,
Денемді күнге қақтадым.
Жүйрікті мініп жүйткітіп,
Құс төсек болды жатқаным.
Қазы-қарта, жал-жая,
Бал шарап болды татқаным,
Кәне, шыққан мүйізім,
Сонда да тыным таппадым.

Нұрлы өмір менің мақтаным,
Сыр етіп мәңгі сақтадым.
Шығарда жаны бір басқа,
Қай жақта қалдың аппағым?
Есімнен шықпай жүр бүгін,
Бақытты менің шақтарым,
Әдемі күндер-ән күндер,
Әлемнен іздеп таппадым.

Аралап жастық бақтарын,
Кәрілік болды тапқаным.
Ай мен Күнім тұтылып,
Біле алмай қалай батқанын.
Сөйтіп бір жүрген күндері,
Қара жер ашып қақпағын,
Көресіңдер Шәкеңнің,
Көсіліп тыным тапқанын.

НАҒАШЫМА

Түп нағашым атакты,
Қара Қыпшақ Дәуітбай,
Атағы кеткен аспанға,
Мұржасы биік зауыттай.
Мықтылығын сұрасаң,
Батырлар киер сауыттай.
Құлманның қызы Зейнепке,
Атамның көңілі ауыпты-ай.
Жақсыбай, Зейнеп қосылып,
Ділдебайды тауыпты.
Ділдебай палуан атанып,
Күресте болған қауіпті.
Өз нағашым Юлаев
Башқұрттық батыр Салават,
Пугачевпен жолдас боп,
Патшаға қарсы шауыпты.
Солардың қалған тұяғы,
Шынболат ақын атанып,
Талайдың аузын жауыпты.
Бас қоса қалсам жақсымен,
Құрамын сайран-сауықты.

СОЛ БІР КҮНДЕР ЕСІМДЕ

Есімде жоқ дүниеге келгенім,
Ес білгенде Нәнсай деген жерде едім.
Аяулы анам жыр ғып айтып жүретін,
Екі жаста әкем қалай өлгенін.

Жан ашитын болмай ешбір панасы,
Көкірегінде тірліктің көп жарасы.
Қайнысына қосылыпты бір жақын,
Қарт анасы, соңында екі баласы.

Біз бала едік, еш нәрсемен жоқ ісі,
Алты ай тұрып анамменен сол кісі.
Үшінші ұлға екіқабат кезінде,
Басталыпты Ұлы Отан соғысы.

Талайларды жалмағанда жау арсыз,
Әлгі әкеміз кеткен хатсыз, хабарсыз.
Дәл сол жылы бір ұл тапты шешеміз,
Үшеу болдық қалған жетім, панасыз.

Ұл туды деп, қуанбадық, қараңыз,
Қуанбадық көбейді деп арамыз.
Тоқсан бесте қарт нағашы анамыз,
Төрт жетіммен жалғыз қалды анамыз.

Тұрған кезде бар тірліктен түңіліп,
Үй өртеніп, ойран болды жығылып.
Жалын жалмап барлық жиған-тергенді,
Енді болды жығылғанға жұдырық.

Өрт ішінде қарт әжеміз қалыпты,
Кіндігінен жоғары жақ жаныпты.
Сорлы кемпір енді өлді ғой дегенде,
Бір ер жігіт өрттен суырып алыпты.

Мен сол өртте шомылдым да түледім,
Шырылдады соғып, сәби жүрегім.
Қарт әжемнің салдыратып сүйегін,
Дәрігерге әкеткенін білемін

Бауырына салған мені жасынан,
Шықпаушы едім әжемнің еш қасынан.
Сол қартымыз азап шегіп өлгенде,
Қайғырмадық, нанар ма адам осыған.

Қүдіретіңе Тәңірім тәубе қылдым-ай,
Молда кісі еді аузында «бір Құдай».
Ақырет жоқ, кебін таппай ақыры,
Шапанына орап көмдік сұмдық-ай.

Таянышы болмай жиған малдың да,
Рахатын көрмей сүйген жардың да,
Қасіреттен қияли боп кетудің,
Анам байғұс аз-ақ қалды алдында.

Төрт жасымнан тағдыр қайғы жегізген,
Ал, Тасболат жаңа асыпты сегізден.
Өртте туған Өртембай деп, ат қойып,
Жас сәбиін анам алғаш емізген.

Қол-аяғын сол Өртембай матаған,
Қайран анам жарылардай қападан.
Шерлі жүрек шерменде боп жүргенде,
Қырық бірдің қысы келді қақаған.

Барар жер жоқ, басар тау жоқ ұғындық,
Аш, жалаңаш бар тірліктен түңілдік.
Сыз еденге сабан төсеп қалың ғып,
Қодар шалдың кепесіне тығылдық.

Ділдебайдың қалған екі баласын,
Жеткізсем де жарар деді анашым.
Ұл-қызы жоқ ағайынның біріне,
Қиып берді емшектегі баласын.

Сол Өртембай «Серікбай» боп атанды,
Қарт әжеміз кебінсіз жер жастанды.
Қос жетімді жеткізем деп, ал содан,
Анашымның арпалысы басталды.

Отын тасып, аяқ, қолы домбығып,
Темір пешке от жағатын мол қылып.
Қыстыгүні дән суырып қырманнан,
Диірмен тартып, нан жабатын оңды ғып.

Аяз қатты шыға алмаймыз далаға,
Жаз шықпастай көрінетін балаға.
«Бүгін бізге не әкелер екен» деп,
Жаутаң қағып, қараушы едік анаға

Сол бір қыстың түні ұзақ, таң атпайтын,
Тек анамыз ұйықтамайтын, жатпайтын.
Түніменен диірмен тартып, нан илеп,
Келі түйіп, күріш, тары ақтайтын.

Күндіз күлкі, түнде ұйқы болмайтын,
Ағайын жоқ мүсіркейтін, қолдайтын.
Темір пештің соңғы шоғы сөнгенде,
Кепе ішінде қара түнек орнайтын.

Отын жоқта пеш те ертерек сөнетін,
Белді буып, бәріне анам көнетін.
Нан жоқ күні біздер ұйықтап қалсын деп,
Қиял-ғажап ертегі айтып беретін.

Қиындыққа қарсы туған қасқадай,
Алақаны көн болса да таспадай.
Жүруші еді Құдайдың ақ жолында,
Ораза ұстап, намазын да тастамай.

Болсадағы бізге мықты тас қорған,
Байқаушы едік көз жанарын жас толған.
Ет дегенің миымызға кірмейтін,
Шопақ қатқан көже-балдай ас болған.

Балалықты солай қарсы алғанбыз,
Ажалға да сан бетпе-бет барғанбыз.
Сол күндерді есіме алсам о, ғажап.
Қайран қалам, қалай тірі қалғанбыз.

Қысы, жазы қиындықпен белдесіп,
Ана ашынса жоқ екен ғой жеңбесі.
Қырық жыл қырғын,
он жыл аштық болса да,
Ажал жетпей өлмейді екен пендесі.

ТОЙ ҮСТІНДЕГІ ОЙ

Күн өтгі
Апа, сені сағынамын,
Ойға алып,
Өлең жазып аңырадым.
Жатты үнсіз сенің молаң қыр басында,
Жатқанда тойға ұласып шаңырағың.

Құр кетпей сен төккен тер текке, міне,
Шүкір ғып мұндай тойға жеткеніме,
Тасболат,
Апа, сені есіме алып,
Отырдым ой жіберіп өткеніме.

Сен едің биік шынар белестегі,
Жанымыз шығарда бір емес пе еді?
Біреулер маған бақыт тілеп жатса,
Көзіме сен жүрген жол елестеді.

Көп екен өткен күннің өкінері,
Шыңдаған жоқшылықтың оты мені.
Әсері бәлкім соның шығар бүгін,
Жыр толған жігіт болдым көкірегі.

Тірлікте сен көрмеген азап бар ма?
Шыдаған соған сендей ғажап бар ма?
Дөп келіп сүргін тірлік заманына,
Келін боп түсіп едің қазақтарға.

Сұм тағдыр содан құрық салған екен,
Мен жалғыз он баладан қалған екем.
Белгісі шыдамдықтың сен боп қалдың,
Ал, өмір өте шықты, жалған екен.

Алдымен құдай қосқан жарыңды алды,
Өрт шығып,
Анаң менен барыңды алды.
Үш бірдей жас баламен айдалада,
Кеудеңде шықпаған тек жаның қалды.

Жас болып,
Жан күйіттеп керілмедің,
Азаптың қандайынан жерінбедің.
Арпалыс,
Ақ боранда дән суырып,
Бір күлше нан табуға ерінбедің.

Белінді содан қашан жазып едің?
Бетпаққа Сырдан канал қазып едің.
Сол кезде құлайтұғын шаңырақтың,
Бекітіп мықтап қаққан қазығы едің.

Арқана тау артса да талмас едің,
Сынбаған майысса да алмас едің.
Бәрін де өзім көрдім,
Ұмытқам жоқ,
Өзге айтса кім біледі нанбас пе едім.

Неткен күш,
Неткен қайрат,
Неткен сенім,
Қайысты-ау,
Сынбаса да шөкпей белің.
Жыр болып көкірегімде құйылып тұр,
Үй салып, кесек құйып, төккен терің.

Жоқшылық күннен күнге жайды етегің,
Біз білдік ағайынның майда екенін..
Тойдағы мынау жүрген көп ағайын,
Білмедім сол күндері қайда екенін?

Тірлікте көріп жүрмін талай ана,
Оларға салыстырамын қалай ғана?
Бастарын бала түгіл баға алмай жүр,
Қараумен ертелі-кеш шарайнаға.

Бір батып,
Дарияға бір шыққанда,
Тірліктің қыры кетіп, қырсыққанда.
Қиналдым,
Қажыдым деп айтпадың-ау,
Тас басып, қар суына түншыққанда.

Біздерге арайлап таң атқан кезде,
Бал дәмін енді ғана татқан кезде.
Балам-ай,
Қиналдым-ау, демедің ғой,
Нәр жүрмей өнешіңнен жатқан кезде.
Дауылдың беті қайтып ыққан кезде,
Тауыңа енді ғана шыққан кезде,
Қарамай алды-артыңа кете бардың,
Жаныңды жалғыз ұлың ұққан кезде.

Ешқашан бас пайдасын ойламаған,
Тып-тыныш жатырмысың, қайран анам.
Шаршаған кездерімде,
Суретіңе,
Бір қарап шабытымды қайрап алам.

Бозторғай жұмыртқалап қой үстіне,
Той қызған,
Мен отырмын ой үстінде.
Бір аунап жаттың ба, апа, сенің үшін,
Немерең тост көтерді той үстінде.

Кеудемде өмір барда, тірі етермін,
Ісі өлмес аналардың бірі етермін.
Ендігі қолдан келер осы ғана –
Ұрпаққа өмірінді жыр етермін.

Білмеймін,
Дұғалыққа жарай ма өлең?
Жыр төгіп, өзің жаққа қарай берем.
Өзіңмен қоштаспаймын,
Өзің жайлы,
Өлеңнің мұнарасын қалай берем.

АНАМНЫҢ СУРЕТІНЕ

Төрімде, апа, тұрасың ылғи мұнайып,
Жүруші ем, ессіз алдында жасап мың айып.
Арманың едім алдыңғы топтан адаспай,
Азамат болдым атыңа сенің лайық.

Бір күнде босқа өткізбей алтын уақытты,
Қартайған шақта жырымнан таптым бақытты.
Жолсапар шегіп, таңдайын елдің қақтырып,
Үстінде жолдың таңдарым талай атыпты.

Жат жерде жүрсем, Ертіс пен Сырды жағалап,
Бейтаныс жандар алдымнан шықты ағалап.
«Елім»деп, салған балаңның отты жырына,
Бастарын иіп, батасын берді бағалап.

Малым жоқ өрген, итім жоқ үрген қорадан,
Байлығым – жырым бойыма сыймай бораған.
Барымды тапқан дорбама салып, арқалап,
Сағынып шаршап, өзіңе, апа, оралам.

Оралып келсем тұрасың тағы мұнайып,
Барына риза, жоғына сабыр қылайық.
Қажымас сенің қайратыңды еске ап қаһарман,
Қалғандай болам, қайтадан тағы тыңайып.

Мұң шағар жан жоқ , құлазып көңіл босады,
Сөнбесе деп ем, бабамның жаққан ошағы.
Өзіңе тартып иілмей мен де бағармын,
Білмеймін алдан тағдырым нені тосады.

Масқара болдым мас ұлдармен алысып,
Жүрекке кейде қоямын ащы дәрі ішіп.
Күн кешіп жүрмін, тынымсыз мен де өзіндей,
Тауқымет тірлік иықтан басып, жанышып.

Қуғанмен қанша жеткізбей кетті ақ арман,
Баяғы қара шаштарым бүгін ағарған.
Суретін тізіп, ұл-қыздың, немерелердің,
Мәз болам соған, жастығымды еске ап жаңарған.

Ғайшаң да өсті, өзіннен ешбір аумаған,
Шөберелерің көктемгі гүлдей қаулаған.
Ұрпағымменен қымбат қой мына жарық күн,
Әзірге шүкір жаңылғаным жоқ тәубәден.

Азғана шыда, өзіне барар жетер күн,
Басыма түскен заманның жүгін көтердім.
Бабамнан қалған ошақтың жалғыз егесі ем,
Сөндірмей отын өлгенше жағып өтермін.

ШАҢЫРАҒЫ БАБАМНЫҢ

(Әлияға)

Мен он сегіз ол кезде,
сен он алты жаста едің,
Өзге қыздар бір төбе,
сен мен үшін басқа едің.
Жалын едім лаулаған,
сен кездестің бағыма,
«Өмірлік жар мен болам,
кұшағыңды аш» дедім.

Мен білмеймін ол кезде,
сенде қандай ой болды,
Мен жарылсам ағымнан,
сенің сөзің «қой» болды.
Таң атпаймын десе де,
күн қоймайды деген ғой,
Қойшы әйтеуір, сонымен,
көп ұзамай той болды.

Жар-жар айтып, шақыру
билет жасап жатпадық,
Оркестрлер дүрсілдеп,
шампан дәмін татпадық.
Шәкен деген жеңгемнің,
шәлісін сап басыңа,
Ақ ниетті анамның
босағасын аттадық.

«Жас қой әлі шіркіндер,
не болар» деп қорқа ма,
Аналарымыз жылайтын,
бізге көңілі орта ма?
Шашу шашып жеңгелер,
жастар жағы ән салып,
У-шу болып жататын,
қос кемпірді ап ортаға.

Әдепсіз боп біреумен
салғыласып жатпадың,
Кемістігін өмірдің,
жария қылмай сақтадың.

Ыстық-суық, бар-жоқты
бірге көріп өзіммен,
Келін деген атынды,
абыроймен ақтадың.

Ұл да әкелдің әдепті,
қыз да әкелдің көрікті,
Дәл осындай бақытты,
әкем көрмей өліпті.
Жалғыз қылдай жалғасқан,
жеті атадан жалғыз ем,
Бес өрімтал аз жылда,
бауырыңнан өріпті.

Сендегі зор махаббат,
дұшпанымды бүктірді,
Ауызына құм құйып,
шуда жіппен тіктірді.
Шүкір, тоба Құдайға,
бергеніңді көпсінбе,
Қасиетті бабамның,
шаңырағы тік тұрды.

ӘЛИЯНЫҢ СОҢҒЫ МОНОЛОГИ

Жоқ еді інім, ағам да,
Шерлі жүрек жетім-ді.
Амал қанша маған да,
Кезек келген секілді.

Қайғылы бір уақиға,
Болатынын сезгем-ді,
Бұл пәниден бақиға,
Аттанатын кез келді.

Білмейтінің көп еді,
Басы жұмыр пендесің.
Мен бар да арман жоқ еді,
Кірер, шалым, енді есің.

Көкірегің тола мұң,
Келмес менсіз сәнің де.
Саған қиын боларын,
Білем, білем, бәрін де.

Ойына алған күнінде,
Ішіңнен бір тынарсың,
Байқалмаған тірімде,
Қадірімді ұғарсың.

Балаларға бол адал,
Төмендетпей басыңды.
Оңаша да жылап ал,
Көрсетпе елге жасыңды.

Білмейді деп сен жүрдің,
Есіл-дертің дала боп.
Бәрін біліп мен жүрдім,
Балаларға ана боп.

Тимей бізге еш пайдаң,
Қызық қуып сен жүрдің.
Бес баланы балаумен
Бақытыма мен жүрдім.

Несіне айтам құр өкпе,
Жанымызға бататын.

Жұдырықтай жүрекке,
Бәрі сыйып жататын.

Салып үйге сан ылаң,
Армансыз-ақ есірдің.
Көрге әкетіп не қылам,
Бәрін-бәрін кешірдім.

Арым таза алдыңда,
Саған адал жар едім.
Жер ортада қалдың ба?
Дүние неткен тар едің.

Бетіңе бір келмеген,
Риза бол, жарыңа.
Атаң, анаң көрмеген,
Ұл-қызыңның барына.

Сырласатын жайсаңым,
Серігім еді талай жыл.
Қабағына Ғайшаның,
Көз астымен қарай жүр.

Жарып шыққан қолқамды,
Кенжесі еді баламның.
Құтты орнына Шолпанды,
Қондыра алмай барамын.

Шолпантайым, жұлдызым,
Мейірімді болыңдар.
Бір-біріңе ұл-қызым,
Бақыт болып қоныңдар.

Ұлдарым-ау, жүріңдер,
Ардың туын құлатпай.
Бақытты өмір сүріңдер,
Келіндерді жылатпай.

Жақсылыққа үлгеріп,
Жамандықтан қашыңдар.
Мен көрмегенді көріп,
Сан қырлардан асыңдар.

Бар қызығың алда деп,
Өмір мені алдапты.
Бүгін жығып жарға әкеп,
Бармағымды шайнатты.

Жабырқаған көңілім,
Шарасы бір толмады.
Елу төрт жыл өмірім,
Бір күнгідей болмады.

Удай ащы болсаң да,
Қимай кетіп барамын.
Кіп-кішкентай болсам да,
Сыймай кетіп барамын.

Қош бол, жарық дүние,
Жалғандығың осы да.
Тізгіңіңе кім ие,
Берген сыйың осы ма?

Елім, жұртым мақтаған,
Хош бол, маған дос адам.
Он алтымда аттаған,
Қош бол, алтын босағам.

Ары таза әппақ қой,
Арманда өткен анашым.
Қасына алып жатпақ қой,
Мендей мұңлық баласын.

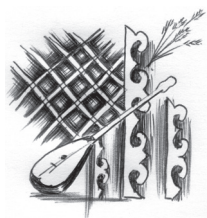
Алдымызда бар бақыт,
Деген сөзге сенбендер.
Әппақ бейіт орнатып,
«Төртіншіге» жерлеңдер.

Жәрдем берсін бір Құдай,
Нәр жүрмеді күн ұзын.
Бір жұтар ма ед, шіркін-ай,
Ұлтуғанның қымызын.

Енді болмас жәрдемі,
Қаз майымен сылама.
Бітіп соңғы әл, демі,
Өтті деңдер бір ана.

Көзім алды бұлдырап,
Қараңғы бір түрге енді.
Түсініксіз бұлдырап,
Тіл де міне, күрмелді...

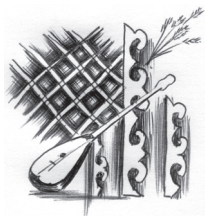

ЖАЛҒЫЗ ЕДІҢ

Жалғыз едің мынау жалпақ жалғанда,
Әкем де сен, көкем де сен деп келдің.
Елу төртте өттің, шіркін, арманда,
Айықпайтын ауыр дертке дөп келдің.

Жалғыз едің әкеден де, шешеден,
Бес балаңмен көгердің де көктедің.
Өзіңменен ашылып еді пешенем,
Саған айтар ешбір назым жоқ менің.

Сен боларсың ендігі бар әңгіме,
Арнауы боп жүрерсің сан жырымда.
Мұнара боп тұрып қалдың мәңгіге,
Қайран менің «Төртіншімнің» қырында.

СЕНСІЗ КҮНДЕР

Күн өткен сайын,
жүрегім менің езіліп,
Тыпырши берем,
жоқтығың сенің сезіліп.
Көл едім кеше,
айналдым шөлге аққусыз,
Жатқандай қазір
жанымнан әнім безініп.

Сарқылап бүгін
суалды көңіл боз інген,
Қызыққа толы
өтіпті өмір өзіңмен.
Ұғынып кейін
түсіндім тым кеш, амал не?
Егіліп жүрек,
бауырым балқып езілген.

Асығып жүрмін
өзіңе барып жеткенше,
Кеткені жақсы еді,
өзімді алып бүйткенше.
Жүріппін білмей
тағдырдың қара сойылы,
Тандырып естен,
маңдайдан салып өткенше.

Тағдырдың қара
сойылы естен тандырды,
Шошайтып жалғыз
көш пенен кештен қалдырды.
Сағыныш оты
жанымды шарпып жандырды,
Бір емі болмай
ой толы басым қаңғырды.

СӨНБЕСЕ ЕКЕН

Түн жарым, көңіл жетімді,
Ой қажап жатыр не түрлі.
Төрт бөлмелі кең үйім,
Салқындап кеткен секілді.

Кімдерге керек көп мақтан,
Мен ояумын, ел жатқан.
Қонағы қайда бұл үйдің,
Ағыл да тегіл кеп жатқан.

Арманым асыл ірі еді,
Жақындап бәрі жүр еді.
Ұстатпай кетті, амал не?
Сынған соң соңғы тірегі.

Еңіре мейлі, күл мейлі,
Аяуды өлім білмейді.
Шабытымның шанасы,
Сырғымайды, жүрмейді.

Жамандығымды жасырған,
Анам бар еді асылдан.
Жақсылығымды асырған,
Ағам да кетті қасымнан,
Кім қалды білер жасымнан?

Дүние неткен тар еді,
Жазықсыз жарқын жан еді.
Суреті тұр да, өзі жоқ,
Шүйкедей енем бар еді.

Барлығын үйдің, жоқтығын,
Аштығын, яки тоқтығын.
Білдіртпей бәрін жүретін,
Аяулы жарым жоқ бүгін.

Бар өмір түгел өткендей,
Мөреге бәрі жеткендей.
Бұл үйдің барлық жылуы,
Солармен бірге кеткендей.

Мазаламашы енді өлең,
Сен де өлесің, мен де өлем.
Тұңғыық ойым тірелді,
Қолқама келіп көлденең.

Жаз ғұмыр өтіп, қыс қарып,
Аязы келді сұстанып.
Алтыным бар сияқты еді,
Кеткен бе бәрі мыстанып?

Бояуы қанық не түрлі,
Өмір де күнгірт секілді.
Алмасым бар еді тас кескен,
Жұқарып жүзі кетілді.

Айналып жатыр өмірде,
Шоқтарым қара көмірге.
Ақ күміс жырым ұқсайды,
Тотыққан жасық темірге.

Ағайындар бар ептеген,
Көрермін бәрін көппенен.
Ұл-қызым үміт сәулесі,
Сөнбесе екен деп келем...

ТАБА АЛМАДЫМ...

Бір адамдай сүйреген өрге мені,
Екі жылға айналды көрмегелі.
Шаршадым-ау, сағынып, аңсадым-ау,
Қайда кеттің қалдырып, шөлге мені.

Жақсылығы болар деп бір хабардың,
Сырға бардым сені іздеп, Қырға бардым.
Қарап тұрдым сыртыңнан өзің бе деп,
Саған ұқсап баратқан тұлғалардың.

Қиял мынау қияға ала қашқан,
Алматыдан іздедім, Сарыағаштан.
Бірге жүрген жерлердің бәрін кездім,
Азабына жолдың да қарамастан.

Қайдан іздеп білмедім табарымды,
Қайтқан құс та айтпады хабарыңды.
Енді қайда біле алмай барарымды,
Жасқа талай толтырдым жанарымды.

Еш жерінен таба алмай байтақ елдің,
Сағынышты келеді айта бергім.
Үйде күтіп жолымды қалды ма деп,
«Төртіншіге» асығып қайта келдім.

Суын іштім сені іздеп талай жердің,
Сар далаға салынған сарай көрдім.
«Төртіншінің» қырында ақ күмбез тұр,
Өзің бе деп сол жаққа қарай бердім.

ЖАЛЫҚТЫМ

Бұрынғыдай денсаулық та жоқ менде,
Дем алдырмай зіл тас жатыр өкпемде.
Асау көңіл бұлқынады бой бермей,
Бір тасынып, бір басылып от кеуде.

Болайын-ақ деген едім болмады,
Аяқтан ап тау мен тасы қорғаны.
Өмірімнің өтіп кеткен есесі,
Толтырайын деген едім, толмады.

Қу тірліктің тындыруға шартын мың,
Бір адамдай арпалыстым, талпындым.
Қиын істің қисыны да келмеді,
Айналған соң бесіндіге жарқын күн.

Жырауы боп қарапайым халықтың,
Ат, шапаның, машинасын алыппын.
Бәрі бекер, бәрі бекер екен ғой,
Ойлаудан да, тойлаудан да жалықтым.

ӨТЕТІН ШЫҒАР...

Жатырмын жалғыз, оңаша үйде қанша күн,
Толассыз ойлар толғанып, талып, шаршадым.
Мен үшін енді қызықтың бәрі біткендей,
Құлазып көңіл, күндерімді өткен аңсадым.

Алыста қалып, сонау бір ғажап, отты күн,
«Әй» дейтін әже, «қой» дейтін қожа жоқ бүгін.
Шағылып тауым, сарқылып көлім қалған ба?
Тереңім тұнық, бар еді биік шоқтығым.

Шоқтығы биік жан едім пәни жалғанда,
Қаймағы кетіп, қаспағы ғана қалған ба?
Қамшыны басар кез келді, Шәке, әйтпесе,
Қалғаны соның өтетін шығар арманда.

Өтетін шығар, қазандай ішті қайнатып,
Ұзаққа шықпай тұсаулы аттай байлатып.
Ой жеткен жерге, бой жетпей қор боп қайтейін,
Өтетін шығар тұнығын ойдың лайлатып.

Амал жоқ басқа бәріне соның көнесің,
Дем біткен күні жалп етіп, шамдай сөнесің.
Толғана тұрып, сырыңды толғат, жыр тусын!
Кетерде Шәкең түк жазбай кетті демесін.

ӨМІРДІҢ БАСЫ САЙРАН...

Жүргенде бұл өмірді бұйым көрмей,
Сұм жалған өтіпті ғой құйын желдей.
Қызықпен таңым атып, күн батушы еді,
Ал, бүгін отыр неге күйім келмей.

Аралап ел мен елді ән салатын,
Шарапты шалқып ішіп, тамсанатын.
Күн өтіп, есеп берер кез жетіпті,
Дүниеге қанша беріп, қанша алатын.

Құрметін көрдім шарлап сан халықтың,
Қараушы ем бар тірлікке таңғалып тым.
Ал, бүгін бәрі жалған, бәрі өтірік,
Абайдай «һәм жабықтым, һәм жалықтым».

Жанымды жасық ойлар жайлап алған,
Шабытым-шабақ балық майдаланған.
Көпіртіп көк теңізде алас ұрған,
Кешегі қайран күндер қайда қалған.

Жағаға шығып қалған жайындаймын,
Кімдерге керек менің уайым-қайғым.
Арманның ең үлкені қалған жерде,
Ұрпаққа не сыбаға дайындаймын.

Білсем де түбінде бір өтерімді,
Өр көңіл өрге қанша көтерілді.
Жалған-ай, жабырқаттың аяғында,
У етіп кешегі бал, шекерімді.

Алдыма бал менен жал, жая қойған,
Отырмын айыға алмай баяғы ойдан.
Айтқаны бұрынғының осы екен ғой,
«Өмірдің басы сайран, аяғы ойран».

ҒАЙШАҒА

Жан емес байлық іздеп, бақыт қуған,
Бар еді анам менің артық туған.
Сен едің оның тұңғыш немересі,
Айнымай сол анама тартып туған.

Туғаннан уызына жарығандай,
Алдында ақ арманның бары қандай.
Осынау өмірдегі өршілдігің,
Анамның ақ сүтінен дарығандай.

Ұл десе айдарымнан жел еспейді,
Ұлдарым қыздарыма теңеспейді.
Ғайша «апай» әр ісінді көрген сайын,
Көзіме асыл анам елестейді.

Қажымас қайрат-жігер күшіңмен де,
Жапырып жайпап тастар ісіңмен де.
Анамнан айнымайсың, айналайын,
Дәмді етіп демде тамақ пісіргенде.

Өзіңсің бес баламның дара белі,
Бәрінің болды мәлім барар жері.
Тірлікте Әлияның серігі едің,
Индираң саған тартса жарар еді.

Төрт қызың-төрт босаған төрің аман,
Жетерлік бір басыңа ақыл-санаң.
Өмірің түстік болса, кештік мал жый,
Дейтін еді тірісінде асыл анам.

Өсіп-өніп, ата-анаңнан бата қонып,
Бәрінің қамқоршысы апа болып.
Білемін айтпасаң да жүргенінді,
Ішіңнен көп нәрсеге қапа болып.

Арбады, жеткізбеді мол арманым,
Білемін енді бәрі жоғалғанын.
Жыр жазып, елге жағып, үйге жақпай,
Мүмкін мен тәуір әке бола алмадым.

Білемін, жүгің ауыр, алда бәрі,
Бұл өмір құбылмалы алдамалы.
Бірде алдын, бірде сыртын бір көрсетіп,
Ұрпақтан ұрпақтарға жалғанады.

Аңсаумен, армандаумен таң самалын,
Шыдашы, шыдай тұршы, Ғайша-жаным,
«Сабыр түбі сары алтын» деген бар ғой,
Болады, болады әлі аңсағаның.

ОН АЛТЫ ЖАС

(Шолпанайға)

Кенже қызым, Шолпаным, Шолпанайым,
Он алтыға толықсып толған айым.
Қазағымның сен де бір азаматы,
Жырға қосып өзінді толғанайын.

Мінгізіп ап арманның қанатына,
Қарайлатпай минут пен сағатына.
Он алты жыл зымырап өте шығып,
Сен қосылдың азамат санатына.

Қоштас бүгін бал дәурен балалықпен,
Белдес енді білім мен даналықпен.
Шықтың бүгін үстіне үлкен жолдың,
Ата күткен аңсаумен, ана күткен.

Өмір қатал кешірімес қателікті,
Бәрін соның көтерер желке мықты.
Көбейт енді ақыл мен парасатты,
Азайт, балам, бұрынғы еркелікті.

Сен үйдегі бесінші азаматым,
Ешқашанда кірлетпе қазақ атын.
Тәуелсіз ел қазақтың паспортына,
Шолпанай деп ең алғаш жазады атын.

БАЛАЛАРЫМА

Бес саусақтың саласындай,
Өсіп келед бес балам,
Жатсам- тұрсам мен солардың
Келешегін еске алам.
Дендерің сау,
Киім бүтін,
ішер асқа тоқсындар,
Әлі ешкімге
Еш жақсылық
жасай алған жоқсындар.

Қазір шіркін,
Мүмкіндік көп
Оқындар да өсіңдер,
Сендер үшін тыныш өмір,
Ашық аспан, жасыл бел.
Бірің әнші, бірің кенші,
Ғалым болып кетіндер,
Мен аңсаған армандардың
Биігіне жетіндер.

Ғалым болмай қалсандар да,
Қарапайым адам боп,
Тек айтарым жүріндерші,
Айналаңа адал боп.

Атаң емес, анаң емес,
Отаным деп өтіңдер.
Қауіп төнсе Отаныңа,
Оққа айналып кетіндер.

ЖАСЫМА, КӨҢІЛ!

Жасымағын, көңілім жасымағын,
Жасу деген болмай ма басыңа мін?
Тамырында тұрғанда тасып ағын,
Жарасады бойыңа асыл әнің.

Сарқырасын сабырың сарқылмасын,
Жасаурамай жанарың жарқылдасын.
Уақытша бір өтпелі заман шығар,
Аман жүрсін иілмей алтын басың.

Уайым түбі тұңғиық бойламаған,
Түсе берме көңілсіз ойға жаман.
Оңайлықпен мүжіліп, мұқалмас деп,
Шынболат деп атыңды қойған анаң.

Не жетеді қарттықты сезінгенге,
Көп нәрсені түсіндің өзің де енді.
Бәрін тастап алаулы албырттықтың,
Ұлылықты бастайтын кезің келді.

Кезің келді бәрін де түсінетін,
Ретің жоқ орынсыз ісінетін.
Жастағыдай жылпылдап, желік құмай,
Барлық істі ақылмен пісіретін.

Сабаңа түс, арындап асып-таспа,
Бір қарап қой ағарған сақал, шашқа.
Жасымағын, ешқашан жасымағын,
Ақылым жоқ айтатын одан басқа.

ҚАНАҒАТ

Көргенде бар бұл күнді көрмегенде,
Келгеннен соң кетерміз сен де, мен де.
Әкем менің өтіпті қырық үшінде,
Атам тіпті отызға келмегенде.

Азды-көпті ризамын көргеніме,
Алпыс көктем, алпыс жаз бергеніңе.
Алпыс түгіл алтыға аяқ баспай,
Кеткен жандар қаншама жөргегінде.

Аяқ жеткен жеріме барғандаймын,
Бойым жеткен биікті алғандаймын.
Әл жетпесті несіне армандаймын,
Ештеңеңе енді өмір алданбаймын.
Жасымда өткен қателік байқалмай мың,
Еске түссе қайықтай қайқандаймын.
Қырық жаста алмаған асуымды,
«Алпысымда алам» деп, айта алмаймын.

Бәрін түгел демеймін бүгіндеймін,
Байлық, мансап қуғам жоқ, түкірмеймін.
Жалқы туған бабадан жалғыз едім,
Ұрпақтарым барына шүкір деймін!

Қанағатпен қараймын тағдырыма,
Ащы, тұщы, тәттісі барлығына.
Өткеніме өкпе айтып не қылайын,
Дақ түспесе екен тек шалдығыма.

КӨЗІНЕ ГҮЛСАРАНЫҢ

Көзіне Гүлсараның,
Көз алмай ұзақ қарадым.
Аққуынан айырылған,
Арманым бір еді, Аралым.
Алдымнан шықты аңсаған,
Ай нұрлы ару маралым.
Жәйімді жайып салып ем,
Жанымды ұқтың, жарадың.
Аралға қарай алқынды
Өнбойымдағы бар ағын.
Тағатым түгел сарқылды,
Таба алмай емін жараның.
Сағыныштан сарқылып,
Айналып шөлге барамын.
Құм басып қалған, су кетіп,
Кемедей болдым, қарағым.
Қызықпай жүрген қызылға,
Қыраны едім даланың,
Торына түсіп шырмалдым,
Гүлсара менен Аралдың.

ГҮЛСАРА

(әні бар)

Жаралған түпсіз терең ой-арманнан,
Сәбидей махаббаты оянбаған.
Аралап Арал маңын жүргенімде,
Армандай бір қыз көрдім боянбаған.

Қайырмасы:

Арайланған ақ таңым,
Шаттық жырым, мақтаным.
Көрген адам марқайған,
Атырау мен Алтайдан,
Өзіндей жан таппадым.

Ескендей лебізінен таң самалы,
Қадірлеп қайда барса қарсы алады.
Қарттары «Гүлсара» деп тамсанады,
Жастары «Гүлсара»деп ән салады.

Қайырмасы.

Ағарып айым туып, атты күнім,
Ғашықтың татқан білер тәтті мұңын.
Бітпейтін Шаһризада қиялындай,
Бұл күнде болдың менің мың бір түнім.

Қайырмасы.

Өзекті өзге сұлу арбамады,
«Арал» деп ақын жүрек толғанады.
Қалқаның құлағына жетсе екен деп,
Сағынып Сарыарқадан салған әні.

СЕНІ КӨРСЕМ

Сені көрсем ақ жүзді ақ маралым,
Жырдың селін кеудемнен ақтарамын.
Саған арнап жыр жазып, ұйқас құрап,
Отырудың өзінен бақ табамын.

Сені көрсем мыңды айдап байып қалам,
Өмірімді өзіңе лайықтағам.
Сені көрсем айығып бар дертімнен,
Секілдімін көрмесем айыпты адам.

Сені көрсем шаттанам, шабыттанам,
Айыбым тек уақыттан қалып барам.
Бақытты күн мен үшін өзің жайлы,
Жыр жазған күн қолыма алып қалам.

БІР ТАМШЫ ЖАС

Бір сен деп шабыт шалқып, барады өрге,
Мен жәйлі жаман ойға бара көрме.
Әкім боп, ақын болып, қателестік,
Періштем сол жәйді еске ала көрме.

Қозғасам өзіңе аян таныс сырды,
Қиялым кетті шарлап, алыс қырды.
Көзіннен ыршып шыққан бір тамшы жас,
Өзінмен мәңгілікке табыстырды.

Япырмай, неге ертерек байқамағам?
Жандайсың тұнығыңды шайқамаған.
Көзіннен мөлт еткенде мөлдір тамшы,
Көріндің басқа адам боп, қайта маған.

Әттең-ай, бір қателік өтті-ау дедім.
Түбіме асығыстық жетті-ау менің.
Ағалар қателігі ару қыздың,
Жүрегін жарақаттап кетті-ау дедім.

Сол сәтте үлкен салмақ салдың маған,
Орнына түсті бірден ақыл санам
Бір тамшы көз жасыңның өтеуіне,
Өзімді мәңгі бақып қидым саған.

Қайтсемде қадіріне жетермін-ау,
Дайын тұр, құтты қоныс, мекен мынау.
Аққуым қолыма кеп, қонар болсаң,
Көзіннен жас шығармай өтермін-ау!!!

ҚИЫН ЕКЕН

Қиын екен, япырмай, қиын екен,
Қиялыммен қияға жиі кетем.
Сағынумен сарғайып өтсін деген,
Маған жазған тағдырдың сыйы ма екен.

Армандаймын, аңсаймын, қиялданам,
Мынау ғажап өмірге сия алмаған.
Жер ортадан ауғанда мен шығармын,
Сағынышын жырлауға ұялмаған.

Сыйлағанмен бұл өмір дарын маған,
Алыс қапты жылдарым жалындаған.
Көңілдегі көп арман сейілгенмен,
Сағыныштың тұманы қалындаған.

Уақыт берсе азғана тағдыр маған,
Дегізбес ем кұр кеуде салдырлаған.
Ғашықтық па шалдығып, шаршатпаса,
Махаббат па есінен тандырмаған.

Қиын екен, дегенмен, қиын екен,
Қиялыммен қияға жиі кетем.
Сағынышың өмірдің биігі екен.
Биіктікті өлгенше сүйіп өтем.

БУЫНДЫРЫП БАРАДЫ УАҚЫТ МЕНІ

Зор сағыныш бойымды басып бүгін,
Тұманданып кеткендей ашық күнім.
Төзейін-ақ десем де амал қанша,
Бара жатыр шыдатпай ғашықтығым.

Қылығыңды қалайша ұмытайын,
Кетіп жатыр амал не мың ұпайым.
Көңіліңнің мұны мен мұзы болса,
Қызуымен жүректің жылытайын.

Қалатындай қазылмай бақыт кені,
Тұрып сені сағынам, жатып сені.
Өткен сайын бір күнім қыл бұғаудай,
Буындырып барады уақыт мені.

Неге жаным, сен соны түсінбейсің,
Бұл жалғанда жанашыр кісімдейсің.
Өмір бақи көңілді асқақтатпай,
Неге төмен бір мезгіл түсірмейсің.

Зор сағыныш бойымды басып бүгін,
Тұманданып кеткендей ашық күнім.
Төзейін-ақ десем де, амал қанша,
Бара жатыр шыдатпай ғашықтығым.

КӨЗ ІЛМЕДІМ

Бүгін тағы сағынып көз ілмедім,
Жоқ қиялға беріліп, безілдедім.
Мұндай жайды мен бұрын сезінбедім,
Мен не деген япырмай, төзімді едім.

Осы бір ой бойымды жайлап алған,
Мықтылығым құдай-ау, қайда қалған.
Ауыздықпен алысқан асау жанды,
Бұрымымен бір сұлу байлап алған.

Мендегі үміт, бақыт та, қуаныш та,
«Барсакелмес» секілді тым алыста.
Телеграф сымымен зорға естілген,
Бір жылы сөз айналды жұбанышқа.
Ұйқым, күлкім, шаттығым, жұбанышым,
Бақытым да өзіңсің, қуанышым.
Жүздескенде жанарым жалын атып,
Қоштасарда тұрады жылап ішім.

Көрсем көңіл аумады раушаннан,
Бар бұлбұлы әлемнің жыр-ән салған.
Көре алмасам жанымды қырау шалған,
Сайтан күдік кеудемде ылаң салған.

Бар тамаша көзіннің жанарында,
Лебізің бар сәуірдің самалындай.
Сен болмасаң жел тынып, бұлақ ақпай,
Гүлі солып қалардай даланың да.

Алаңдаумен жүрмін-ау күнде, түнде,
Көңіл шіркін құлазып шөлдегенде.
Көктем келер жадырап өлмегенге,
Көнбегенде қайтемін, көнбегенде.

БӘРІ ДЕ ӨЗГЕРЕДІ

Өзгереді бәрі де өзгереді,
Жазылады ақынның өзге өлеңі.
Өзгергенді асықпа көз көреді,
Аңсағаның алдыңнан кез келеді.

Өтіп жатыр асықпай өмір деген,
Кейде жүрем арманның көгінде мен.
Өзің жайлы жырымның қанар қабы,
Білесің бе ауызы сөгілмеген.

Жүрегім бар егіліп, елім деген,
Ұятым бар, арым бар төгілмеген.
Бұған дейін айтып ем мұң-зарымды,
Жазайыншы бүгін бір көңілді өлең.

Шаттанамыз біз әлі шаттанамыз,
Өміріміз болады жатқан аңыз.
Айтылмаған сырларды ақтарамыз,
Болашақтан баянды бақ табамыз.

Төмендемес арманы биік кісі,
Өзің болып өмірдің ұйытқысы.
Қайда барсаң қадірлеп қарсы алатын,
Біз боламыз халықтың сүйіктісі.

Сен жүресің көңілдің гүлі болып,
Мен жүремін жүректің жыры болып.
Алақанға салады, әлдилейді,
Қыры болып, Жетісу, Сыры болып.

Әне, солай шаңнан бір сілкінеміз,
Бірге билеп, бір жырлап, бір күлеміз.
Бізге деген халықтың ықыласынан,
Басқа түгіл болады күлкің егіз.

Шын бақыттың бал дәмін тата аласың,
Үлкеннен де, кішіден бата аласың.
Алдымызда осындай бір заман тұр,
Сол заманға сен ғана апарасың.

Апаратын сен ғана білесің бе?
Күлесің де қоясың, күлесің де.
Айтқан сөзің айнымай жүр есімде,
Мен дайынмын сол үшін күресуге.

Ақ боз атын арманның тағалаңыз,
Атырауды, Алтайды аралаңыз.
Бірге жүріп, бақытты таба аламыз,
Біздер жайлы ұрпаққа қалар аңыз.

Әне, солай бәрі де өзгереді,
Өзгереді, сол кезді көз көреді.
Барсақелмес шын бақыт алыста ғой,
Мен білемін бір күні кез келеді.

ҮМІТ КӨКТЕМІ

Биыл көктем маған сый көп береді,
Жарылқайды, жасаған жеткереді.
Жапырағын жая алмай жабырқаған,
Жайқалады көңілдің көк терегі.

Қуанышы, қызығы көп болады,
Айдынына аққуым кеп қонады.
Қатып қалған төріме қызу келіп,
Ағылады ақынның көп қонағы.

Көңілімнің көп емес көксегені,
Көксегені, көріктім, тек сен еді.
Көктеменің от лебі өпсе мені,
Мұзым еріп, су болып кетсем еді,
Жетсем еді, сол күнге жетсем еді.

Көктем келсе көңілім көкке жеткен,
Самалына не жетер беттен өпкен.
Сағындырмай қоймады табындырмай,
Мына өмірдің ызғары еттен өткен.

ТОЙ ШАТТЫҒЫ

(әні бар)

Күн дидарлы елім қандай тамаша,
Думан тойға қуанып жүр балаша.
Ауылымыз ән мен жырдың мекені,
Ал жастары ән шырқайды жаңаша

Қайырмасы:

Шықсын дабыл әй деген
Кенге құлаш жайды өлең.
Қосыл әнге, құрбылар,
Құр қалмандар бәйгеден.

Жас жұбайға адал бақыт тілейік,
Құдалардың көңіл-күйін білейік.
Дөнгеленген дүниеде көлбендеп,
Шын сыйласып, бал дәуренді сүрейік.

Қайырмасы:

Дүмбірлеген той қандай,
Келініміз ой, қандай.
Қозы менен Баянды,
Бүгін қосып қойғандай!
Артымызда айтарлықтай ән қалсын,
Жүйріктерден шұбатылған шаң қалсын.
Ағыл-тегіл ақтарылған бұл тойға,
Адам түгіл айдың өзі таң қалсын!

Қайырмасы:

Ақ жаңбырдай жауылған,
Ғажайып жыр, дауылды ән.
Ақ отауды көтерген,
Айналайық ауылдан!

Тұңғыш жырым арналып ед бір қызға,
Содан бері көкірегімде жыр қызған.
Соңғы жырым ол да қызға арналар,
Шырт ұйқыда төсегімнен тұрғызған.

Қырма сақал қырық жастан асыппын,
Қыз дегенде жыр маржанын шашыппын.
Не десең де еріктерің, оқушым,
Мен көрмеген бір қызға әлі ғашықпын!

ЗАҢДЫЛЫҚ

Өзіннен көрген сан қылық,
Есімде қалды мәңгілік.
Жарқ еттің де жоқ болдың,
Жүректі оттай жандырып.

Шөлімді алмай қандырып,
Адасып қалдым санды ұрып,
Сөз жетпейтін бейнеңді
Жүреді жүрек ән қылып.

Айналамды таң қылып,
Кетпесем болмас қаңғырып.
Сұлулар үшін қашанда,
Сергелдең болу заңдылық.

* * *

Алғаш рет жан сырынды ұға алмай,
Таңғажайып,
Тұрдым жан деп бұл қандай.
Қоштасарда бетіндегі шұңқырдан,
Аласұрып жүрек қалды шыға алмай.

Сол бір шұңқыр алдандырып жанымды,
Алып қалды жолдан бұрып барымды.
Шығар ма екен алдан күліп әлі де,
Барған кезде шырқап осы әнімді.

Бір-ақ нәрсе,
Ендігі бар білерім,
Бір-ақ нәрсе,
Бұл тағдырдан тілерім.
Түсіп қалмай әлдекімге күлгенде,
Сол шұңқырда жүрсе болды жүрегім.

ҚҰДІРЕТ

Сен жоқта сөзім дауылдай,
Бұлбұлды бақша бауындай,
Көктемгі ақ жауындай,
Төгіліп-ақ кетемін.

Көргенде бірақ, өзінді,
Болсам да мықты, төзімді,
Ұмытып өз-өзімді,
Егіліп-ақ кетемін.

Сағынып ән-жырыңды,
Дидарыңды, нұрыңды,
Аңсап кетем өзінді,
Ақтармақ боп сырымды.

Келсем де мықтап сайланып,
Көргенде тілім байланып,
Шаршап қалам амал не,
Мықтылығым жай қалып...

ӘНШІ

Сикырлы, сырлы сазымен,
Ән тербетіп, жыр айтып,
Ерте де кеште шырқаудан
Бір талмайтын құмартып.

Сырнайдай сыңғыр әуені,
Күміс көмей, жезтандай.
Әншіні көріп ән тындау,
Бар қызықтан мың артық.

Асқақ жыр, әсем әуені,
Көмекейден төгілген.
Қызғалдақ ерні ашылса,
Маржан тісі көрінген.

Келбеті көркем көз тартар,
Алтын айдай ажары.
Ән салып тұр ару қыз,
Сахнаның төрінен.

Бар тындаушы құмартып,
Әншіге ауған аңсары.
Көңілдің шөлін қандырар,
Мөп-мөлдір ән-жыр кәусары.

Домбыраның бетіне,
Өрнегін сала би билеп.
Қоңырау үнге қосылып,
Самал ескен саусағы.

ТЕЛЕФОН

Шырылдап тұрған телефон емес жүрегім
Тұтқасы емес, тұрғаның ұстап білегім.
Сырғанды сүйіп,
Сыбырлап тұрған үнімен,
Сезсеңші, жаным,
Мендегі сырдың сүреңін.

Дыбысыңды естіп,
Айта алмай сөздің дұрысын.
Байланып тілім,
Тарылып сол сәт тынысым.
Сүйемін деп те, күйемін деп те айта алмай,
Бейшара болған ғашықтың күні құрысын.

Шырылдап тағы қолына алса өкпесін,
Тыңдашы өзін,
Өзгелер алып сөкпесін.
Көбелек көңіл айналып жүріп отынды,
Ашы, жаным, өртіңе күйіп кетпесін.

* * *

Ақын бар ма сұлуға қызықпаған,
Бір сыр бар-ау өзінде біз ұқпаған.
Көзің түссе көңілдің мұзы жібіп,
Шарап ішкен адамдай қызып қалам.

Бір қарасаң жігітті ұзатпаған,
Ұзатпаған,
Жүрегін тұзақтаған.
Сенімін қасиетті махаббаттың,
Қашанда сертке берік қыз ақтаған.

* * *

Сағыныштың шағаласы шуылдап,
Елжіреген ет-жүрегім дуылдап,
Жарылатын жанартаудай бұлқынып,
Өн бойымда жаңа сезім туындап,
Саған деген сағынышым өрт болып,
Өзегімде емес мүлде суынбақ.

Бір арманды жалғастырып бір арман,
Бірін тапсаң, бірі шығып тұр алдан.
Есін алған еңіреген ерлердің,
Сұлулық-ау, сағынуды шығарған.
Мен сағынбай өмір сүре алмаспын,
Тұла бойым сағыныштан құралған.

* * *

Көл-көсір мынау өмірде,
Көрінбей жүр ед көзге ешкім.
Сергелдең болған көңілге,
Сезімтал жан боп кездестің.

Өзіндей болып өзекті,
Өртей алмай өзге ешкім.
Тұрса да жүрек безектеп,
Сағынышына төзбес кім?

Сендегі ғажап сұлулық,
Қызықтырған талайды.
Жүрегімдегі жылуды ұқ,
Жаным тек соны қалайды.

Басыма бақыт ұялап,
Тағдырға айттым мың алғыс.
Жаныңды жаным саялап,
Өзіңмен бірге қиял құс.

Жүр деме мені сағынбай,
Арада айлар өткенмен.
Күндерді санап жаңылмай,
Үміт қып жүрмін көктемнен.

* * *

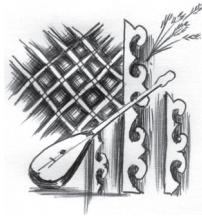
Ұмытайын десем де ұмыта алмай,
Сүйреп мені келеді үміт алға.
Мені өзіңе ғашық қып жыр жаздырған,
Айналайын тұлғаңнан өрім талдай.

Күнделікті ісімді жаңылдырып,
Көз алдымда тұрады сағым тұнып.
Солқылдаған жігітті табындырып,
Өлтіретін болдың-ау, сағындырып.

Сен деген де ақ ниет, таза жаным,
Бір тіл қатпай жанымды жазаладың.
Үміт отын жақтың да үн жоқ, түн жоқ,
Өзіңді де, өзгені мазаладың.

Тіршіліктің,
Тірліктің бәрі қалып,
Өзің жаққа барады ағын алып.
Балапандай сары ауыз жүрегімді,
Барайыншы алдына тағы да алып.

Сен екенсің тірлікте бағым анық,
Көзіңнен нұр кеудемде жағылды анық.
Сағынышым сәл болсын басылар ма,
Көрейінші алдына тағы барып.

* * *

Сандуғаш,
Сағындым ғой сырлы әніңді,
Ерекше жанға жайлы ырғағыңды.
Күтумен өткен ғұмыр осы шығар,
Әйтеуір, алып жүрмін құр жанымды.

Қай күні көрінер деп қарайладым,
Кетпеді құлағымнан арайлы әнің.
Сен болсаң домбыранды серік қылып,
Елімнің кезіп жүрсің бар аймағын.

Жүргенде үзбей жырлап ғашық әнін,
Көріп пе ең дарияның тасығанын.
Секілді менің көңілім сол бір дария,
Сен тұрған сол дарияға асығамын.

Бір көру арманым боп аңсағаным,
Жүректі жүз мәртебе паршаладым.
Болдырып бар тірліктен жүрдім рас,
Ал, сені сағынудан шаршамадым.

Барады сағынышым тереңдеумен,
Көңілім тыншымайды елеңдеумен.
Бір минут сағынышсыз тұра алмайтын,
Әрқашан аман болсын өлең-кеудем.

Айналып өміріміз жыр-дастанға,
Не жетсін асу асып, қыр басқанға.
Бір күні жарқ етіп бір көрінерсің,
Шығарып домбырадан күйді аспанға.

ТУҒАН КҮН

Сен келіпсің дүниеге,
Жаздың алғаш күнінде.
Сондықтан да жалын бар,
Мінезің мен үнінде.
Жаймашуақ жаз көрем,
Ашық-жарқын түріңнен.

Жанға жайлы жан дүниені,
Жақсы әніңнен байқағам.
Ғажап бұлбұл кеудеңдегі,
Керемет бір айтады ән.
Аласапыран, астаң-кестен,
Жан толқынын шайқаған.
Сол әнді сал үзілтіп бір,
Сол әнді сал қайтадан.

Шырқа бүгін,
Шыққан күннің,
Шұғыласына малынып.
Айналаңда алаулаған,
Арман үміт, бал үміт,
Жүрегінде пәк сезімі,
Тұрғандай- ақ жарылып,
Саған ғашық іңкәр жүрек,
Махаббаттың барын ұқ.

Жақсылықтар серік болып,
Кездеспесін алда мұң,
Кездесейік бақыт құшып,
Биігінде арманның.
Туған күнгі саған тілек:
Тойға толы болып өтсін,
Бескүн өмір жалғаның.
Шөлің қана тата білші,
Махаббаттың бал дәмін.

* * *

Қас сұлу,
Саған бір сөзім өтпей жабықтым,
Жырымды айтып,
Сырымды жазып сарықтым.
Шын болат едім,
Сынасқан жерде шарт сынар,
Алдыңда сенің
Қаңылтыр болып қалыппын.

Жанымды ұғар жан сияқты едің сезім бар,
Ажарың қандай,
Ақылың ғажап,сөзің бал.
Көбелек-көңіл
Жалынға жанбай тұрғанда,
Ашыса жаның,
Қол ұшын берер кезің дәл.

* * *

Қайдасың, қайда, аяулым?
Сен жақтан жел еспеді.
Көңілім тым қаяулы,
Елесің көзден өшпеді.

Өзгені көзге ілмесем,
Өзінді жақсы көргенім.
Сұлуды сүйе білмесем,
Ендеше, менің өлгенім.

Көздер-ай, көздер тұңғиық,
Тереңге талай батырдың.
Көкейге мың сан мұң құйып,
Малтығын соғып жатырмын.

Мен сені жаным түсінем,
Сене де берме өсекке.
Жүз сұлу көрсең, ішінен
Өзінді биік есепте.

Өзінмен бірге от жүрек,
Арамыз қашық десек те.
Жыры мен сыры ақынның,
Өзінмен жүр деп есепте.

* * *

Шыдам бітті,
Сары балдай сақтаған,
Нар тәуекел мен өзіңе аттанам.
Жігіт ем ғой,
Отқа салса күймейтін,
Зіл тас байлап,
Суға салса батпаған.

Сөзім мынау,
Жай оғындай шатынаған.
Ынтығады бойда қуат қаптаған.
Пәк жүректің ақ сенімін ақтайтын,
Өзім болмай,
Өзге дүние жат маған.

ТАБИҒАТ

Мыңын беріп жатады, жүзінді алып,
Өзің кетсең арман не ізің қалып.
Көксегенге жетем деп жүргеніңде,
Қысын беріп жатады, күзінді алып.

Қыс бәрін де алмақ боп бағындырып,
Қысып-қысып алады табындырып.
Арманыңды берердей алға сүйреп,
Көктем келе жатады сағындырып.

АЛФАШҚЫ ҚАР

Таң атты,
Кешегі күн қайда қалған,
Айнала аппақ ұлпа майдаланған.
Жер бетін бір-ақ түнде жаба салған,
Япырай, мұнша қарды қайдан алған.

Ғажап қой,
Бұрын қалай байқамағам,
Тіл жетіп бұған теңеу айта ма адам?

Қараңдар,
Қала да аппақ,
Дала да аппақ,
Бір-ақ сөз аппақ-аппақ қайталанған.

Тірлік жоқ байқайсың ба жатқан ояу,
Тым-тырыс соқпай қалған жел де баяу,
Айлы аспан,
Ақ көңілмен,
Ақ жарылып,
Табиғат таппай қалған басқа бояу.

ЖАҢА ЖЫЛҒА – ЖАҢА ЖЫР

Жаңа жылда,
Елім, саған не берем?!
Жүрегімді сыйға тартсам не дер ең?!
Туған ел деп жырлап тұрса жүрегім,
Мендегі зор махаббатқа сенер ең.

Шаттықтың нұр бесігіне бөленген,
Ұлы Отанда еркін өскен өрен ем.
Ізгі істерге үлгерем-ақ деген ем,
Уақыт шіркін, неткен жүйрік шебер ең...

Жаңа жылда,
Елім, саған не берем?
Бақыт болсам,
Шуағымды төгер ем.
Шырша болсам көкірегінде көгеріп,
Әр ошаққа бірлік болып енер ем.

Сөзім өткір болған кезде жебеден,
Ән-жырымды Отаным деп төгер ем.
Жаңа жылда жаңа жырлар жазамын,
Бейбіт нұрға бөленсін деп бар әлем.

КЕЛ, ЖАҢА ЖЫЛ!

Күтеміз, кел, Жаңа жыл, ақ тілекпен!
Ақша қар, адал ниет, ақ жүрекпен.
Шыға бер, алаңдамай төріме аттап,
Еліме тәуелсіздік, бақ тілеп кел.

Ақ тілек Аяз Ата айта бергін,
Келіп тұр дидарыңды қайта көргім.
Алдымен денсаулық бер, ал содан соң,
Құлатпа бейбітшілік бәйтерегін.

Жатқанда бақыт құшып байтақ дала,
Алқынбай ақын сырын айта ала ма?
Жеңісін Тәуелсіздік жалғастырып,
Қайғысын Желтоқсанның қайталама.

Келген соң өнбойында тасып жігер,
Қабыңды сыйлық толы ашып жібер.
Ырыс пен берекені молдан қарпып,
Диқанның даласына шашып жібер.

Жадыратып, Жаңа жыл, серпілт бойды,
Қыздырдық құрметіңе думан-тойды.
Аспанын Қазақстан бұлт шалмасын,
Жыл боп қал, тарихтағы абыройлы.

ЖАҢА ЖЫЛҒА ТІЛЕК

(өзіл-шыны аралас)

Кеше кенші, бүгін жыршы атандым,
Жас та жылжып, біраз жерге тақалды.
Жаңа жылда жай қолынды, достарым,
Ақ жарылып мен берейін батамды.

Барлығыңның бастарыңда бақ болсын!
Уайым-қайғы білмейтін бір шақ болсын.
Қазағымның жоғалтқаны көп еді,
Қалған жерде ұрпағымыз сақ болсын!

Біз тілейік күн шуағын төксін деп,
Әрбір адам дәурен сүріп, өтсін деп.
Аналардың қуанышты күлкіден,
Езулері құлағына жетсін деп.

Ән салайық, бәрің бері келіндер.
Жаңа жылда жаңа бақыт көріндер.
Жеңгелердің жарқ-жүрқ етіп жанары,
Егіз ұлдан таба берсін келіндер.

Қайда барсаң күлімдеген дос тұрсын,
Ажырасқан армандарды қостырсын.
Милиция жұмыс таппай сандалып,
Айықтырғыш бөлмелері бос тұрсын.

Бұл Жаңа жыл бізді осылай тойлатсын,
Ден сау болып, құлын-тайдай ойнатсын.
Дәрігерлер ауру таппай емдейтін,
Егін егіп, қырға шығып, қой бақсын.

Ер жігітке жүз өнер де аз өнер,
Өнерлінің жүрегіне наз енер.
Бозбала боп, атқа мініп аталар,
Қыз күніне қайта келсін әжелер.

Кәне достар, жарқылдандар, жаныңдар,
Бәрін бірден ғашық болып, қалыңдар.
Осы айтқандар орындалсын деп тілеп,
Аққайнардан бір-бір тосты алыңдар!

КӨКТЕМ

Қиялдың қиясында сағым құшқан,
Ақ сезім,
Ақ арманын алып ұшқан.
Жыр гүлі, қыр гүлі боп гүлдейтіндей,
Жүрегім жарылып жүр сағыныштан.

Қырмызы кілемге орап қырат, қырды,
Сүңгі мұз күнгеі жақта жылап тұрды.
Өзімді қоярға жер таппай жүрмін,
Бергенше бір ғажайып шумақ жырды.

Қыз көктем, ару көктем, сұлу көктем.
Күн иіп көк аспаннан жылу төккен.
Құс біткен кездесу той жасап жатыр,
Сағынып көріспеген бұрын көптен.

КЕЛДІ КӨКТЕМ

Қыста кетіп, тағы бір келді көктем,
Нұрын төгіп жылуын берді көктем.
Басқаларға баянды бақыт сыйлап,
Армандауды тек қана мендік еткен.

Бар қызығым көктемнен басталатын,
Ақын деген бар еді асқақ атым.
Дүрілдеген кеншінің бұрғысындай,
Қайда кеткен талабым тас жаратын.

Өшкен жанып, өлгенім тірілгендей,
Іс тындыра алмадым ірілердей.
Шыға алмадым осы бір шырғалаңнан,
Бірі келсе, қолымнан бірі келмей.

Жастық өтер дегенге сенбейтұғын,
Кетіп жатыр жылдарым келмейтұғын.
Біз қартайсақ, мәңгі жас өмір мынау,
Қызартады қызылын бермейтұғын.

НАУРЫЗ МЕРЕКЕСІНЕ АРНАУ

Армысың, ақ жаулықты аналарым,
Армысың, ақ сақалды бабаларым.
Ақ тілек мына тойға айта келген,
Армысың, абзал жанды ағаларым.
Тойымыз тойға ұлассын, замандастар,
Інілер, қарындастар, балаларым!

Қысқанда замананың нарықтары,
Ауылдың қалған малы арықтады.
Бұл күнде қазағымның көп жерінде,
Сөніп тұр көптен жанбай жарықтары.
Ал, менің болат білек кеншілерім,
Бойына жоқшылықты дарытпады.
Ақиық азаматтар арқасында,
Халқымыз той тойлаудан жалықпады.
Жасаған жақсылықты тау қопарып,
Кеңпейіл кенші деген алыптары.
Күн мен түн теңескенде Наурыз келіп,
Әніміз аспанға өрлеп, қалықтады.
Жерімнің ен байлығын емген елім,
Бәлендей шүкір делік тарықпады.
Жырыммен тойларыңа шашу шашып,
Мен тұрмын бойда барды сарыққалы.
Наурызың құтты болсын, жиылған ел,
Армысың, Сәтбаевтың халықтары!

Уа, халқым келе жатыр аңсағаның,
Болады әлі-ақ ұмыт шаршағаның.
Қазақтың қажымайтын қайратына,
Қашаннан қайран қалып, тамсанамын.
Болашақ бақыт үшін еңбек етіп,
Жүріңдер үлкен-кіші баршаларың.
Бұл күнде ел сенікі, жер сенікі,
Байыңдар, осы емес пе еді аңсағаның?
«Бозторғай жұмыртқалап қой үстіне»,
Көп болсын, ел сүйсініп тамсанарың.
Қашаннан жыршың едім, той бастаған
Бүгін де ақ тілекпен ән саламын.

МАМЫР АЙЫ

Туған елдің желек киді талы да,
Ерекше асқақ шабыт құйып жаныңа.
Аңсап күткен мәңгі жастық көктемі,
Келді мамыр гүл-жібекке малына.

Табиғаттың бар әуені жымдасып,
Жырлап кетті әлемге осы күнді ашық.
Қала, дала, сай мен сала ән салып,
Сырлы әуенге қосылғандай мың ғашық.

Желпінді жер, мұз құрсаудан босанып,
Қызыл шоқтай қызғалдақ қыр жасанып.
Қалыңдықтай жел тербеген желігін,
Ақ қайыңдар құлпырды әсем жасарып.

Жасыл жайлау қырға шығып қалыпты ел,
Тіл жетпейді тек көзіңмен барып көр.
Бүкіл әлем жырлап тұрған әуенге,
Қосылайын домбырамды алып бер.

МАҚТАНЫМСЫҢ, АҚТӨБЕ!*Тама ЕСЕТ батырдың 125 жылдық тойына*

Араладым асықпай,
Ақтөбенің даласын.
Жалғап жатыр бұл өлке,
Атырау, Арқа арасын.
Бұл даланың бойынан,
Не керекті табасың.
Қара Қобда, Сары Қобда,
Ұлы Қобда сағасын.
Ойыл, Ырғыз, Електің,
Бал суына қанасың.
Тау-тау астық қырманда,
Көргенде естен танасың.
Шалқар шалқып Шығыстан,
Үлкен ләззат аласың.
Мыңғырған мал өрісте,
Миллион ба, мың ба екен,
Біле алмадым шамасын.
Ел байлығы осындай,
Қанша ақын болсам да,
Бере алмадым бағасын.
Ел осылай боп тұрса,
Жоқшылықтың ұзамай,
Батырамыз қарасын.
Есет батыр күмбезі,
Күндік жерден көрінсе,
ТәжіМахал далама,
Келген бе деп қаласың.
Есет батыр әруағы,
Бір көтеріп тастады-ау,
Қазағымның баласын.
Моңғолдан кеп бауырлар,
Өз елінде мәз-мәйрам,
Тауып жатыр жарасым.

Әлемде жоқ хромың,
Жер астында балқыған.
Хромтаудың бұл күнде,
Жер жарылар даңқынан.
Даласында дариядай,
Алтын дәні шалқыған.

Ес тандырар жусаны,
Жұпар исі аңқыған.
Аспанында әуелеп,
Әсем әні қалқыған.
Ақындардың атынан,
Айтар болсам шындығын,
«Айналайын» деп жатыр,
Ақтөбенің халқынан.

Пай-пай, шіркін, Ақтөбе,
Ай-хай, шіркін, Ақтөбе!
Әлиядай ардақты,
Исатайдай салмақты,
Батыры бар Ақтөбе.
Әбубәкір Кердері,
Нүрпейістей дарынды,
Ақыны бар Ақтөбе.
Батысында Атырау,
Шығысында Жезқазған,
Жақыны бар Ақтөбе.
Құдайберген, Ахмет,
Жұбановтай білімді,
Ұлдары бар Ақтөбе.
Ақтарыдан Шығанақ,
Әлемге атын асырған,
Жылдары бар Ақтөбе.
Бестамақтың бойына,
Ақындарды жиып ап,
Ән жасаған Ақтөбе.
Есет сынды батырға,
Аппақ күмбез орнатып,
Сән жасаған Ақтөбе.
Ойға алған істерің,
Мықты болсын, Ақтөбе.
Жасап жатқан тойларың,
Құтты болсын, Ақтөбе!

ТӨЛЕ БИ МАЗАРЫ БАСЫНДА

Кешір, ата, кейіме кешіктің деп,
Дауысымды неге кеш есіттің деп.
Тоқыраудың тартқанда қасіретін,
Таба алмадық кіретін тесік іздеп.
Кешір, ата, кейіме кешіктің деп.
Заманымды білемін тарылтты кім,
Қайта келді басыңа халық бүгін.
Сабырменен осы бір таңды күтіп,
Жатырмысың тып-тыныш, жарықтығым.

Әулиесі даламның, байтақ елдің,
Айта бергім келеді, айта бергім.
Аруақ өлмейді деген сөз рас болып,
Арасына халқыңның қайта келдің...

Сыйынармыз өзіңе сыйынсақ та,
Қиылармыз өзің деп қиылсақ та.
Ұрпағыңбыз күнәға батып келген,
Жебеуші де өзің бол қиын шақта.

БӘДӘУИДІҢ МОНОЛОГЫ

Жер бетінде қалмаған соң мәңгілік,
Неге керек жоқты-барды ән қылып?
Асатаяқ қолыңа алып, ел кезіп,
Өткенің жөн жер-жаһанды қаңғырып.

Мезгіл сайын тұрмаған соң жаңғырып,
Өтер уақыт,
отырарсың санды ұрып.
Пирамидаң үйген сонау тау қылып,
Мезгіл жетсе жібермей ме шаң қылып.

Заманыңды өтсең батпас таң қылып,
Біліміңді жақсаң өшпес шам қылып.
Ұрпағыңа қалса айтарлық бір сөзің,
Сол ғой шіркін, өлмегенің мәңгілік.

АҒАЛАР

Жақсы мен жайсаң
бас қоса қалған кеңесте,
Есіркеп бізді,
азамат бопты—ау демес пе.
Ізгілік жолын ізіне салып аңғартқан,
Алдыңғы толқын,
арыстар тобы емес пе?!
Забойлас,
сырлас,
қаншама ғажап таң атты.
Еңбегін бұлдап,
қай аға оны санапты.
Сүйеп те демеп, қияға көңіл самғатқан,
Ағаларым ғой бекіткен әлсіз қанатты.

Ағаларым-ау, әлі де сыйлап алға ұстар,
Айта алмай жүрген жүректе қанша алғыс бар.
Көкірегімде шыға алмай шулап жатқандай,
Жер бетіндегі жиналып алып бар құстар.

Сіздердей, шіркін, ұрпаққа үлгі бола алсақ,
Жүрегі түскір жүреді ылғи соны аңсап.
Үлкендерден үлгі ала жүріп үйрендік,
Інілер үшін суыққа шыдап тоңа алсақ.

ӘНІНЕ СӘКЕН АҒА ҰЙЫҢЫЗДАР

*Сәкен Сейфуллиннің
100 жылдық тойына келгендерге
арнау*

Жүйелі сөз шығады шабытты ерден,
Жүйріктер талай тойда шауып көрген.
Сәкеннің аруағы деп білемін,
Сіздерді Жезқазғанға алып келген.

Сезініп жүректердің жылығын,
Төгілсін ақындардың жыры бүгін.
Аяулы Алатаудың ұл-қызына,
Тілеймін Ұлытаудың ұлылығын.

Тігілген сіздерге арнап үйіміз бар,
Ақ тілек, сүт махаббат сыйымыз бар.
Жайнаған қыз-бозбала, сән-салтанат,
Асқақ ән бой балқытар күйіміз бар.
«Тау іші», «Ақсақ киік» біздің жақта,
Әніне Сәкен аға ұйыңыздар.
Сарыарқа саф ауасы дертке дауа,
Кеудеге сыйғанынша құйыңыздар,
Асықпай Алматыға, бауырларым,
Біздерге бір жетіні қиыңыздар.
Мінсең де қай көлікке қақыңыз бар,
Дәм-тұзын тойға арнаған татыңыздар.
Сәкеннің Ұлы тойы осал болмас,
Қызыққа шомылындар, батыңыздар.
Қонағын қашан қазақ құр жіберген,
Сый құрмет, жібек шапан, атымыз бар.
Асығып Алматыға не бар дейсің,
Қыс түсіп, қар жауғанша жатыңыздар.

Көтерген Ұлы тойдың бар салмағын,
Жерінде Жаңаарқаның алшаңдағын.
Құрметпен қарсы аламыз, хош келдіңдер,
Төрге шық, жақсы менен жайсаңдарым!

УКРАИНДЫҚ БАУЫРЛАРЫМ КЕЛГЕНДЕ

Толқынды Днепрдің жағасынан,
Келгенде Сарыарқаға жарасып ән.
Қарсы алып, құшақ жайып, дәм ұсындық,
Кеншілер Сәтбаевтың қаласынан.

Қосылсын бандураға домбырамыз,
Шырағын ұлы достық жандырамыз.
Алыстан құтты қонақ келген күнді,
Ұмытпай мәңгі есте қалдырамыз.

Қосайық КАЗАКтарды ҚАЗАҚтарға,
Күн бүгін дос көңілін таза ақтарған.
Құбылған күз күніндей бұл заманда,
Достықтан асқан артық ғажап бар ма?

Жүректің жүрекке кеп тіл қатқаны,
Мақсат бір асқақ әуен шырқатқаны.
Кеншілер құшақ жайып, қарсы алып тұр,
Төрге шық, ұлы Тарас ұрпақтары!

САҒЫНБАЙ ҚАЛАЙ ЖҮРСІҢДЕР

Шоқтығы биік қамалым,
Ақындар, маған пірсiңдер.
Сарыарқаның самалын,
Сағынбай қалай жүрсiңдер.

Сендердi күтiп сағынып,
Алаңдап жүрмiн келер деп.
Қасымнан бiр күн табылып,
Жақсы жыр оқып берер деп.

Арқа елi қайта жасарған,
Күтуде ақын ұлдарын.
Естуге құмар қашаннан,
Қадырдiң ойлы жырларын.

Үнi жетпей құлаққа,
Мұхтар кеттi қырғызға.
Олжас та жүр жырақта,
Кеудесiнде жыр қызған.

Қоймаса байлап астана,
Фариза жалғыз қалмасын.
Марфуға қызды тастама,
Ағызған жырдың арнасын.

Алпыстан асып Тұманбай,
Көрiнбей кеттi ел жақтан.
Бұрқырат тойда мынадай,
Махаббат жырын жел жақтан.

Жырларыңа жан ғашық,
Жүрейiн гүлмен қарсы алып.
Төрiме келiп жайғасып,
Жатындар жаздай ән салып.

ҚОШ КЕЛДІҢ, ҰЛЫТАУДЫҢ БАУРАЙЫНА!

(Президент Н.Назарбаев кеншілермен кездескенде)

Қош келдің, Жезқазғанның қаласына,
Сағынған Сарыарқаның даласына.
Өзіңмен бірге келсін бақыт құсы,
Металлург, кеншілердің арасына.
Ел болдық егеменді өзің бастап,
Тапталмай өзгелердің таласына.
Аузыңнан шыққан әрбір асыл сөзің,
Еліңнің ем боп жатыр жарасына.
Басынып бара жатқан бәзбіреулер,
Түскендей болып қалды сабасына.
Қаптаған Арқадағы қалың елің,
Ешкімнің қалдырмайды табасына.
Алғыс пен ақ батаны ел береді,
Горновой Теміртаудың баласына.

Танытқан бар әлемге қазақ атын,
Жалғаған бабалардың аманатын.
Арманы өзіңізбен бір болатын,
Сіз десе ағыл тегіл жыр болатын.
Халықтың ақ тілегін жеткізуге,
Алдыңнан шықты тағы Шынболатың.

Қысқанмен қабырғадан нарық бүгін,
Білдірмей жатыр елің арықтығын.
Нүрекең бір жақсылық жеткізер деп,
Асыға күтіп отыр халық бүгін.
Нан, тұзын тосып елдің жақсылары,
Қыздары шығып отыр алып гүлін.
Жеріне Жезқазғанның Сіз келгенде,
Күн көзі күндегіден жарық бүгін.
Даланың төсіндегі кенін тапқан,
Қазақта дара туған Қаныш тұғын.
Қазақтың азаттығын сезіп рухы,
Бір аунап жатқан шығар жарықтығым.

Айтатын ел атынан аманатым,
Күні бол көгінен нұр ала алатын.
Қазақтың маңдайдағы бір ұлы едің,
Қараңғы қиынынан жол табатын.
Артыңда қара ормандай халқын бар,
Бел буып қайда болсын бара алатын.

Мың өліп, мың тірілген ел едік қой,
Тағдырдың татқан талай ғаламатын.
Арманың Абылайдай биік болсын,
Тарихта таңдандырып қалар атын.
Теміртау құрышына қайнап піскен,
Тілейміз Нұрсұлтанның саламатын.
Қош келдің, Ұлытаудың бауырына,
Атадан артық туған азаматым!

Алдыңнан Арқа желі аңқылдасын,
Төрлеңіз, жанарыңыз жарқылдасын.
Бұл заман сізге де сын, бізге де сын,
Тәуелсіз ел болам деп талпынғасын.
Ұрпағын қазағымның сақтау үшін.
Күш-қайрат бойындағы сарқылмасын.
Жолында Сіз ұстаған саясаттың,
Біліңіз біздің елдің тартынбасын.
Сіз барда ай да орнында, күн де орнында,
Ел үшін аман болсын алтын басын.

ЖЫРАУЫҢ ТАҒЫ СӨЙЛЕСІН

(Елбасы Нұрсұлтан НАЗАРБАЕВҚА ақжолтай тілек)

Қашаннан Сізді қарсы алар,
Жырауың едім ақ таңдай.
Нүреке, бүгін байқасам,
Басымызда бақ қандай.
Айымыз туып оңынан,
Нұрланып таңым атқандай.
Тауларым бүгін биіктеп,
Дария шалқып аққандай.
Егінім пісіп Арқада,
Омырауға алқа таққандай.
Төбеміз көкке бір тиді,
Өзіңіз бас боп, Нүреке,
Астана шамын жаққанда-ай!
Жер-Анамыз бусанып,
Тоқтар менен Талғатты
Толғатып қайта тапқандай.
Осының бәрін ойласам,
Бақытымыз батпандай,
Тұрайын қалай шаттанбай,
Сөйлейін қалай мақтанбай,
Қуаныш сыймай қойныма,
Қанатын қағып ғарыштан,
Қыраным келе жатқандай.

Өзіңздей ұрпақты
Армандап өтті Абылай.
Шаң жуытпай жүріңіз,
Абылайдың тағына-ай.
Әлемге бүгін таныттың,
Қазақтың бағын тарыдай.
Түсініп қалды қалың ел,
Замананың бүгінгі,
Қарасы мен ағын-ай.
Еңбеккерлер ес жиып,
Жалқаулар жүр жарымай.
Ел атынан айтарым,
Көзіннің қырын салыңыз,
Әл қуаты сарқылған,
Кемпір менен шалыңа-ай.
Атағың жетіп әріге,
Жасай бер, жаса, әлі де
Қазағымның бағына-ай!

АЙНАЛДЫМ, МҰСТАФАЖАН, ЖҮРЕГІҢНЕН!

*Бұл арнау 1990 жылғы 10 қазанда
Мұстафа Өзтүрікті
Жезқазған жерінде қарсы алу
салтанатында орындалған.*

Жаралған біздің қазақ төзім үшін,
Қобыланды, Қажымұханның өзімісің?
Хабарсыз кеткен кешегі көкелердің
Қарғам-ау, қайта оралған көзімісің.

Естідік өнеріңнің ғажап бәрі,
Намысты жүр екенсің таза атқарып.
Әлемдік аренаға шыққан кезде,
Бұлқынды-ау, өн бойыңда қазақ қаны.

Төрге шық, шақырады Атамекен.
Әр таңы сағынышпен атады екен.
«Батыста бауырларың жүр» деген сөз,
Аяздай қабырғаға батады екен.

Қазағым шығыстағы шыққан күнмен
Батысқа сәлем жолдап жатады екен.
Алғашқы қарылғашы өзін болдың,
Қалғаны тағы да дәм татады екен.

Табысу осындайдан басталады,
Күндер бар алдымызда асқаралы.
Өзіндей өр ұланын көрген кезде,
Көзінен қазағымның жас тамады.

Әлемнің бар бақытын тіледім мен,
Кетпесін қайрат күшің білегіңнен.
Елім – деп еңіреген ер екенсің,
Айналдым, Мұстафажан, жүрегіңнен!

АРМЫСЫҢ, АСТАНАНЫҢ ПЫРАҚТАРЫ

*(1997 жылы Жезқазған облысының
Алматы қаласындағы
онкүндігін ашу салтанатындағы арнау)*

Армысың, астананың пырақтары,
Жарқырап, жанған жұлдыз шырақтары.
Армысың, Алатаудың қарлы шыңы,
Сылдырлап, мың бұралған бұлақтары.
Алма бет Алматының арулары,
Майысып көлге біткен құрақтары.
Өнері Жезқазғанның келіпті деп
Қалыпсың қалың елім құлақтанып.
Арқаның ақын сері, әншілері,
Көрмекші алдарында сыр ақтарып.
Ақ тілек, ыстық сәлем қабылдаңдар.
Жерінен Жезқазғанның жырақтағы.

Тәуелсіз ел болғанға мақтанамын
Жүректен ән-жырымды ақтарамын.
Еліммен барды, жоқты бірге бөліп,
Сіздердің ортаңыздан бақ табамын.
Тәуелсіз Қазақстан жырын жырлап,
Салтанат сапарына аттанамын.
Ал қазір Жезқазғандық өнерпаздар
Ағынан ақтарсын бір сақтағанын.

ҚОҢЫРАУЛЫ КӨМЕЙ

Ғарифолла Құрманғалиевқа

Іркіліп, еш уақытта тартынбаған,
Белгілі көп шалдардың салты маған.
Қаншама сал-сері боп жүрседағы,
Ғареке, өзіңіздей жан тумаған.

Жетпіс жас жетседағы алқымдаған,
Қоңыраулы көмейіңіз шаң тұрмаған.
Жүйріксіз Құлагердей құлашы кең,
Болдырып әлі күнге алқынбаған.

Жаныңыз – таң самалы анқылдаған,
Жырыңыз – тау бұлағы сарқылмаған.
Өнерден оза шауып жүлде алғанда,
Адамың қалмады, аға, таң қалмаған.

Жанарың жай оғындай жарқылдаған.
Екі шек,
Егіз аққу қанқылдаған.
Кетпей жүр құлағымнан
Паһ, Ғареке,
Даусыңыз тау бүркіттей санқылдаған.

ЖҮРЕК ТОЛЫ ЖЫР

Мұқағалиға

Жиын-тойды сен келед деп тоспадым,
Жырың бірақ, алғы сөзі тостардың.
Сен қоштасып бәрімізбен кетсең де,
Ұмыта алмай жүр-ау сені достарың.

Өкінбедің болмадым деп бай адам,
Жан тынысын іздемедің саядан.
Жүрек толы жыр сыйлаған тағдыр-ай,
Бір он жылды сенен несін аяған?

Биыл көктем тіпті ғажап көрікті,
Өлмеген жан бұл күнді де көріпті.
Қарасазда балалар жүр асыр сап,
Алақайлап аспанға атып бөрікті.

Жырларыңды айтып елің шертеді,
Сағыныштың дерті мені өртеді.
Жүрегінді жарып шыққан жырлардың
Бір шумағы бір күн айтар ертегі.

Өмір-Дастан,
Өмір-Өзен арнасын,
Қырқыншы көктемде өзің салғансың.
Айта алмай-ақ жүрміз қазір, амал не,
Өзіңіздей асқақ жырдың жалғасын.

МЕНІМЕНЕН БІРГЕСІҢ

Қадыр Мырзалиевке

Забойларда кенші болып жүргесін,
Алматыда айтындаршы кім білсін?
Мені Қадыр, білмей-ақ қой сен, бірақ,
Меніменен әрқашанда біргесін.

Ақиқаттың әдемі айтып төресін,
Жырларыңмен жанға тыным бересін.
Ойың әділ, жырың ақыл, парасат,
Ақылыңмен алға сүйреп келесін.

Әрбір жырың терең ойлы, нанымды,
Ойшылдықтан таптың осы дарынды.
Жеті қабат жер астында жүрсем де,
Қардай аппақ ұқтым сенің жаныңды.

Жамандарға ренжіген кездерде,
Сенің ғажап жырларыңа сөз бергем.
Екі шумақ өлеңінді оқып боп,
Ашуымды басушы едім «ездерге».

Қадыр, мені білмей-ақ қой, кім едім?
Ал, мен бірақ, сені жақсы білемін.
Ұйықтағанда бас жағымда - кітабың,
Құтты сенің жүрегіндей жүрегім.

«АРМАН» ҚАЛАЙ АШЫЛДЫ?

Әшірбек Құнанбаевқа

«Өнердің даңқын асыр» деп,
«Сүйсінсін дос пен қасың» деп.
Шақырды бір күн өзіне,
«Исполкомнан» Әшірбек.

«Асудан біз де асайық,
Жақсының көңілін ашайық,
Жаманның көңілін басайық,
Никольский ішінен,
Сен болып Шәке, мен болып,
Бір ансамбль ашайық.

Бар тілегің сол болса,
Кеңейтіп берем үйінді.
«Жигули» беріп астыңа,
Жақсартамын күйінді.
Ол үшін сен де аямай,
Жұмсайсың талант, миыңды.
Өзімдағы білемін,
Ансамбль жасау қиын-ды.
Сен табасың жиынды,
Мен табамын тиынды,
Артистер киер киімді.
Сөйтіп бір жұмыс жасайық,
Юбилей жылда биылғы».

Дегенін естіп басшының,
Көңілге сәуле құйылды.
Бұл сөзді естіп Шынболат,
Аруағына сыйынды.
Белді буып жөнелді,
Қандай тағдыр бұйырды?.

Шахтадан босап Шынболат
Автобус мініп қағынды.
Әнші, күйші, биші іздеп
Ойға-қырға шабылды.
Біреулерге жағынды,
Біреулерге жалынды.
Еңбегі кетпей далаға,
Қырық-елу жас табылды.

Ансамбльге «Арман» деп,
Ат қойып айдар тағылды.
Алматыдан атақты,
Райбаев келген соң,
Әшекең қостап берген соң,
Ансамбль шықпай неғылды?
Аз-ақ жылда «Арманның»,
Атағы елге жайылды.

1977.

СӘЛЕМ АЛ, АҒА!

Кәкімбек Салықовқа

Елуге толып,
Сенімін елдің ақтаған,
Жыр сүйер қауым сүйсіне Сізді жаттаған,
Кенші деген халықтан аға, сәлем ал,
Арнайы сәлем «Покро» деген шахтадан.

Сәлем ал, аға, білетін Сізді халықтан,
Жастарынан да ақынның сырын жаңа ұққан.
Ұлытаудай қариясынан да сәлем ал,
Арқада туған,
Жезқазған сынды алыптан.

Кеудеме мынау сағыныш оты сия алмай,
Жырменен толғап хат жаздым аға, ұялмай.
Құттықтап дос-жар газетке жазып жатса да,
Тұрғаным рас,
Қарттыққа Сізді қия алмай.

Елуде Сізге арналып айтар ән осы,
Жақындай берсін алпыстың асқар қарасы.
Уақытқа зымыран жібермей жүрген есесін,
Сіздей-ақ болсын
Қазақтың әрбір баласы.

Білмейтін Сізді елімде бір жан жоқ бүгін,
Мұнайма, аға,
Алыстап кетсе отты күн.
– Не қалар едің?
Деп егер менен сұраса,
Қалар ем шіркін,
Дәл Сіздей қазақ көптігін.

Арқалап ауыр жүрсіз ғой, аға, жыр жүгін.
Әр жанның қазір қалтасында жүр «Нұрлы күн».
«Парасат сыры»,
«Жұлдызды жырлар» бізбенен,
«Шын жүректен» шахтаға түсіп жүр бүгін,

Жаралы киік,
Сіз көрген Жезді бойында,
Қызылішті қыз болып жүрген ойында.

Дертiм де бiрге,
Сертiм де бiрге сендермен.
Егiлiп кетем,
Қазақтың әрбiр тойында.

Аса бер әлi өмiрдiң талай асуын,
Қыруар жұмыс баса алмас жырдың тасуын.
Бабалар бiздiң ғасырлар бойы аңсаған,
Заман ғой осы,
Жырға қосатын ғасырын.

Жасай бер, аға
Соңыңнан бiз де ерейiк!
Тереңнен тартып,
Маржанын сөздiң терейiк.
Өмiрдiң өзi бiтпейтiн майдан екен ғой,
Бейнетi менен зейнетiн бiрге көрейiк.

Өзiңiз көрген есен сау кендi қырыңыз,
Жылт етiп кейде көрiнiп жатады жырымыз.
Алғашқы рет өлеңмен жатқан хат жолдап,
Жезқазғандағы
Жезтаңдай сол бiр iнiңiз.

СЫРЛАСУ

Садық Асатовқа

Өмір деген, Сәке, қызық, ғажайып
Ғажабы сол достар жатыр азайып.
Тірілердің борышы ғой барынша
Қолдан келсе атын әнмен жазайық.

Қандай ғана жігіт еді Балғабай!
Ажал мерген атады екен талғамай.
Арамызда жарқ-жүрқ етіп жүруші ед,
Беу, дүние, ол да өтті жалған-ай.

Ажал мерген қателесе болмас пе ед?
Уақытынан гүлде ерте солмас ед.
Ортамызда болмас па еді отырса,
Мына төрде жайраң қағып Жолдасбек.

Сіз келіпсіз дүниеге бірінде,
Жаймашуак майдың алғаш күнінде.
Сондықтан ба бір жылылық бар Сізде
Сол шуақты сезініп жүр інің де.

Мамыржай мұндай күні кім туар?
Елдің қамын ойлайтұғын ұл туар.
Еңбек, бақыт, бейбітшілік көктемі
Ынтымақтың, Сәке, сізде кілті бар.

Мен айтар ем мұндай күні кім туар?
Бас кетсе де кесілмейтін тіл туар,
Көктем көңіл, ақынжанды аяулы
Елдің жүгін көтеретін піл туар.

Көктем келсе ызғар қашып түрлері,
Жердің жүзі бар табиғат тірілер.
Май айында майда-шүйде тумайды,
Туады екен туа қалса ірілер.

Москвадан жанып келіп шырағың,
Халықтардың достығы боп ұраның.
Қуанғаннан аяғыма қарамай,
Төсегімнен атып-атып тұрамын.

Бүгін халық мұнша неге бекінді?
 Қолдарына жалау ұстап не түрлі.
 Парадқа емес, жуғызуға орденді
 Сіздің үйге бара жатқан секілді.

Не айтсам да бүгін болмас артық-ты,
 Сағынышымда ара балы бар тіпті.
 Ақ жайлауда аға үйінен ішермін,
 Сақта Роза, Сәкең тойы сарқытын.

Өмір бірақ, Сәке, ылғи жаз емес,
 Ерлерге артар заман жүгі аз емес.
 Сол туралы бірер ауыз жазайын,
 Кейде менің көңілім де мәз емес.

Ауызыңнан шыққан сөзді қағып ап,
 «Сәке, Сәке» дейтіндер көп табылад.
 Ал, мен сізді кенші қылған тағдырға,
 Кейде отырып айтып қоям лағынет.

Бақытты да тауып жүрміз бұл тастан,
 Шеккен зиян - жазылмайтын мың дастан.
 Жезқазғанның астын-үстін реттеп,
 Жәйремді енді жөндеп жатсыз тынбастан.

Мен білемін сізде барын асыл ой,
 Көргеніміз жер астының тасы ғой.
 Айтшы, Сәке, сіз екеуміз жүрер жер,
 Жер асты емес, ақын-жыршы қасы ғой.

Бұл сөзіме айта алмассыз қарсы дау,
 Жиілеп тұр жүректерде тарсылдау.
 Тісімізді қайрауменен қайтейік,
 Бір күн жарым өміріміз таусылды-ау.

Кейде таппай айналамнан тіреуді,
 Жыр тындайтын іздестірем біреуді.
 «Жыры құрсын, ойбай жоспар, план» деп
 Біледі тек бірін-бірі іреуді.

Бұл туралы жазармын-ау бір сықақ.
 Ақсақ адам болады екен тырысқақ.
 Аяғымды асып қойып жатсам да,
 Ауруымды аурытпады дұрыстап.

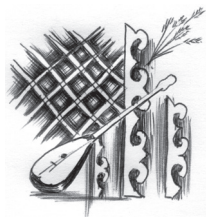
Сәке, менің бұл базынам жәй тегі.
Өлең мұның дейтін шығар қай теңі?
Абайды да тыңдамапты кезінде,
Мен байғұсты айтшы ендеше, қайтеді?

Еркелесем барлығына бара алам.
Өлеңінді оқимын да нәр алам.
Жәйремнен де алыс кетсең, Сәкем-ай,
Өзіңіздей аға қайдан таба алам?

Жырға құмар жүрегіңнен айналдым.
Сіз түскенде емханаға қайғы алдым.
Жетіп барып жырмен емдеп қайтар ем,
Аяқ сынып кроватьқа байландым.

Қиындықты қиып түсіп жеңе бер!
Көптің бірі енбес жерге ене бер.
Қиындықпен сіздер алған асудан,
Қиыстырып дастан жазам, сене бер.

1981.

БІЗДІҢ ЯША

Яхия Асатовқа

Үстінде бастон костюм аппақ жаға,
Бір жігіт вокзалдан кеп түсті жаңа.
Бұл жігіт кеше кенші кен қопарған,
Оқу іздеп келіпті астанаға.

Аққұба, жайдары жүз, өжет мінез
Мұндай жігіт тым сирек ұшырар кез.
«Түсі игіден түңілме» деген рас,
Мейлінше өте орынды айтылған сөз.

Кең жауырын, денесі ықшам біткен берік,
Оқу, білім жолына кеткен еріп.
Бар ойы автоматик болып шығу
Оқуға институтта көптен жерік.

Қарасаң көз тояды тұлғасына,
Өнерден де бұл жігіт құр қалсын ба?
Суретші, артист, боксер, шахматист
Мұнша өнер қалай сыйған бір басына?!

Тапсырып емтиханды ауылында,
Оқу үшін «очныйда» келді мұнда.
Уа, жігіт, келді кезің сыналатын,
Оқы, оқы және оқы енді тыңда.

Бұл жігіт өзіміздің Яша Асатов,
Өзі де бұл өмірді жүр жасартып.
Түскен соң оқуына арман еткен,
Тізгінін тұлпарының түр босатып.

Өткізді емтиханды кілең «беспен»,
Енді білім теңізін болды кешпек.
Жатқанда ой үстінде кешке жақын,
Көзіне өткен өмір кетті елестеп.

Бітіріп он жылдықты алған қағаз,
Әлде оқуға қарт ана болды ма араз?
Көп жағдай шындығында себеп болып,
Ауылда қалып қойған біздің сабаз.

Жас тілек оқысам деп арайлады,
Сонда да қарт анаға қарайлады.
«Қысқа жіп күрмеуге келмес» деген
Оқуға бірақ, әттең бара алмады.

Өмірдің жас та болса зардабы өтті.
Бұрқырап көздің алды түтіндетті.
«Бақ болса түбінде бір оқырмын» деп
Жұмысқа шахта астына түсіп кетті.

Әуелде ауыр бұрғы меңгере алмай,
Жастармен жарысуға таласа алмай.
Өр көңіл оған бармай кіріссе де
Артта қалған кезі болды талай-талай.

Еңбекпен өтті арада біраз күндер,
Ой ойлап көз ілмеген болды түндер.
Жер кені бертін келе көптен құлап,
Ақыры рудаға толды бункер.

Жезқазғанның мол кені таусыла ма?
Оқпан саны көбейді забойларда.
Суырылып қыза-қыза алға шықты,
Кейде орындап тастайды екі норма.

Бұл келсе қарсы алады кең шыңырау,
Жер асты қабат-қабат тарау-тарау.
Түбінде бір тараудың бұл Яшамыз,
Мол кенді болды алатын салып бұрау.

Ақ көңіл, кәрі-жасқа жүрді жаға.
Бірін іні, қылады бірін аға.
Дүркіретіп қайта-қайта қол соғады,
Досымен шықса әндетіп сахнаға.

Боларын жақсы жігіт қыздар көрді,
Қандай сұлу сүймейді мұндай ерді.
Бағалап еткен адал еңбегі үшін,
«Казсовпроф» грамот, сыйлық берді.

Көшпелі өмір емес пе көп салалы.
Тұрмыс та бірте-бірте жақсарады.
Ағасы былтыр келген оқуынан,
Қазір ол бір шахтаны басқарады.

Жан емес ешбір жанға зәрін төккен.
Бәрі рас сөзім емес, өсек еткен.
Шахтаның тереңінде осылайша,
Бұл жігіттің екі жыл өмірі өткен.

Қашанда қажып талмай, білім қуды.
Оқымаққа енді ол белін буды.
Студенттік өмірге, тәтті шаққа.
Аттанатын мінеки күн де туды.

Алматы әсем қала армандаған,
Бес жылдай біліп алып, болды маман.
Өткенін оймен шолып айтып едім,
Бүгінін біледі оның барлық адам.

Студент күндер, жететін оған баға жоқ,
Сағыныш болып көкірегінде жанады от.
Жезқазғанында қыздырып еңбек майданын,
Баяғы жігіт қалыпты көпке аға боп.

Яшамыз біздің азамат бопты ардақты,
Сезімі де зор, қызыметі де салмақты.
Бойдағы жігер, қайрат пен қуат, білімін
Қадірлі халқы еліне ғана арнапты.

Жиында оған қалмайды қазір сөз бермей,
Сену де қиын қолменен ұстап, көз көрмей.
Бетінде әжім самайды қырау шалғанмен
Ақжарқын мінез қалыпты мүлде өзгермей.

Ақжарқын мінез өзгермей мүлде қалыпты,
Отырар кейде еске алып, өткен тарихты.
Бұл тарих бізге оңай да досым, соққан жоқ
Ал, өмір бізді мықтап-ақ қолға алыпты.

Өткізіп жүрмін өзіңмен өмір көктемін,
Өзіңмен солып, өзіңмен бірге көктедім.
Сен туған күнмен жаңа жыл бірге келгенде,
Жырым мен сырым айтатын саған көп менің.

Біреуге нарсың, енді біреуге пілдейсің.
Кездесе қалсаң әзілсіз және жүрмейсің
Алыса қалсаң мықтыларменен алысып,
Әлсізді досым әрқашан сүйеп жүргейсің.

Кейінге тастап қырықтың қырқа белесін,
Балалық шақтан бірге өсіп, бірге келесін.
Тіліп өт, жаным, ұрып өт мықтап өтесің
Түп-түзу ұста өмірдің тілсіз кемесін.

Достарың мынау отырған саған бақ тілеп.
Күндемес ешкім кеудеңмен тұрсаң көк тіреп.
Сен туған күнді жер шары түгел мейрамдап,
Ақшақар, шырша тұрғандай айтып ақ тілек.

ҚОС БАСЫНДАҒЫ КЕЗДЕСУ

*Халық қалаулысы,
Алакөлдік Гүлжария Ыбыраеваға*

«Жарқыраған нұрлы аспанның жұлдызы,
Көзді тартар Жоңғар таудың шын-кұзы.
Сәлем бердім, Сарыарқаның төрінен,
Армысындар, Алакөлдің ұл-қызы!

Беттен тамған сағынышты қандарың,
Соны көру менің-дағы арманым.
«Шындығымды» шырылдаған естіп ең,
Естіңіздер енді тағы қалғанын».

Дедім-дағы, бастап кеттім жырымды,
Жырға қоса төктім біраз сырымды.
Сәлден соң-ақ көрерменнің күдігі,
Күн шыққандай жадырап бір түрілді.

Тау етегі,
Салқын самал,
Қос басы.
Қызылшашы,
Жыршы кетті достасып.
Күн қақтаған қыз-келіншек дидары,
Жыршыға ауды жанарынан от шашып.

Танып қалған теледидар арқылы,
Шабыт беріп қаракөздер жарқылы.
Тыңдаушы мен айтушысы сай келіп,
Қаптады-ай бір қара өлеңнің қарқыны.

Бұхар жырау,
Балқы Базар осында.
Бас қосқандай қызылшашы қосында.
Жетіқабат жер астында жүргенмен,
Осында екен жанкүйерім, досым да.

Алдан шығып армандаған ақ үміт,
Қалған екен халқым жырды сағынып.
Нәсерлете қол соққанда көрермен,
Сылқ-сылқ күліп, Тентек жатты ағылып.

Көз алдымда қант қызылша алқабы,
Жырлай-жырлай құмарым бір тарқады.
Еңбекпенен атады екен, байқадым,
Әнге ұласып Алакөлдің әр таңы.

Жалын ата жырланды да жыр бүгін,
Есте қалды маған осы нұрлы күн.
Риза болған қараторы келіншек,
Құрметпенен құшақтатты қыр гүлін.

«Күнің болды-ау, аға бүгін ерлеген,
Бұндай жырды жастар бұрын көрмеген.
Рок, джазбен бітіп қалған құлақты,
Бір тазалап бердіңіз-ау термемен!»

Елі -жұрты ардақтаған қандай жан,
Алғаш рет көріп тұрмын шалғайдан.
Ел сенімін ақтап жүрген асылдың,
Қолын сүйіп, иіскедім маңдайдан.

Артық айтып әсерлейтін жер емес,
Шын тұлпарға жабыны ешкім теңемес.
Байқағаным қант қызылша бейнеті,
Тау копарған кеншілерден кем емес.

Барлығыңның бақытың бар, құтың бар,
Қадірлендер, жерді құрмет тұтыңдар.
Шеттеріңнен еңбек ері атанып,
Лотерейден бір-бір «Волга» ұтыңдар!

Деп әзілмен аттанып ем бақ тілеп,
Жыр жолына олар да айтты ақ тілек.
Содан бері шай ішкенде байқаймын,
Қанттың дәмі бұрынғыдан тәттірек!

ЖЫРЛАҢДАР, АҚЫНДАР!

*Шашубай Қошқарбайұлының
туғанына 125 жыл
толуына арналған айтысқа арнау*

Күн бүгін кең сарайға жыр толатын,
Құшаққа қызыл-жасыл гүл толатын.
Әруағын Шашекеннің құрметтеуге,
Келіпті Алматыдан бір топ ақын.

Бұл тойда жыр бастау да мақтан шығар,
Жарқын таң жадырап бір атқан шығар.
Ел-жұрты Шашекенді тойлағанда,
Бір аунап Шашекен де жатқан шығар.

Жырлаңдар қаралы кім, жаралы кім?
Жырлаңдар қазағымның даналығын.
Жырлаңдар Балқаш жайлы, Семей жайлы
Неліктен сонша бүгін дала мұңлы?

Жырлаңдар, суы қашқан Аралыңды,
Жырлаңдар жоқ боп кеткен маралыңды.
Ақындар сөзбен елді емдемесе,
Жазады жүректегі жараны кім?

Мінеки, жыр сайысы жақын қалды,
Көрсін ел әнмен таңды атырғанды.
Қол соғып қарсы алыңдар, ардақты елім
Шақырам сахнаға ақындарды.

ТӨГІНДЕР, ЖЫР МАРЖАНЫН МӨЛДІРЕТІП

*(Жезқазғанда
кенші ақындар айтысын
ашқанда)*

Жезқазған облысы жері кеңі,
Керілген кер маралдай керім еді,
Сарыарқа асты байлық, үсті бақыт,
Бақ дарып, қыдыр қонған жерім еді.
Мұхиттың ар жағынан ағылшындар,
Тіміскілеп байлықты келіп еді.
Мал баққан қағазымды алдап-сулап,
Шахтада ит шанаға жегіп еді.
Көп нәрсе ала алмады-ау солар бірақ,
Өйткені өгіз, түйе көлігі еді.
Торғайдан Аманкелді атой салып,
Бәрі де қашып-пысып өліп еді.
Еліме Октябрдің атып таңы,
Жезқазған гүлдеп өсіп-өніп еді.
Байлыққа барлау жасап бағалаған,
Баһадүр Сәтбаевтай ерім еді.
Сұм соғыс басталғанда батыс жақтан,
Қара бұлт қазаққа да төніп еді,
Қорғаныс комитеті сол кездерде,
Жезқазған жездеріне сеніп еді.
Бір емес, екеу емес, он алты рет
Қызыл ту ауыспалы беріп еді.
Кеншінің ерен еңбек арқасында,
Халқымыз сұм фашисті жеңіп еді!
Бұл күнде Қаракенгір, Сарыкенгір,
Қыздардың бұрымындай өріледі.
Сапырып сары қымыз отыр елім,
Құлынға толып құтты желілері.
Ұлытау баурайынан жыр боратқан,
Иманжан, Болман, Тайжан серілері.
Қарсақбай қара шаңырақ тұрбалары,
Қарасаң күндік жерден көрінеді.
Тәуелсіз егеменді ел атандық,
Жырлайық қазағымның жоғын енді.
Әрі ақын, әрі кенші болғаннан соң,
Жырменен төгіледі терім енді.

Тәуелсіз ел болғанда Қазақстан,
Кеншілер тау тұрғызар таза мыстан.

Кеншінің мәртебесін көтеруге,
Ақындар келіп отыр әрбір тұстан.
Ақын мен кеншілерім бірге болса,
Біздерге қарсы келер қандай дұшпан?
Айналдым ай дидарлы беттеріңнен,
Айналдым ақын жанды ниеттеріңнен.
Қаймағы ақындардың жиналыпсың,
Бәрің де дүлдүлсіңдер шеттеріңнен.

Елімнің ет жүрегін елжіретіп,
Төгіңдер жыр маржанын мөлдіретіп.
Тәуелсіз ел болғанда жыр бастандар,
Ақ туын әділеттің желбіретіп.

Ақынға жаңылмайтын жағын берсін,
Шабытқа ағындаған ағын берсін.
Айтатын бар ақынға ақ тілегім,
Тайжан мен Шашубайдың бағын берсін!

ҚОЛӨНЕР КӨРМЕСІН АРАЛАУ

Жасаған мына өнерді жандар қандай,
Көп нәрсе көрген адам аңғарғандай.
Ғаламат халқымыздың қол өнері,
Тамсанып таңдай қағып, таң қалғандай.

Па, шіркін бабамыздың ізі қандай!
Майысып кесте тіккен қызы қандай.
Айшықты ашық бояу, қошқар мүйіз,
Ғажайып шеберлікпен сызылғандай.

Жететін ғасырлардан ғасырларға
Қараңдар бұдан артық асыл бар ма?
Өнерді мұра болған бабамыздан,
Бұл күнде мұны жасар жасың бар ма?

Көріңдер, көше бойлап жағалаңдар
Өнердің ақ боз атын тағалаңдар.
Хас дарын, асқақ шебер бұл өнерді
Кәнеки, қайтадан бір бағалаңдар.

КӨДЕЙ КӨКЕМ

(жоқтау)

Шабыты шалқып жатқанда бақыт іргемде,
Бір күннен бір күн көрікті болып жүргенде.
Жетпіс жыл бойы жаңылмай соққан жүректі,
Ажал кеп шіркін, алды да кетті бір демде.

Тұр еді алда ғажайып күндер тәтті үміт,
Төгілмей қалды жанарға мынау жас тұнып.
Айта алмай қалдым айтатын сөзді ағайын,
Қойғандай біреу қолқаға мықтап тас тығып.

Алыстап қалды орнына келмей жақсы арман,
Гаражың қалды қажымай қырық жыл басқарған.
Жезқазған мынау әлемге аты әйгілі,
Жосалыдан бері сіз салған жолдан басталған.

Сұрапыл жылдар аяққа киіп керзі етік,
Майданнан қайттың ордендер тағып ер жетіп.
Гүлденді содан Қарсақпай жері қарқындап,
Орнына келді көп істер жатқан кер кетіп.

Биік еді ғой ұстасақ бетке беделін,
Дүниеден өттің өмірдің бұзбай бедерін.
Көңілге қайғы көзден жас төгіп қаралы,
Білмей тұр халқың ажалға мынау не дерін.

Қоштасып тұрған Қарсақпай мынау қарашы,
Жүректің сыздап жазылмай қалды жарасы.
Өзіңмен жүрген, өзіңмен күлген жандардың,
Есінде мәңгі Мамақов болып қаласың.

Қазана мынау жиналып халқың егілген,
Ұл-қызың анау көзінен жасы төгілген.
Бақыл бол, аға, риза ғой саған туған ел,
Көдей боп келіп, «Көке» боп өттің өмірден.

МАХАББАТТЫҢ ЖАРШЫСЫ

*Жақсыкелді Сейіловтің
рухына*

«Жезкиік» деп ән салған, естіген ел тамсанған,
Қайда барса қадірлеп, хан көтеріп қарсы алған.
“Жол беріндер Анаға” деп әлемге жар салған,
Жанартаудай жарылмай, жанбай өтті қанша арман.

Солғандай боп гүліміз, тұтылғандай күніміз,
Бірге еді ғой жырымыз, бірге еді ғой сырымыз.
Нұрғисадан бата алған, сазгерлікте іріміз,
Ескерткішке айналды Жақсыкелді ініміз.

Әсем әнін жатталар, жүректерде сақталар,
Сарыарқаның сазгері, серігім ең мақтанар.
Ғалымдардан хат қалар, ұстаздардан зат қалар,
Өзінді өлмес өнерің болашаққа ап барар.

Бір өлім бар өмірде бірақ, сирек-жақсы өлім,
Ұмыта алмай жүр бүгін, артындағы жақсы елің.
Тақта орнатып сағына, келдік тағы жаныңа,
Жаралған бір жан едің, туған елдің бағына.

Жарық мынау әлемге, зар боп өткен досым-ай,
Тас қараңғы көрге де, кірдің білем шошымай.
Жақсыкелді секілді қиындыққа жасымай,
Сыйласыңдар ағайын, өмір деген осылай.

Сазгер ұлын қазақтың, ардақтаумен өтіндер,
Болашақтың жастары, армандарға жетіндер.
Махаббаттың жаршысы - бейнесіне Жәкеңнің,
Өткен-кеткен ғашықтар, бір бас иіп өтіндер.

ЕГІНДІБҰЛАҚҚА САПАР

*Жан жолдасым Нариманның
қайынжұртына барғанда*

Тұлпарымыз – «Жигули»,
 Жүйткіп, зырлап келеміз.
 Желмаясындай Асанның,
 Құрғақпен жүзген кемеміз.
 Егіндібұлақ сапарын,
 Өлеңмен айтып береміз.
 Кем-кетігі бар болса,
 Бұныңыз қалай деменіз.
 Машина жайлы астағы
 Кей жерлерде жүйткітіп,
 Кей жерлерде желеміз.
 Сарыарқаның ауасы,
 Көтеріліп бойымыз,
 Жеңіл тартқан денеміз.
 Болса да алда жол алыс
 Қайтсек те оны жеңеміз,
 Шоферіміз бұйра бас
 Қу караға сенеміз.
 Тыңдай бер халқым әлі де,
 Лиля қыздан бензин ап,
 Қызылжардың үйілген,
 Құмына келіп енеміз.
 Әбекем* – басшы, мен – қосшы,
 Нариман – Шолпан сыңары
 Алып шыққан бетіміз.
 Шолпанның нағашылары
 Лүпілдеп соққан жүректің,
 Белгісіз қашан тынары.
 Келген жерім Балқан тау
 Көз тартар жердің құнары.
 Әдет-ғұрып, салт-дәстүр,
 Көп екен бізге ұнары.
 Коньяк пен қымыз құйылып,
 Тарқады көңіл мұнары,
 Қызмет қылған қыз-жігіт
 Көп екен қызық қылары.
 Жасап жатқан бәрін де
 Шолпанның нағашылары.

* Әбекең - Әбдіраман Бөпейұлы.

Құлынның еті асылды,
Күмістен шашу шашылды.
Құдағилар асылдан,
Таудың биік шынары.
Келіп жатыр бәрі де
Жасы-дағы, кәрі де
Сары қымыз сапырып,
Көңілдің қанды құмары.
Көңілі көркем халықтың,
Жоқ екен мінеп, сынары.
Қызыққа жұртты жапырды,
Арқанға тартып құданы.
«Қыз-қырқынын көрмедім,
Қай жақта екен бұлары?»
Деп елендеп ішімнен,
Осы жағын еске алса,
Екен деп тілеп отырдым,
Шолпанның нағашылары.

Келген жерім Қаратау
Қоршап тұрған Балқаны.
Келіп тұр ақын бабына,
Шырқайын деп тұр тағы да.
Таусылмаса талқаны.
Қанын судай тасытып,
Сойып та тастап марқаны,
Әбекеңді тартатын,
Табылмай қалды арқаны.
Әзіл-қалжың осында,
Екен ғой елдің дарханы.
Ән-күйменен ашылды,
Балқан таудың әр таңы.
Айналайын, Әбекем
Екі «сухой» босатты,
Ойнап отырып картаны.
Ән мен күйге содан соң,
Жараулы аттай жортады.
Егіндібұлаққа, еліне
Апарған едік осылай
Аяулы Шолпан қалқаны.

1976.

ДӘРМЕНСІЗДІК

Бір үрлесен жанармын,
Бір үрлесен сөнермін.
Айтқаныңа нанармын,
Ақылыңа көнермін.

Бір мәреге жетермін,
Не жете алмай өтермін.
Не салсаң да көтердім,
Бәрін айтар келер күн.

Асау тірлік – арыстан,
Арландармен алыстым.
Елден жырақ алыстан,
Тарландармен таныстым.

Айтқан сөзде тұрармын,
Қасында боп бар істің.
Құлар болсам құлармын,
Биігінен намыстың.

Не десе де тағдырдың,
Үкіміне мақұлмын.
Болсам да өзі «алғырдың»,
Амалсыздан «аһ» ұрдым.

Бар байлығым – өлеңім,
Тесік қалта ақынмын.
Күнін кешіп келемін,
Дәрмені жоқ пақырдың.

ТАЛАС

Мүмкін менің ақыл-санам көнерген,
Кезім бе әлде шабыт шалқып, жөнелген.
Көп ішінде «Арманым жоқ» деп қалдым,
Кезім бе екен бір шаттыққа кенелген.

Бір жас жігіт атып тұрып орнынан,
Күтпеген ем сөз шығар деп зор мұнан.
– Мүмкін емес армансыз жан болуы,
– Деді: – болса нағыз сол ғой сорлы жан.

Бұл өмірде армансыз жан болмайды,
Қалай сізге түсіндірем ол жайлы.
Армансыз жан бар деген сөз, ағасы,
Мына менің миыма әсте қонбайды.

Тәуелсіз боп жатқан ғажап елімде,
Арманшыл-ау, мына жастар тегінде.
– Иә, қарағым, мына сенің жасыңда
Мың арманым болған шығар менің де.

Армандауды жөргегімде бастағам,
Содан бері менен арман аспаған.
Амал қанша, Ақ тұлпары арманның,
Талай рет мені жолға тастаған.

Арман еді тойып ішер тамағың,
Арман болған мектептегі сабағың.
Армандағам бір жылы сөз айтатын,
Ағайынның мейірімді қабағын.

Енді бірде, арман болды асыл жар,
Ол да болды, бала-шаға, досым бар.
Жас кезімде жүз арманға жетем деп,
Мың майданға түсіп көрген басым бар.

Сонда менің арманымды кім білді,
Жігіт болдым өнерлі де өтімді.
Сол адамдар шапан жауып, ардақтап,
Сол адамдар астыма ат міндірді.

Мадақ естіп, сарсаң болды құлағым,
Қуанбаймын, келіп тұрар жылағым.

Көзге мақтап, сырттан даттап жүргендер,
Бұл өмірде аз емес-ау, шырағым.

Түсіне алмай өмір сырын басында,
Армандадым көп жасауды жасымда.
Лермонтов пен Шоқан қанша жасады,
Мен кім едім дәл солардың қасында.

Армандаумен бұдан артық болмаспын,
Талап, Еңбек, Қанағатпен жолдаспын.
Сен арманда, мен армандап болғанмын,
Бұл сөзіме неге сонша жармастың.

Армансызбын саулығына денімнің,
Армансызды сөз қылғаның сенің мін.
Армансызбын десем бүгін, шырағым,
Қанағаты шығар мендік өмірдің.

Арманым жоқ!
«Жоқ» деп айқай саламын,
Арманына жеткен жетім баламын.
Бұл өмірде барлығына қанағат,
Таласпа, інім, армансыз боп қаламын.

– Міне, ағатай осы жерден тоқтаңыз,
Бәріміз де сол армансыз топтанбыз.
Халқыңыздың шын ақыны болсаңыз,
Мына менің әңгімеме от тамыз.

Рас, ағай, біраз жерге барыпсыз,
Жеке бастың бақыты бұл парықсыз.
Көптің қамын ойлайтұғын кезінде,
Кешіріңіз, тоқтапсыз да қалыпсыз.

Баспанасыз, бір үзім нан аңсаған,
Жер бетінде жүр жалаңаш қанша адам.
Қалың елің тұрған кезде тұйықта,
Сәл шегініп, назарыңды сал соған.

Домалақ жер тұрған кезде «атом» боп,
Еш армансыз отыруға хақың жоқ.
Ең алдымен сізді ойлату керек қой,
Туғаныңыз рас болса ақын боп.

Дабыл қағып жатқан мына ақ таңда,
Жеке бастың бақытына мақтанба.
Ақылды адам бола алмайды армансыз,
Жарты дүние жанталасып жатқанда.

Солай, аға, ала көрме көңілге,
Жол берейік арман деген сенімге.
Ұлылық пен Зұлымдық бар заманда,
Армансыз жан болмау керек тегінде».

Содан жігіт кетті ағынан жарылып,
Мөлдір таза тау суындай ағылып.
Кесек-кесек сол жігіттің сөзінен,
Неше түрлі арман жатты табылып.

Міне, азамат талдай білген өмірді,
Көмейінен көрікті ойлар төгілді.
«Елді ойлайтын көп болса»деп жігіттер,
Алаңдаумен кеңейтуші ем көңілді.

Тежей алмай лықсып келген сөзімді,
Есіме алдым арман қуған кезімді.
Тірлік барда таусылған ба ақ арман
Армансызбын десемдағы өзімді.

САҒЫНЫП ЖҮРМІН, СЕНІ, АҒА!

*Әбдіраман Бөпеевке
жолданған хаттар*

Өз аға, аманбысыз, Әбдіраман!
Көкейге өлең келіп, алдым қалам.
Өкшелеп ізіңізді біз келеміз,
Айырар ақ-қараны бар ғой санам.

Азамат болды деген осы емес пе?
Оқуға түсті әне үлкен балаң.
Серік боп, қолғанат боп келе жатыр,
Кетіпті кішкентайлар басып қадам.

Біреудің жақсылығын жоқ етеді,
Іші тар осы күнгі кейбір надан.
Дұшпанның көре алмаған іші күйсін,
Санаймын Сізді бейне туған ағам.

Көргем жоқ Жезқазғаннан Сіздей шалды
Ақ көңіл, сөзге шебер, алғыр маман.
Жастармен отырасыз ойнап, күліп,
Жетпіс жас таянса да алқымдаған.

Шаш аппақ болғанменен, жүрек жас-ау
Бал шарап, сұлу көрсе тартынбаған.
Жүйріксіз Құлагердей құлашы кең,
Шапқанда ұзақты күн алқынбаған.

Бағалап еңбегінді партиямыз,
Орденмен кеудеңізді алтындаған.
Кісіге дархан дала пейіліңіз,
Сарыарқа самалындай аңқылдаған.

Шөлдеген кездерінде інілерің,
Төріңнен сусын ішіп салқындаған.
Күлзада – Құдай берген жеңешеміз,
Күніне жүз барсаң да сарқылмаған.

Мұнтаздай үй ішінің тазалығы,
Ешуақытта қыл жуытып, шаң тұрмаған.
Еш адам көрген емес ищчаласып,
Риза әр уақытта халқың саған,

Мақтанып өзіңізбен мен жүремін,
Біледі ініңді де қала-далаң.
Жоқтатпай жиын-тойда орныңызды,
Беташар, тойбастарды өзім алам.

Төккенде Сізден алған термелерді,
Қызығып қыз-келіншек жаудыраған.
Еліктеп өзіңізге домбыра алсам,
Он саусақ күй төгеді домбырадан.
Құлақтың құрышын бір қандырайын,
Тартып бер «Адай» күйін келсе шамаң.
Біздерге жолбасшы боп жүре берші,
Аман боп алдымызда асыл ағам.

1965.

Еркелеп күнде енетін
 Үйіңізді сағындым.
 «Қызыл қайын», «Мұңлы қыз»,
 Күйлерінді сағындым.
 Ойнақ салған он саусақ,
 Пернелерді сағындым.
 Жебемен сөзді шыңдайтын,
 Термелерді сағындым.
 Қызықпенен атырған,
 Түндерімді сағындым.
 Өзіңменен бірге өткен,
 Күндерімді сағындым.

Сағынып жүрмін , Әбеке!
 Әлі де талай сағынам.
 Сағынған сәтте бір күні,
 Қасыңыздан табылам.
 Жайдары жарқын жеңешем,
 Жарылсын сол күн ағынан.
 Кіндік кесіп, кір жуған,
 Туған елде бір болып,
 Сыр суындай ағылам.
 «Ақсақ киік», «Саранжаб»,
 Күйлеріңе табынам.
 Айналайын,Әбеке!
 Құдай берген өнерді,
 Көрсетпей сол күн не қылам?
 Бойжеткен қыздар бар болса,
 Жақсы сөз айтып жағынам.
 Жай айтқан сөзге көнбесе,
 Бура болып күркіреп,
 Күндік жерден шабынам.
 Домбыра тартып, ән айтып,
 Үш күн, үш түн қағынам.
 Күн бұрын айтып қояйын,
 Асыл туған Күлзада
 Жеңгеме ғана бағынам.
 Бұрыннан қалған мақал бар,
 «Жерімес құлан қағынан».
 Бұл хатты оқып, Әбеке!
 Тартып жібер жүз грамм,
 Қызыл емес «ағынан».

Пернеде саусақтардың өші қалып,
Күйіңіз Сыр суымен қосыла ағып,
Әбекем, отырсың ба екі ішекпен,
Талайдың тарлан тілін кесіп алып.

1971.

*Әбекеңнің менің хаттарымның
біріне қайтарған жауабы*

Қарағым, қалқам менің, Шынболатым
Әрқашан өзімменен бір болатын.
Ішінде топ кісінің отырғанда
Жарқ етіп қолға тиді жазған хатың.

Адамдар отыр еді маңайымда.
Айтарлық бір іс болды ағайынға.
Дәріптеп атыңды айтып, таныстырдым
Білетін, білмейтіннің талайына.
Өзім де «Дайрабайды» тартып кеттім,
Ондайда бір көрінбей қалайын ба?
«Саранжаб», «Ақсақ киік» қоса кетті,
Өнерді саусақтағы аяйын ба?

Таң қалды күйді тындап тұрған халық,
Өзімді бір көрсеттім сол жерде анық.
Атақты Құрекемнің «Адай» күйі
Жөнелді Сыр суымен қосыла ағып.

1971.

ІЗДЕЙМІН СЕНІ, ЖАН АҒА!

*(Әбдіраман Бөпеевтің
рухымен сырласу)*

Әбеке,
тағы қара жер болып, мұңайдым,
Сізді іздеп, шаршап төсекке келіп құлаймын.
Қара аспан түссе көтеретұғын нар едің,
Кім қалды, шіркін,
шындықты кімнен сұраймын.

Білесің бе, аға,
казандай ішім қайнайды,
Миымды тұнық, мың толқын ойлар лайлайды.
Тойымның оты үрлесем шалқып жанбайды,
Отырмын ұстап,
мың қайғы қонған маңдайды.

Келсем де қанша,
бетімнен ешбір қақпаған,
Жүйрігім едің,
суырыла шапқан ақтабан.
Таба алмай үйден,
отырып үнсіз мұңайдым,
Ғайып боп, бүгін
кеткенсің қайда, жақсы ағам.

Термені төгіп,
Тартушы ең күйді қан қызып,
мен жоқта бір күн,
кетіпсің ғажап әнді үзіп.
Болмашыға да баладай
мәз боп күлуші ек,
Армандаушы едік,
тұрғандай алда бар қызық.

Күткенмен қанша,
болмады сол бір қызықтар,
Дүниені мына,
бүлдіріп бітті бұзықтар.
Сыр болып тұнып,
жыр болып айтып тұрғандай,
Маңдайымдағы тереңдей түскен сызықтар.

Қай жақта жүрсем
аузымнан түспес мақтаным,
Көрдiк қой бiрге,
өмiрдiң суық, аптабын.
Кiмдерден сұрап,
кiмдерден даулап аламын,
Бар өмiрiмдi астына кеткен шахтаның.

Таба алмай емiн,
сыздаған ауыр жараның,
Тұңғыық, түпсiз
тереңге батып барамын.
Тiрлiктiң мынау көрдiк қой талай тозағын,
Пейiшiн iздеп,
тозды ғой таппай табаным.

Таппаймын, аға,
бiлемiн, бәрiн бiлемiн,
Жалғанға мына ыза боп тұрып күлемiн.
Iшiмнен жылап,
өтiрiк күлiп сыртымнан,
Өтiрiк мас боп,
өтiрiк дәурен сүремiн.

Бiлесiң бе, аға,
бәрi де, бәрi өтiрiк,
Ұлығың анау,
өтiрiк сөйлеп, көпiрiп.
Патшаға сенген еске алсам сол бiр күндердi,
Өкiрiп тұрып,
жылағым келедi өкiнiп.

Өтiрiк көп қой, жалғыз-ақ шындық жалғанда,
Батырың да өткен,
ақының да өткен арманда.
Бәрiнiң жалған, бәрiнiң бекер екенiн,
Түсiндiм кештеу,
басымды қырау шалғанда.

Өтiрiк көп қой,
жалғанда жалғыз шындық бар,
Айта алмай кеткен мың Сәбит пенен мың Мұхтар.

Жанартау болып,
жарылды шындық кеудемнен,
Патшалар бар ма?
патша бар жерде құлдық бар.

Екінші шындық,
өткен күн қайтып келмейді,
Көз жұмсаң болды,
апарып көрге жерлейді.
Кеттіңіз Сіз де,
кетеміз біз де бұл шындық,
Ұлылық пен Зұлымдық бірақ, өлмейді.

Өлмейді және төгілте тартқан күйлерің,
Тап-таза аппақ жүрекпен елге сыйлы едің.
Елге айтып жүрер әзіл мен қалжың, отты өлең,
Өлмейді мәңгі,
Сол болды менің түйгенім.

Ертіс пен Сырда,
жүрсем де мейлі Қырымда,
Сөз етіп жүрмін,
сөз еткен едім бұрында.
Қарысып жағым,
байланып тілім қалғанша,
Арқауы болып жүресің Аға, жырыма.

ДОСТЫҚ

Шын достыққа не бар екен тең келген?
Көрінер ол артығырақ өңге елден.
Қолдағы асын ішпей жерге қоятын,
Арманы бір абзал досты мен көргем.

Өмір зымырап өтіп жатыр дөңгелеп,
Досым десе жүрегімді жыр бөлеп.
Айналамда қоршаған мың адам бар,
Ал, шынында достың орны бір бөлек.

Шіркін достық,
пәк сезімнің қорғаны,
Дос жоқ болса өміріңнің солғаны.
Қандай жақсы қылмыс жасап келсең де,
Шыныңды айтар бір досыңның болғаны.

ЖҮРЕРМІН ЖҮРЕГІМЕ САҚТАП ҚАНА

*Әбдіманаптың
рухына*

Сөйле тілім, сөйле десең шешіліп,
Заман еді-ау жүретұғын көсіліп.
Кеме келіп құрғақ жерге қайырлап,
Жүре алмай тұр осы күні есіліп.

Кейде түсіп өткен күндер есіме,
Суретіңе қарай берем тесіле.
Топырағың торқа болсын, бауырым,
Ерте кеттің өмір жалған көшінен.

Сапар шектің қайта кері оралмас,
Бұлбұл қайтып бақшасына қона алмас.
Қандай жігіт ән салса да алдымда,
Әбдіманап, енді өзіңдей бола алмас.

Бірін таға, бірін жиен демеуші ек,
Ерегісіп қатты сөзге келмеуші ек,
Кеше ғана өзің келіп кеткенде,
Бүгін ертең өлеміз-ау демеуші ек.

Өмір – өлім мәңгі бақи алысқан,
Ажал келсе кеткен талай арыстан.
Әбдіманап, жатсың ба естіп даусымды
Нағашың тұр іздеп келіп алыстан.

Мәңгілік мекен етіп Қызылқұмды,
Топырақ жатыр жауып нұр жүзінді.
Жігіттің жайраң қаққан төресі едің,
Соншама келте еткені-ай өмірінді.

Өзің жоқсың, апам отыр аңырап,
Жым-жырт, міне, тамың да тұр қаңырап.
Көрінер-ау, кеп қалар-ау дейді апам
Әрине бұл бос қиял ғой сандырақ.

Көп жылады қарындасың Аманай,
Өлім деген алады екен қарамай.
Көке деген көкірегі жаралы,
Енді кімге қаратады заман-ай.

Зар жылап отыр жарың Мүкәрам да,
Жылаумен кектің зары мұқала ма?
Көксу мен Қызылқұмнан, Шардарадан
Суырылып шығып едің жеке дара.

Айта алмай көкіректегі қайғы-зарын,
Артында отыр жоқтап асыл жарың.
Көзінің тірісінде ой-хой дүние-ай,
Өмірдің татқызды деп шекер, балын.

Жылама, апа, туған, туыс, ағайын.
Сағынармыз, сарғаярмыз күн сайын.
Келмес сапар шеккеннен соң амал не,
Қай мекеннен қайдан іздеп табайын?

Оразың да, Есенің де ер жетер
Жылама, апа, жасыңды тый құр бекер.
Жезқазғанда аман болса нағашың,
Аруағыңды әнге қосып тербетер.

Жоқ еді алдында аға, артында іні
Жоқ еді өз басыңның ешбір міні.
Зарланып қалды, міне, бір үйлі жан
Не болар енді олардың көрген күні.

Ұмытпан өзінді де, күлкінді де,
Жоқ етті тағдыр қимай бір күнді де.
Жүректен аһ дегенде жалын атып,
Көзге жас тұрып қалды іркілді де.

Уа, дүние-ай, берген сыйың осы ма еді?
Қос көзден ақты жасым жосыла енді.
Жүрермін жүрегіме сақтап қана,
Риза бол, Әбдіманап, досыңа енді.

1964.

МҮКӘРАМҒА

*Сүйген жарынан 20 жасында жесір қалып, бір ошақтың
отын сөндірмей, жарға деген адал
махаббатты сақтай білген, ағайынға,
Қыр мен Сырға сыйлы болған абзал жан
Мүкәрам Әбділдәқызына арнаймын.*

Ақындардың жазылмаған жыры едің сен, Мүкәрам,
Жақсылардың айтылмаған сыры едің сен, Мүкәрам.
Әншілердің шырқалмаған әні едің сен, Мүкәрам,
Өзін жүрген ортамыздың сәні едің сен, Мүкәрам!

Күйшілердің тартылмаған күйі едің сен, Мүкәрам,
Бишілердің биленбеген биі едің сен, Мүкәрам.
Суретшінің салынбаған сәулеті сен, Мүкәрам,
Сәнді сарай құт мекеннің дәулеті сен, Мүкәрам!

Ойлап тұрсам бұл жалғанда, Мүкәрам, не көрмедің,
Жарың өлді, балаң өлді, жаның басқа өлмедің.
Әкең өлді, анаң өлді, сен өшпедің, сөнбедің,
Қайратыңды жиып бойға, қия, шынға өрледің.

Таттың дәмін бұл жалғанның, бақытын да, сорын да,
Қайда барып, не көрмедің бір Ораздың соңында.
Жүрдің тулап ақ сазандай жесірліктің торында,
Апамызға білдірмедің Әбдіманап жоғын да.

Оразәлім жалғыздықтан жігер күші солар деп,
Талғатыңды әлдиледің, Есенәлі болар деп.
Алмасты әкеп аяладың, аямадың күшінді,
Тірі жүрсек бақыт құсы, бір айналып қонар деп.

«Жақын» деген ағайынның білместігін көріп ең,
Бауырыңдай дауыс қылып Әлияны көміп ең.
Апамды да әлдиледің көрі жақын төрінен
Қалай ғана осал адам дей аламын сені мен?!

Ортасында жүрдің жарып мұз боп қатқан көп істің,
Бұл жалғанның уы болса, көбірегін сен іштің.
Ағайынның қуанышын, қайғысын тең бөлістің,
Осал адам дей алмайды, ешқашанда сені ешкім!

Қамын ойлап Қыр мен Сырдың, ағайынның, баршаның,
Арал бардың, Арқа бардың, деген жоқсың шаршадым.
Бір Ораздың ер жетуін, армандадың, аңсадың,
Жұдырықтай жүрегіңе сыйып жатты қанша мұң.

Сөйтіп жүріп жылдар өтіп, зымырады ай-күндер,
Қалың тасыр ішкенге мәз, қайдан білсін қайғынды ел.
Қыр мен Сырға аңыз болған, ақ жүректі абзал жан,
Сендей адам туа бермес, көкірегі айдын көл.

Біз білеміз самай шаштың қалай ағарғанын да,
Әбдіманап түс секілді кетті айналып сағымға.
Ол көрмеген қызықты көр, ұлдарыңның барында,
«Мүкәрам» деп төбесіне көтерген ел отыр міне, жаныңда.

Қадірменді қонағысың Арқаның да, Сырдың да,
Арқауысың бүгін жырлар ең әдемі жырдың да.
Сен ардақты ана болдың, ел сыйлайды ұлыңды,
Шықтың шынға бақытыңның бәрін құрбан қылдың да.

Шүкір тоба, таптың бүгін еңбегіңнің жемісін,
Қиындықты жеңіп шыққан бұл заманның ерісін.
Қайда барсаң қарсы алады ұланбайтақ өрісін,
Бас иеміз алдында біз, тост аламыз сол үшін.

ОРАЗӘЛІГЕ

*Шиелі ауданында тұратын
жиенім Оразәлі Байділдаевқа*

Балам, әкең көрмегенді,
Құдай қолдап сен көрдің.
Көкпар тірлік «көк серкесін»,
Додадан ап өңгердің.

Жетімдерді жетектедің,
Жеткізуді жөн көрдің.
Сенің абзал ақ жаныңды,
Елің көрді, мен көрдім.

Тірлік атты тасқайрақта,
Шарболаттай ысылып.
Азаматтың бірі болдың,
Ойы терең, ісі нық.
Тек айтарым аз жеңіске,
Кете көрме ісініп.
Кісілік ол –кішілік,
Екенін жүр түсініп.

Сүрінбесін ұзақ жолда,
Талап атты тарланың.
Қыруар іс, қыруар «қыс»
Күтіп тұрар алда мың.

Жақсылыққа жақын жүріп,
Жамандыққа бармағын.
Түсініп өт бұл өмірдің,
Бәрі алдамшы жалғанын.

АРМЫСЫҢ, МАҚТАРАЛЫМ!

*Өзбекстан халық ағарту ісінің үздігі
Бөртебай Қарабаевқа*

Армысың, ақ алтынды Мақтаралым,
Жырымды ақ мақтадай ақтарамын.
Тарқасын сағынышым құшағынды аш,
Тірлікте тек сендермен бақ табамын.

Ән-күймен өмірлерің болсын күлкі,
Болмасын бұл пәниде көңіл күпті.
Тірліктің бар бақыты сыйластықта,
Бір күні өте шығар өмір – түлкі.

Жырласам ақ жүрекпен ақтарыла,
Мақтарал тұрады ғой мақтануға.
Көп нәрсе ғибрат алар мен байқадым,
Бір жеті Мырзашөлде жатқанымда.

Домбырам бүгін ғажап бір күй тартты,
Құдайым берген екен сый-сыйпатты.
Мен сірә мың күн жырлап тауыса алмаспын,
Сіздерге деген үлкен ілтипатты.

Мен көрдім жомарт, сері-сал деген не,
Тасиды сендер десе қан денемде.
Арқада сендер жайлы сөз қозғасам,
Сенбейді сіздердей жан бар дегенге.

Бүгінгі қуанышым тіптен басқа,
Әйтеуір тіл тимесін, тілім тасқа.
Өнерді дәл сіздердей құрметтеген,
Келгенше жан көргем жоқ осы жасқа.

Әңгіме бергенде емес, алғанда емес,
Алғаннан ешкім байып қалған да емес.
Жаныңды жайландырып жүреді екен,
Жақсымен жақсы бір кеш құрған кеңес.

Бөртеке, айта алам ба мен бағанды,
Теңепсіз талай төмен кембағалды.
«Жақсының жаттығы жоқ» деген мақал,
Тапқандай болып жүрмін мен де ағамды.

Жігіттің Мырзашөлде марқасы деп,
Тау болса соның биік жартасы деп.
Ауданда атқа мінген азаматтар,
Отыр ғой Бөртекеңнің арқасы деп.

Мен емес осылай деп ел айтады,
Ауылдың игі жақсы, бегі айтады.
Таланты тауға өрлеген інілерің,
«Бөртекең аман болсын» деп айтады.

Жүріңдер құралайға құрық салып,
Тасысын ел ырысы бұрық-сарық.
Дүбірлі дәл осындай тойларыңнан,
Жүрмейін Жезқазғанда ұмыт қалып.

МЕНИҢ ТУҒАН ІНІМДЕЙ

*Руслан Борисович Юнге
арнаймын*

Көкейінде көрікті ойлар гүлдеген,
Туса тусын осындай бір ұл деген.
Қастерлеген қазағымның дәстүрін,
Бір жігіт бар Руслан Юн деген.

Түрі де сол қазағымның түріндей,
Сан сынақтан өткен талай сүрінбей.
Ұлты кәріс, жаны жайсаң, ақ пейіл,
Болып кеткен менің туған інімдей.

Заманға сай іскер жігіт білікті,
Менің ақын жүрегімді жылытты.
«Қал қалай?» деп қазақшалап тұрғаны,
Сипап қойып қою қара мұртты.

Бақыт тауып Жезқазғанның кенінен,
Айналады дархан қазақ елінен.
«Елағасы, ақыны» деп ардақтап,
Туыс болып кетті мүлде менімен.

Ел ырысы қалмасын деп сарқылып,
Тас жаратын талабымен талпынып.
Қашан көрсем дамыл таппай жүргені,
Сарыарқаның асты-үстінде шарқ ұрып.

Шымкент, Тараз нарықтың боп құрбаны,
Тоқтап қалды зауыттары тұлғалы.
Юн секілді інілердің арқасы,
Жезқазғанның шамы сөнбей тұрғаны.

ЖҰМБАҚ

Бір Тұлпар жүр онтүстікті аралап,
Барын салып, бойда күшін саралап.
Ақсұңқар жүр оның жүрек төрінде,
Тас тұяғын шын болатпен тағалап.

Бір Тұлпар жүр жетемін деп алқынған,
Ақ көбігі саулап ағып алқымнан.
Сары Тұлпар жүр жеткізем деп егесін,
Қуатына қарамастан сарқылған.

Бір Тұлпар жүр Сары Тұлпарды баптаған,
Бір басында мың сан арман қаптаған.
Бір Тұлпарды Ақсұңқар жүр айналып,
Бар шабытын сарқып беріп сақтаған.

Ақсұңқардың сырын жыр ғып ақтарар,
Бір Тұлпарың Ақсұңқармен бақ табар.
Сары Тұлпар жүр бір-ақ адым ол үшін,
Үшарал мен Жамбыл, Шымкент, Мақтарал.

Мен білетін жүр әлемде бір Тұлпар,
Саңқылдайды жүрегінде Ақсұңқар.
Жеткізбейді арман-қиял сағымдай,
Жетсе екен деп сол тілекке мен де іңкәр.

Сары Тұлпар жүр ауыздықпен алысқан,
Бір Тұлпармен Ақсұңқар кеп табысқан.
Осылардың қасында бар бір Аққу,
Сырларына, жырларына қанысқан.

Тұлпар, Сұңқар, Аққулардың жүрегін,
Түсінетін пенделердің бірі едім.
Сүрінбендер, жетер жерге жеткенше,
Бір Алладан мен де соны тіледім.

Осылайша жыр құрасам несі мін?
Тұлпар, Сұңқар, Аққуды айтып көсілдім.
Қиналмандар ей, ағайын, бұл не деп?
Жұмбағымның өзім айтам шешуін.

Ақсұңқар – бұл шабыты еді Серіктің,
Аққу – Айша лағындай еліктің.
Сары Тұлпар – сары «Москвич» зырлаған,
Қажымайтын қайраттысы көліктің.

Алаулаған көкірегінде көрікті ой,
Бір Тұлпарым – Сейітғаппаров Серік қой.
Оңтүстікке бара қалсаң жол түсіп,
Тұлпар, Сұңқар, бір Аққу бар біліп қой!

ТАРЛАНЫМ

Қажымұрат Ыбырайұлы Нағмановқа

Асан Қайғы атаң қазақ,
Бұл жерлерді мекендеп,
Армандаған, елім дейтін,
Бір ұл туса екен деп.

Ұстау үшін сол бабанның,
Қасиетті құрығын.
Қазағымның маңдайына,
Берген сендей бір ұлын.
Қиындыққа мойымадың,
Күйін кешіп қарғаның,
Қыран болып Ұлытаудан,
Өр Алтайға самғадың.

Тасқа салса таймайтұғын,
Болат тұяқ Тарланым,
Елін сүйген бабалардың,
Ісін алға жалғадың.

Кейбір хандар басын қорғап,
Ел ісіне бармаған,
Ақындардың басын кескен,
Тілін кесе алмаған.

Махамбеттен бір кем емес,
Мына сенің талғамың,
Елің үшін аман жүрсін,
Алтын басың, Тарланым.

Тік көтеріп тұру үшін,
Замананың салмағын,
Сендей жігіт керек екен,
Керек екен, Тарланым.

Көркейте бер, Кенді Алтайды,
Гүлдей берсін жан-жағың,
Аман болсын азаматтар,
Қасындағы қорғаның.

Мықтыларда жау көп болар,
Көре алмайтын білемін,
Жаның адал ондайларға,
Селк етпесін жүрегін.

Елін сүйген ерін таныр,
Ақындардың бірі едім,
Алыс жүріп бір Алладан,
Мен де соны тіледім.

Толып жатыр ұлы істерің,
Түсінемін алда мың,
Алтын басың аман жүрсе,
Алла берер қалғанын.
Жолың ауыр, ісің қиын,
Орта жолда қалмағын,
Орындауға Бұхар жырау,
Абылайдың арманын,
Адымда алға , тек алға бас,
Болат тұяқ, Тарланым!

АР-НАМЫСЫН ЖІГЕРГЕ ЖАНЫП АЛЫП

*Қажымұрат Нағмановтың
50 жасқа толуына*

Тастаса да астынан тағын алып,
Өр намысын жігерге жанып алып.
Махамбеттің қылышы секілденіп,
Жарқ-жарқ етіп келеді Нағманов.

Бір көргеннен адамын танып алып,
Түсінетін халқының зарын анық.
Қараңғыда жол бастар бір ұлы сен,
Жүрегіңді жалау ғып жағып алып.

Табынсақ тек шындыққа табыналық,
Ел таныды ісінді мағыналық.
Көре алмаған көп тасыр көзі шықсын,
Айтары осы ақиқат! Соның үшін,
Тастаса да ақынның жағын алып.

Алыс жүріп өзінді сағыналық,
Ақын келді Арқадан барын алып.
Шын достарға айтатын шындық сөзім,
Қажет кезде қасыңнан табылалық.

Елу келді арнасын жарып ағып,
Алпысыңа жөнелді жарып алып.
Өскеменде, Семейде, Жезқазғанда,
Дәл өзіндей әкімге жарымадық.

Жарымадық ...
Сен кеткенде Жезқазған налыды анық.
Жетім бала секілді жетілерміз,
Жанымызды жалынға жанып алып.

Қас - қабағын достардың бағып алып,
Ай нұрындай алға ұстап арын анық.
Ортамызда жүр бүгін жарқ-жүрқ етіп,
Мен білетін Қажымұрат Нағманов

АҚЫН БОЛДЫҢ...

Жүрсін Ерманға

Жақсы десе жан сала құлшынатын,
Жанға жақсы естілер Жүрсін атың.
Ақын болдың жүлделі топқа түсіп,
Түгін тартса түп-тұнық жыр шығатын.

Достарыңмен сағынып көріскенде,
Қабағыңнан күлімдеп күн шығатын.
Жүрегім бөлек менің сен дегенде,
Жауқазындай жарылар бүршік атып,
Бірақ, сенен бір ғана тілегім бар,
Таба қылма дұшпанға шымшылатып.

БІР ІНІМ БАР

Мұса Тілеуовке

Бұл өмір ғой пендеге болған сынақ,
Біреу күліп, біреуі жүрген жылап.
Жаны құштар өнерге бір інім бар,
Жүретұғын қасымнан кетпей жырақ.

Тал бойына сұлулар сұқтанатын,
Ісің түссе жан сала құтқаратын.
Қой да бағып, тірлікте ой да бағып,
Бұл тірліктің мән-жәйін ұққан ақын.

Қажет кезде табылар жанымыздан,
Жыр туралы сөз болса жаны қызған.
Араласып көп іске жүретұғын,
Сөзі тәтті шекер мен балыңыздан.

Өнері бар жететін бір басына,
Мен кепілмін жамандық қылмасына.
Бірде жүрсе іні боп кішірейіп,
Бірде айналып кетеді құрдасыма.

Бір інім бар осындай Мұса деген,
Кейде кернеп кеудесін қысады өлең.
Жан төрінде жатқандай Абай сөзі,
Болмасаң да жақсыға ұқса деген.

Жаны көктем тұратын бүршік атып,
Шахталарда жүреді шың құлатып.
Басып-басып қыздарды суретке,
Жыр жазады содан соң бұрқыратып.

Ерінбеген ақынға өлең өнер,
Шабытыңа шабыт қос, кенеле бер.
Жүрегіңнен жырларың жалын атып,
Ықыласына халықтың бөлене бер!

ЕЛУГЕ КЕЛДІҢ...

*Кен инженері
Нұртілеу Жүнісовке*

Шахтаның тілін білетін инженер деген ірі ғой.
Солардың бірі Нүрекең елуге толған күні ғой.
Торқалы тойдың үстінде ақ тілекпен ақтарған,
Жүректен шыққан бұл деген ақынның асқақ жыры ғой.

Елуге келдің Нүрекем, көңілде қайғы жоқ бүгін,
Биіктей берсін, әрқашан шығатын алда шоктығың.
Елуге келіп ел-жұртын таңқалдырып бір билейтін,
Нақ өзіндей Нүреке-ау, қазақтың «шалы» жоқ бүгін.

Ақ тары еккен атақты Шығанақтың елінен,
Кенші болып Арқаға бір кездері келіп ең.
Жігерді жанып намысқа қиындықтарды жеңіп ең,
Биігінде тұрсың ал енді абыройлардың бүгін сен.

Инженер деген атыңа келесің дәйім дақ салмай,
Жүреміз қалай біз сенің атыңды айтып мақтанбай,
Алпысқа бұрып атбасын, елуді тастап барасың,
Ақыл айтасың ақырын ізіңнен ерген жастарға-ай.

Зор денсаулық, мол бақыт тілейді саған достарың,
Бұлтсыз мөлдір әрқашан ашық болса екен аспаның.
Шахтаның аты шахта ғой, денсаулығына мығым бол,
Кіршіксіз таза жаныңды «силикоз» жайлап жатпасың.

Аса бер алда көрінген өмірдің небір асуын,
Өндіре бергін ел үшін жерімнің байлық, асылын.
Әмина менен екеуің, жазылмастан жұптарың
Жасаңыздар жалғанның тағы бір жарты ғасырын!

КӨКШЕНІ АҢСАУ

*Республикаға еңбегі сіңген дәрігер,
Қайырлы Құрмановқа*

«Қалдырып кетемін» деп елге нені,
Қияға қиял құсым өрмеледі.
Достар-ай, өздерінді, көздерінді,
Бір жылға айналыпты-ау көрмегелі.

Қайырлы, қайырымды, қайран досым,
Көкшеге отау тігіп жайған қосын.
Азамат атқа мінген толып жатыр,
Бірақ та бір өзіндей қайдан болсын?

Қиялым Көкшетауға кетті бүгін,
Көңілге сағыныштың ектің гүлін.
Пейшін бұл жалғанның ашып маған,
Көрсеттің тегіңіздің тектілігін.

Көңілі Көкшетаудың маған ауған,
Ақ шығар ақпандағы жауған қардан.
Сан қызық ұмытылар бұл жалғанда,
Сапарым ұмытылмас саған барған.

Сапарым саған барған ұмытылмас,
Болдық қой бір ай бірге, дәмдес, сырлас.
Ұлытау, Көкшетау боп араласып,
Екеуміз болып кеттік бір қол, бір бас.

Мен қазір елу сегіз жасымдамын,
Адамның көрдім талай асыл жанын.
Алыста хабарласпай жүрсемдағы,
Қиялмен қайран достар, қасындамын.

Бурабай, неткен ғажап көркем едің,
Бауырында мен алаңсыз еркеледім,
Бал қымыз, аппақ қайың, саумал көлдер,
Өр Көкше өзегімді өртеп едің.

Пай, пай, пай естен кетпес сол бір күндер,
Оқжетпес, Жұмбақтас пен мөлдір көлдер.
Қадірлеп, құрмет тұтып басын шайқап,
Жыр тындап, таң атқанша жөн білгендер.

Сайрандап серігіммен шығып белге,
Жүрегін жомарттықтың ұғып келгем.
Ризамын самал ескен саумал көлден,
Сапырып қымыз құйған жігіттерге.

Қиялдың қиясына жете алмаймын,
Ойыммен Шортандыдан кете алмаймын.
Томпайып тойған қозы секілденіп,
Қай жерде отыр Балкеш, Өтелбайым.

Көсілтіп Көкен ақын домбырасын,
Көкейге қиял құсын қондырасың.
Отырдық ортасында ұлы тойдың,
Шашқанда жетпіске кеп мол мұрасын.

Жақсының жақсылығын біле білген,
Айналдым Қызыр, Ілияс жүрегінен.
Сендердей інілердің арқасында,
Бай болып, асып-тасып жүремін мен.

Еліне қызмет қылған бүгіп белін,
Ақтаған ақынның да үміттерін.
Қалайша ақын жаны ұмытады,
«Көкшетаусельстрой» жігіттерін.

Сөнетін лапылдап бір жанып барып,
Қазағым қашаннан да алып халық.
Есімде ат мінгізіп, шапан жапқан,
Зеренді, Сырымбет пен Арықбалық.

Жалғайық армандарды армандарға,
Тағы да аты аталмай қалғандарға.
Есімін көбісінің ұмытыппын,
Мың сәлем бізбен дәмдес болғандарға.

АДАМДАР КӨРДІМ АҚШАЛЫ*Әбуләйс ініме*

Адамдар көрдім ақшасы,
Үйліп жатқан сабан боп.
Ішіне кіріп байқасаң,
Олардан өткен сараң жоқ.
Сырты жылтыр кейбіреу,
Іші толған арам бөк.
Қалтырап жиған дүние мал,
Басына іс түскенде,
Қалып та жатыр қараң боп.
Қолдағы барын көркейткен,
Өзіндей жомарт адам жоқ.
Министрі етіп Қаржының,
Ойланбастан қояр ем,
Әттең, оған шамам жоқ.
Билік деген бұл шіркін,
Біреуде бар да маған жоқ.
Артымда іні сүйенер,
Алдымда тұрған ағам жоқ.
Халқымның халі қиындап,
Жүремін ылғи алаң боп.
Маңдайына қазақтың,
Жаралған жансың бағаң жоқ.
Кімдерге опа береді,
Алдамшы жалған дүние бөк.
Сөнбесін дәйім кеудеңде,
Елім деген алаулы от.
Қалың қазақ ішінде,
Желбірей берші жалау боп.
Көксеген күнге қол жетіп,
Кездесерміз тағы да,
Көсіле шырқар заман боп.

МӘРТӨК АУДАНЫНА - 60 ЖЫЛ

Ергали Әжібаевқа

Ойламайтын бас қамын,
Жалындаған жастарым,
Сағындырып, аңсатып,
Мәртөкте жүр достарым.
Алтын дәнді қырларың,
Ай-жұлдызды аспаның,
Өмір деген ойласам,
Өте шығар қас қағым.
Көрейікші ауданның,
Алпыстан да асқанын,
Сендер болдың бұл күнде,
Жырланбаған дастаным,
Арқаға кеп аңсаумен,
Осылай жыр бастадым!

ҰЛЫЛЫҚТЫ ЖЫРЛАШЫ

Алмас Алматовқа

Жүйріктердің жалғасы,
Алматтың жырау Алмасы,
«Дарынның» алдың сыйлығын,
Атағыңның алғашы.
Сен домбыра алғанда,
Кеңиді жырдың арнасы.
Ұлылықты жырлауға,
Қажымашы, талмашы.
Жыршылық өнер тым ауыр,
Сүрініп жолда қалмашы.
Сөз маржаны тереңде,
Асылын жинап, таңдашы.
Сыр сүлейі атанып,
Қияға інім, самғашы.

МӘНШҮККЕ

Алғашқы ақша қардай Мәншүк едің,
Жақсы әнмен жан дүниемді аршып едің.
Тәуекел тұнығыңа тұншығайын,
Көзіңнің тереңіне салшы дедім.

Есімде жанарға жас іркілгені,
Сол сәтте армандадым шіркін нені.
Көздерін қарағанның қарықтырып,
Қалқам-ай, қайда жүрсің бұл күндері.

Жарқылдап қос жанарың күлімдеген,
Жанды жеп қос анарың дірілдеген.
Түн болса төсегімде төрт бүктеліп,
Түсімнен шықпай қойды құлын денен.

Табынтқан өнеріңе әншім едің,
Үміттің үзілмеген талшығы едің.
Сол ғажап әніңмен де, сәніңмен де,
Есімде мәңгі осылай қалшы менің.

МҰХИТТЫҢ ӨЗІ...

Жақсылық Сәрсенғалиевке

Ағызып әсем ән менен жырдың қаймағын.
Ғажап үніңмен даламды шексіз шарладың.
Отыз жыл бойы эфирден түспей жарқылдап,
Қазағың үшін қажымай-талмай сайрадың.

Саусағың анау өрнегін салған пернеге,
Тіл деген мынау төгіліп тұрған термеге.
Жаныңды жайсаң қақ жарып, салып суретке,
Қойса ғой шіркін іліп бір деймін көрмеге.

Оралдан ұшқан дауылпаз әнші, ақиық.
Тыңдаймыз талмай тәніміз балқып, жан ұйып.
«Мұхиттың өзі, Ғарекен көзі» дейтін жұрт,
Жасай бер досым, Жақсылық Сәрсенғалиев!

АРУЫМ ӘРІ ЖЫРАУЫМ

Қаламқас Орашеваға

Жырларың сенің кезіп жүр елдің аймағын,
Жинадың бойға терме мен жырдың қаймағын.
Өзі де сұлу, әні де әсем аруға,
Бір ауыз сөзді шын жүрегіммен арнадым.

Саусағың тисе жан бітіп кетер пернеге,
Сен айтқан сайын құлпыра түсед терме де.
Жақсылықпенен екеуің қатар шыққанда,
Сахна деген айналып кетед көрмеге.

Жақсылық жырау төгетін жырын-жан жарың.
Өзіндейсіңдер Естай ақын мен Қорланның.
Қосылмай олар кеткенмен, сендер біргесің,
Жүрекпен жүрек тауып тұр қандай жарасым.

Үйлеріңнің төрінен ылғи бақ көрем,
Арылмайтұғын қонақ үстіне тап келем.
Жандары ғажап, әндері ғажап ғашықтар,
Босағаларыңнан кетпесін дәйім бақ деген.

Достарым, кәні, айкайға тағы салыңдар!
Жырымда қазір лапылдап тұрған жалын бар.
Қазақтың аппақ аруы әрі жырауы
Қаламқас үшін көтеріп бір тост алыңдар!

1983.

БІР КЕЛІНШЕК

Мен білетін бар еді бір келіншек,
Тұнып тұрған тал бойы жыр келіншек.
Балаға ұқсап мәз болып қалатын-ды,
Анда-санда көзіне бір көрінсек.

Жыр дегенде жүрегі тоқталатын,
Көзінде бір жайнаған шоқ болатын.
Сондықтан да өнерге ғашық жандар,
Ол бар жерге жиірек топталатын.

Аққудай боп арада жүруші еді,
Сен жымисаң, ол мәз боп күлуші еді.
Бір ғажабы қаншама түрлесен де,
Жаман жырдың дәмін тез білуші еді.

Ақша қардай жаны да аппақ еді,
Оған теңеу еш ақын таппап еді.
Әдемі еді әдепті ісімен де,
Өзі жүрген ортаның мақтаны еді.

Жібергенде ән-жырды төпелетіп,
Бір сәт төбең қалатын көкке жетіп.
Аяулы еді аққанат періштедей,
Жарар еді алмасақ өкпелетіп.

ӘНІҢНЕН ЖАН СЫРЫҢДЫ АҢҒАРАМЫН

*Өнердегі әріптесім
Зоя Иманбаеваға арнаймын.*

Белгісіз орындалды қанша арманы,
Белгісіз қанша беріп, қанша алғаны.
Белгілі біз білетін бір шындық бар,
Көп болды Зоя қызың ән салғалы.

Ән салса әуелетіп құлақ түріп,
Тыңдайтын жел басылып, бұлақ тұнып.
Жырлайтын сахнадан сыр білдірмей,
Ішінен ағыл-тегіл жылап тұрып.

Биікті, алыстарды аңсап жүрді,
Кеншіні, малшыны да тамсандырды.
Білмедім қайғыдан ба, шаттықтан ба,
Әйтеуір, өмірбақи ән сап жүрді.

Анасы әнші қызын мақтан қылды,
Ерте-кеш сан сапарға аттандырды.
Талайға Зоя жүрді күлкі сыйлап,
Ал өмір өзін сирек шаттандырды.

Бүгінгі бұлбұл құсы паң даланың,
Әніңнен жан сырыңды аңғарамын.
Өнерін өміріне өрнек еткен,
Зоя-қыз, қайратыңа таң қаламын!

ҮЛКЕНДІК

*Шабал Бейсенбекқызы
60-қа толғанда*

Әрі азамат, әрі ұстаз табанды,
Бұл өлкеде кім білмейді Шабалды?..
«Шабал – жанған шамшырағы қаланың»,
Осылай деп елің берген бағанды.

Өзің едің берекесі құттың да,
Өзің едің елге сыйлы мықтым да,
Апай шығар деп жүруші ем, қайтейін
Ақырында құрдас болып шықтың ба?

Үлкен едің ақылменен, ісіңмен,
Құрдас қой деп үлкендіктен түсірмен.
Сенің үлкен боларыңды нансаңыз,
Мен осыдан қырық жыл бұрын түсінгем.

Айтар сөзді таба алмай тұр ақының,
Бүгін тойда жарасатын жақыным.
Сол кезде де мен білемін о, Шәке!
Осындай еді парасатың, ақылың.

Ал, мен болсам үлкендікке өте алмай,
Шабал шыққан биіктікке жете алмай,
Жасым алпыс, шашым аппақ болғанмен,
Жігіттіктен жүрген жанмын кете алмай.

Сен үлкен ең, сезімменен, сөзіңмен
Бір ұлылық ту сыртыңнан сезілген.
Үлкендерден бата алғандай болушы ем,
Бір жылы сөз ести қалсам өзіңнен.

Ақ сазандай ақ қыз едің ырғалған,
Көмейінен төгілетін жыр-маржан.
«Ақ бидай» деп ән салғанда сызылтып,
Мүзекең кеп тұзағына шырмалған.

Содан жылдар өтіп жатты білінбей,
Тал бойыңа еш жамандық ілінбей.
Ақ қыз едің «Ақ бидай» деп ән салған,
Ақ әже боп алпыс келді білінбей.

Ақ әже боп кеше жүрген көркем қыз,
Бүгін аппақ кемедегі желкенбіз.
Күн төбеден ауғаннан соң кеш болар,
Бұл күнді де сағынармыз ертең біз.

Мақтаны боп мына тұрған еліңнің,
Ақтап жүрер ата-ананың сенімін,
Бүгін тойда ақын айтар ақ тілек:
Сендей болсын үйдегі бар келінің.

Алпыс жаста ақыл толып, ой байып,
Кімдер кетті, кімдер қалды ойлайық.
Осы отырған барлығымыз аман боп,
Сексенді де, тоқсанды да тойлайық.

СЫЙЛАУШЫ ЕДІҢ АҒАҢДАЙ...

Досым Арын Жұлдызғалиевке

Көз алдымда қиын заман қайдағы.
Балалық шақ бұзылмаған қаймағы.
Асық ойнап, шүберек доп қуған жер
Есінде ме, Қаратөбе аймағы?!

Бала едік-ау желбіреген тұлымы.
Біз емес пе ек бір-бір үйдің құлыны.
Бір киноны онға бөліп көретін,
Есінде ме КЖД-ның клубы?

Көз алдымда соның бәрі тұр бүгін.
Жарты ғасыр өткен уақыт дүлдүлің.
Жалаңаяқ жетім-жесір болсақ та.
Біздер үшін сол еді ғой нұрлы күн.

Бертін келе нелер қызық істедік.
Өнерден де құр емес біз күшті едік.
«Тарапунка», «Штепсен» боп екеуміз
Көп жыл бойы сахнадан түспедік.

Тірі жанға болмай содан қастығың,
Жер астында өтті қалған жастығың.
Соған кетті жастық жалын, күш жігер,
Скрепермен үйіп кеннің тасқынын.

Бар қызықты Мағрипамен өткіздің,
Бала санын біраз жерге жеткіздің.
Бірге өткізген мына пәни жалғанда,
Арын, саған еш өкпеміз жоқ бүгін.

Енді міне шаш пен самай ағарды.
Арттырдың-ау көп жандардан бағанды.
Бір жас кіші екенімді еске алмай,
Сыйлаушы едің сыйлағандай ағанды.

Шын сыйласу басталды енді өмірде.
Кір болмасын туысқандық көңілде.
Шын достардан кімің бар деп сұраса,
Сен тұрасың ең бірінші нөмірде.

Көп достарды бүгін тойда тоспадың.
Қожа қайда, Совет қайда Досжанов.
Сұлтанбек жоқ, Хабарлас жоқ, Төлеш жоқ
Жіберейік солар үшін тосты алып.

Шүкір, сенің сөнбей келед ошағың.
Қоса ағарсын Мағрипа қосағың.
Еш уақытта тоқтамасын осы ағын,
Жүзге келген тойынды да тосамын.

1986

УСАТАЙ КЕЛІН АЛҒАНДА

Өлең тауып беретін алсақ та ойдан.
Кім боламыз сылтаурап қалсақ тойдан?!
Бәтжан жеңгем, келінің құтты болсын
Ән сап отыр қайының Қарсақбайдан.

Көлге келген жылқыдай жусатайын,
Сорпа ішкендей бойыңды бусатайын.
Қарсақпайда қалған шал өзің ғана,
Құтты болсын тойыңыз, Усатайым!

Сан жыл бойы бұл үйді мекен еткен,
Сокпай кетпес дос-жаран келген-кеткен.
Келген жері келіннің құтты мекен,
Бұл мекеннен аяулы көкем де өткен.

Алғашқы әнім айтатын келін деймін,
Келін десе жырлауға ерінбеймін.
Әнім де көп, айтатын сөзім де көп,
Қазағымның керілген жеріндеймін.

Екінші әнім айтатын күйеу бала,
Ақ келінге ендігі сүйеу бала.
Көп қыздар жоқ бұрынғы, бойдақтық жоқ
Айтар әнің сенің де біреу ғана.

Құдалар деп айтайын ендігі әнді,
Құдағаймен бұл тойың болар сәнді.
Құдашаның сиқырлы күлкісіне,
Құрбан қылып шалайық шыбын жанды.

Арылдаймын, мен бүгін дарылдаймын.
Неге ғана достар-ау, жарылмаймын.
Қуанышын інімнің тойлап келіп,
Неге өнердің төрінен табылмайын?!

ҚҰЛАТПАҢДАР ШАҢЫРАҒЫН АҒАНЫҢ

*Ағайым Жұбаназар Итаяқов
рухына*

Жүрген жан ем ағайын Қырда желіп,
Ән де беріп, еліме қыр да беріп.
О, Жүмеке, дауысымды жатсың ба естіп,
Ән сап отыр Шынболат Сырға келіп

Жат боп өскен жан едім алыс тұрып,
Жақын қандай, жат қандай салыстырып,
Жұман аға, көзіңнің тірісінде
Балалармен кеттіңіз таныстырып.

Қимай қарап арттағы он жұлдызыңа,
«Хош» дедің бе, немере, ұл- қызыңа.
Жасын беріп Жұманның Шоштан саған,
Бағын берсін Айнаштың Қырмызыға.

Мен даланың көп көрдім шыңқиясын,
Үн жоқ, түн жоқ Шәбден-ау, тымпиясың.
Ақ батасын ағамыз беріп кеткен,
Аман болсын әрқашан Құңқияшың.

Арқа тұтар арқада ағаң болсын,
Ақ, қараны айырар санаң болсын.
Ақ жүрек, ақ ниетпен тілейтінім
Фатима мен Шадихан аман болсын.

Жолың нәзік не дейін қыздар, саған,
Күйеу баллар көңілді қалдырмаған.
«Ақынжанды Арқада ағам бар» деп,
Жүрсеңіздер жетеді сол да маған.

Ағам да өзің, Айеке, жеңгем де өзің,
Таяғына ағамның көнген де өзің.
Қырық жыл өмір өтіпті осы таңда,
Әлі есімде келін боп келген кезің.

Нар көтермес салмақты сар бәйбіше,
Алары да берері бар бәйбіше.
Арманың жоқ ай жүзді алтын жеңгем,
Сыр елінде тең келер қай бәйбіше?!

Он отау боп, он жерге тұрақтандар.
Қалған жерде Айпашты жылатпандар.
Мен сендерден сұраймын жылап тұрып,
Шаңырағын Жұманның құлатпандар.

1986

АЙНАГҮЛГЕ

Қыршын кетіп жан қосағың, тарланың,
Тағдыр мықтап салды саған салмағың.
Бұл өмір тек мықтыларды талғайды,
Осал болып орта жолда қалмағың.
Азамат боп әлі-ақ шыға келеді,
Ербұланың, Ерұланың, Ерланың.

Өмір тұрар бәрін алдан күттіріп,
Оған керек шыдамдылық, мықтылық.
Төрт өмір мен төрт тағдырдың салмағың,
Көтеруге тура келер тік тұрып.
Білімің мен ақылыңды қайрат қып,
Қасіреттің жібер өзін ықтырып.

Бұл сөзіме сенбе мейлі, сен мейлі,
Нағыз бақыт оңайлықпен келмейді.
Қайрат, жігер, күшің болса бойыңда,
Бәрін бір кез уақыт өзі жөндейді.
Іштен шалып кетемін деп ойлама,
Ондайыңа қатаң тағдыр көнбейді.

БАЯҒЫ ӘН

Сендерсіз қалатындай,
Сарғайып таң атылмай.
Қай жаққа асықтыңдар,
Қасымда қала тұрмай.
Қайырмасы:

Қыздырып қанымызды,
Жайнатып жанымызды,
Аялап жарымызды,
Келтіріп сәнімізді,
Шырқайық бас қосқанда,
Баяғы әнімізді.

Жан достар, жарқылдаған,
Сыр бар ма айтылмаған.
Өмірде сендер барда,
Сағыныш сарқылмаған.

Қайырмасы.

Арман бір асқақтаған,
Сендерсіз ас батпаған.
Салмағын сағыныштың,
Кеттіңдер тастап маған.

ЕГІЗ ШУМАҚТАР

Ханда қырық кісінің ақылы болған,
Сол ақыл халықтың нақылы болған.
Нақылсыз сөйлеген күнәкәр жанды,
Дарға асуға хан хақылы болған.

Жақсы сөздер елге даңғыл жол болған,
Даңғыл жолда дәулеттілер мол болған.
Бұл далада данышпан мен дананың,
Көп туылған себебі де сол болған.

Кім екені көрініп тұр көзінен,
Сұм екені сезіліп тұр сөзінен.
Ізеттілік күтпе олардан ешқашан,
Көлеңкесі ауыспайды өзінен.

Айтқаныңмен сөзің кетер далаға,
Абзалы сен ондайларға жолама.
Кім болса да жақсы сөздің қадірін,
Түсінгеннің жанынан жан садаға.

Алпыс жасқа келгенде сол ағамыз,
Жүрегіне шоқ салыпты қара қыз.
Ажырасты қыздай алған жарынан,
Тағдырдың бұл қызығына қараңыз.

Жары қалды жанарына жас толып,
Ол жүріпті қуанғаннан мас болып.
Ағамыздың бұл ісіне ел күліп,
Ұл-қызы жүр ұялғаннан пәс болып.

Сіз болайық біз болайық,
Жабылып жүріп қыз болайық.
Жүрімі бар жүз жасайды,
Оның несін қызғанайық.

Жақсы көрсек жүз барайық,
Осы емес пе бізге лайық.
Токетері бұл жалғанның,
Имандысы біз болайық.

Қаймақ қатқан үнді шәй,
Көп жәйді еске салады.
Тапа шәй ішкен кездерім,
Жалбыз іздеп безгенім,
Ұмыт болып барады.

Ұмыт болып барады,
Кәртішкенің заманы.
Жүрдек уақыт зымырап,
Жазады ескі жараны.
Қаймақ қатқан «үнді шәй»,
Көп жәйді еске салады.

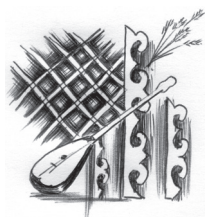
Шындықты айтар тайсалмай,
Ақындар бар бал таңдай.
Ал сен болсаң жүргенің,
Екі жүзді сайқалдай.

Жаныма келіп байқалмай,
Бетіме тура айта алмай.
Жылмиып сәлем бересің,
Көрініп жүрген сайтандай.

Жағымпазды көрсем мен,
Жанып кеткім келеді.
Жанып жатқан өртеңге,
Салып кеткім келеді.

Шын жақсыны даусынан,
Танып алғым келеді.
Оны оттың аузынан,
Алып қалғым келеді.

ЖАЛҚЫ ОЙЛАР

Әрбір тұлкі өз құйрығын мақтайды,
Парақорға парасыз іс жақпайды.
Кісі өлтіріп келсеңдағы ол шіркін,
Пара берсең қараны да ақтайды.

Жалқаулық біреуге қол создырады,
Жатуға құштар болсаң тоздырады.
Дүниенің бар бақыты еңбекпенен,
Еңбекке құштарды өмір оздырады.

Қалай-қалай болып кетті заман деп,
Қайғы зарын айтып жүрген адам көп.
Өзге дүние өртке жанып кетсе де,
Өзі аман болса болды оған тек.

Адамның ең басты байлығы,
Сөзі мен ісінің сайлығы.
Алдынан жарқырап ай-күні,
Алдымен сол алар бәйгені.

Байқоңырда Егізтөбе, Қарашың,
Бара қалсам көп ойды еске саласың.
Соғыс кезі, қайғы-қасірет мол жылдар,
Жатыр тырнап ескі жүрек жарасын.

«Ржанойдың» қара наны жарықтық,
Суы шығып тұрушы еді қысқанда.
Кезек күтіп, шыдамыңды сарып қып,
Қарғыс айтып тұрушы едік дұшпанға.

Зорман етін қазір ешкім жемейді,
Сары аязда аулап жүрген адам жоқ.
Жол бойында семіз зорман көбейді,
Бір кездерде соғым едің, бағаң жоқ.

Бойды басып, қаралы түн, зарлы үн,
Заман еді адам жаны түншығар.
«Қара қағаз» деген сөздің не екенін,
Қазір жастар біле бермейтін шығар.

От қасынан шықпаушы едік күн ұзақ,
Ойын-күлкі сонда бізге жат па еді?
Сол жылдардың таңы атпайтын, түн ұзақ,
Қары да көп, аязы да қатты еді.

Соғыс бітті жердің бетін тегістеп,
Қырық бестің көктемінде жетті елге.
Көз жасымен жаздық бір күн «ЖЕҢІС» деп,
Газеттерден жасап алған дәптерге.

Елең қылмай өткен зымыран уақытты,
Қарашыңның тіл қайтпайды жартасы.
Бүгін тыныш өмір сүрсек бақытты,
Қыршын кеткен ағалардың арқасы.

БІРҚАҚПАЙЛАР

Жұлғызып ем тісімді,
Түніменен қақсаған.
Кейін барып түсіндім,
Сау тісім жоқ, мәссаған!

Келіспесе сөздері,
Аяқ баспайды өздері.
Таксистің де, таксидің
Көгеріп тұр көздері.

Бір момынды көшеде,
Бұзықтар сабап кетіпті.
Бәрі қашып кеткенде,
Милиционер де жетіпті.

Ата-анамен келіспей,
Қыздар қызық жасады.
Тұтқыннан қашқан немістей,
Өз үйінен қашады.

Ең соңғы рет қағысып,
«Қою үшін» алысып,
«Тойдым, қойдым» деп еді,
Бүгін жүр ғой тағы ішіп.

Бір ішкенде дым болмайт,
Екі ішкенде мін болмайт.
Қанағат қыл, қарағым,
Үш ішкенде құн болмайт.

Өз баласын далаға,
Тастамайды жылан да.
Безді туған баладан,
Безбүйректер сылаңдап.

Алдыңызға сан бардым,
Уәдеңізге таң қалдым.
Жүз барсам да шаруамның,
Бітпейтінін аңғардым.

Кенші болып отыз жыл,
Курортқа бір бармапты.
Бастығының жылма-жыл,
Көрмегені қалмапты.

АЛПЫСЫНШЫ КӨКТЕМІМ

Ақын жанын аспандатқан текті елім,
Азды-көпті барым осы сөкпегін.
Алпыс рет қар жамылған қыс көріп,
Алпыс рет жадырадым, көктедім.

Тарихымның шым-шытырақ беттерін,
Ұмыттырып қиын-қыстау өткелін.
Қылыштайын әлі жүзі қайтпаған,
Жақсы келдің, алпысыншы көктемім.

Еңбегімнің үміт төккен жемісін,
Алпысым-ау, жақсы көрдім сені шын.
Қалықтаттың туған елдің төрінде,
Одан артық бақыт бар ма мен үшін.

Дей алмаймын бұл пәниде өгеймін,
Жетім көрсем қолтығынан демеймін.
Жалғыздықтың дәмін татып өсіп ем,
Немереммен өсіп, өніп, көбейдім.

Өткеніме, тірлігіме өкпем жоқ,
Жастық шағым өте шықты көктем боп.
Елге келген зілзаланың салмағы,
Ақын жүрек маған соқпай кеткен жоқ.

АЙТЫСТАР

*Шынболат Ділдебаевтың
Шымкенттік ақын
Көпбай Омаровпен айтысы*

К ө п б а й:

Құйылшы көкейімнен жырым шалқып,
Бойдағы қуатыңды түгел сарқып.
Қиялы қонақтаған өлең болса,
Көрейін осы бүгін алға тартып.

Өңірі оңтүстіктің нұрға шомған,
Ырысты, дәулетті өлке бақыт қонған.
Жасартып жасампаздық ұл-қызымды,
Келеміз жаңалықты жасап қолдан.
Жеріме күн ұялап, ай қалықтап,
Түнімде күндізгідей жарық болған.

Ақ мақта ақтарылған алабымда,
Ерекше нұрға шомған дала мұнда.
Төрт түлік, астық пен мал- ырыс, құтым,
Табысқа берік негіз қалануда.
Ісімде қайта құру басты бағыт,
Қашаннан өршілдік бар талабымда.

Бәрі де нұрға шомған айналамның,
Нәр беріп, елсізді де жайлағанмын.
Таспадай тақыр жердің жонып тіліп,
Арынын асау судың байлап алдым.

Бермесін табиғаттың тартып алып,
Оны да игілікке пайдаландым.
Еңбегін ерлерімнің жырға қосып,
Ішінде ақын болып сайрағанмын.
Жіберген саңлағы едім қалап елдің,
Үстінде тұрған жанмын талап өрдің.
Күн күшқан Оңтүстіктің өңірінен,
Сәлемді астанаға ала келдім.

Армысың, ақын інім, Шынболатым,
Кездеспеу, сәлемдеспеу мін болатын.
Жайым бар нұр бейнеңді танып қалған,
Дегеннен ойым аулақ кім боласың.
Сенің де көрінеді ісің мығым,
Жақсы іске болса өкінбе сөзің шығын.
Мен-дағы ел ардағын құрмет тұтам,
Қаныш пен Жезкентіңіз тұтас ұғым.
Бір миллион төрт жүз мыңдай халқымның,
Мойыныма келіп тұрмын артып жүгін.

Айтысқа келгенім жоқ атақ үшін,
Атымды елден ерек атау үшін.
Келгенмін айтыс деген мүсінтасты,
Өрнектеп тіл жеткенше қашау үшін.
Шынболат, кезегінді ап, сөйлей бергін,
Салмақтан ағаң артқан босау үшін.

Шынболат:

Басыңыз Алатаудың асқарындай,
Бөркіңіз Қаратаудың тастарындай.
Армысың сырнайлатқан, Көпбай ағам,
Көңілі Оңтүстіктің аспанындай.

Айтыстың ұлы дүбір мәресінде,
Кездестік Алатаудың белесінде.
Сырнаймен шығушы еді Тайжан атам,
Бәрі де бүгінгідей ел есінде.
Ұрпағы сол Тайжанның бармысың деп,
Өзің біл, маңдайымнан өбесің бе?
Бірденнен бөрігімді сөз қылдың деп,
Жоқ, әлде ініңізді сөгесің бе?
Үлкенмен, кішімен де айтыстыңыз,
Бір кешке әзіліме көнесің де?!
Қаққанда қайда болсын қадалатын,
Айтыстың айналдық қой шегесіне.

Көпеке, көпті көрген ағасың ғой,
Өзің айт осы айтыстың төресін де.

Айтайын мен бір сөзді ойымдағы,
Шығарып бар шерімді бойымдағы.
Созылған төрт-бес жылға бұл айтыста,
Қай ақын жеңілгенін мойындады.

Шын ақын сөзден өрмек өретін-ді,
Жүйелі сөзге тоқтап көнетін-ді.
Жеңілсе бұл заманның ақындары,
Шығарды қазылардан көретінді.

Мадақтап қаламызды, даламызды,
Ашайық өзіміз-ақ арамызды.
Бағамды бүгін дұрыс бермеді деп,
Жаппайық қазыларға жаламызды.

Біреуіміз жеңілейік сөзге тоқтап,
Жібермес соның үшін бізді соттап.
Көрермен екеуімізге өкпелемес,
Жүрген соң бір қазақтың жоғын жоқтап.

Сыйлаймын екібастан қарттығыңды,
Ал, аға, нар ініне арт жүгінді.
Жеңілсем, жеңілдім деп мойындайын,
Көрсетіп мынау елге мәрттігімді.

Алғашқы бір әзілім мынау еді,
Жолығып ел алдында сұрау еді.
Бас салып кемшілікті айта бермей,
Күлдіріп отырайық мынау елді.

Жиырма мен отыз жасың балдай болад,
Қырықта ел ағасы маңдай болад.
Елуде жағдайымыз жаман емес,
Көпеке, алпыс деген қандай болад?

К о н б а й:

Сезіммен суырайын сөз алмасын,
Кезеніп, кезекпенен сөз алғасын.
Жылғадай жылжып аққан мен емеспін,
Әп-сәтте сарқып алар өз арнасын.
Өнердің қара бұлтын нөсерлетсем,
Білемін, іншегім, төзе алмассың.

Білемін, жас баласың кәдірінді,
Айтайын жоқ екенін жазығыңды.
Әйтеуір босатып бір алып жүрме,
Жаңағы мықтап қаққан қазығыңды.

Боламыз үлкен болып несіне үлгі,
Өлең ғып жүрген жоқпын кәсібімді.
Өкпелеп қаласың ба деп айтып ең,
Үлкеннің болад бәрі кешірімді.

Ал, енді алпыс жайлы сұрағаның,
Бұл сөзбен, інішегім, ұнамадың.
Алпысқа кешікпей -ақ келесің ғой,
Дайын тұр бір белгісі сыбағаның.

Мен едім бұл алпысты алқымдаған,
Қалыңнан ел жиылған тартынбаған.
Қынаптан қылыштай-ақ сөз суырсам,
Қанжардай маңдайдағы жарқылдаған.
Өлеңді ойдан алып, ойлап айтам,
Және мен еш уақытта таусылмағам.
Өресі шын өнердің келіспейді,
Найзадай сүйірленіп шаншылмаған.
Алпыс деген шырағым сондай болад,
Бәйгеден күнде келген арғымақтай,
Атыма әлі күнге қамшы ұрмағам

Ш ы н б о л а т :

Алпысқа шаң жуытпай мақтадыңыз,
Шегініп аттың басын тартпадыңыз.
Алпыс деген сұмдықтың басы ғой деп,
Бас шұлғап отырушы ед қарттарымыз.
Бәйгеден күнде келсе арғымағың,
Мықты екен әлі де, аға, сақпаныңыз.
Тағы да сізге қояр сауалым бар,
Беретін бұған қандай жауабың бар.
Ініге ағасынан нұсқа болсын,
Өзіндей болсам деген талабым бар.

Ақсақал, атағыңыз әрі асады,
Қазекем сақалымен санасады.
Өзіңіз байқап жүрсіз, қарттар түгіл,
Бұл сақал жастарға да жарасады.
Клубта, ойын-сауық, би кешінде,
Сұлулар сақалдыға таласады.

Халқына әрбір сөзі мақал болған,
Жамбыл мен Сүйінбайда сақал болған.
Неліктен бұл заманның шалдарының,
Иегі әжелермен қатар болған?

К о п б а й:

Шынболат тосын қойған бұл сұрағың,
Білесің Көпбайды да шымшығаның.
«Жаратпас сақалды құл» деген сөз бар,
Қазақтың қалдың ба, інім, ұмытып әнін.

Менің бұл сақалдыға шын өкпем жоқ,
Өкінбен болмаған соң өзімде көп.
Қарттардың сақалдысы толып жатыр,
Қалсаңыз сақал көп қой шын зәру боп.

Сөзімді түсінердей жұртым мына,
Ұқсайсың, інішегім, сырғытпаға.
Сақалға құмар болған қыздар жоқ қой,
Қыздар құмар келеді мұрттыға

Ш ы н б о л а т :

Жалтарып дәл жауаптан ептедіңіз,
Сауалдың төркініне жетпедіңіз.
Күз келіп, өтсе-дағы көктеміңіз,
Келеді-ау сақал қырып ептегіңіз.
Түгінен түк қалдырмай күнде қырып,
Орнына өтір майын сепкеніңіз.
Керегі өнерге де сол емес пе,
Сақалсыз жігіт болып өткеніңіз.

Ініңіз әзіл сөзден әрі аспайды,
Ағамен артық әзіл жараспайды.
Көпеке, көңіліңе ала көрме,
Бұл інің өз жолынан адаспайды.

Ал, енді шынымды айтсам, тамашасың,
Халқыңа сақалсыз-ақ жарасасың.
Ел байқап, шабысыңды отыр, аға,
Алпыс түгіл, жетпістен әрі асасың.

Сөз етсем Оңтүстіктің әр төбесін,
Брыс-бақ әр төбеден нәр төгесін.
Апайтөс Оңтүстіктің ақындары,
Көтерген көп айтыстың мәртебесін.

Жезқазған Оңтүстіктен қашық болған,
Берекең құтты болсын асып толған.
Шыққанда Тәушен апай сахнаға,
Қазақтың барлық шалы ғашық болған.

Шіркін-ай, Сарығаштың суы қандай!
Ауруға ем, дерте дауа, шекер, балдай.
Қазақтың барлық қызы болса деймін,
Әрі акын, әрі батыр Әселхандай.

Қыз десе, қыздай болып сызыламыз,
Лаулаймыз, жалындаймыз, қызығамыз.
Ал, енді құда болып бара қалсақ,
Сабындай сақар салған бұзыламыз.

Мақтаған қыздарымыз айға балап,
Бағасын естігенде жайға қалад.
Он ұлы бар ата-ана, қайран қалам,
Он мыңнан, жүз мың сомды қайдан алад?

Байлығым деп білуші ем кең даланы,
Салт-дәстүр Оңтүстікте жер жарады.
Қошқардай үш ұлым бар, Оңтүстікпен
Көпеке, құда болсам нем қалады?

Той жасау ұлан-асыр жиын дейді,
Заң емес, қалтаңызға сиын дейді.
Келін алу қиын ғой екібастан,
Қыз ұзату одан да қиын дейді.
Жауабын осы сөздің, Көпбай ағам,
Қалайша ел алдында түйіндейді?

К ө н б а й:

Сақалсыз дедің әуел жарасасың,
Бар бала көрінесің парасатың.
Көңіліңе ұнап қалсам, інішегім,
Нең бар еді сонда маған қарасатын?

Біздегі жақсылықты өттің мақтап,
Бір сырды жүр екенсің ішке сақтап.
Әйтсе де үлкендігім білінді ғой,
Ағаңның отырсың ғой тұзын ақтап.

Қалмаған жан екенсің әр талаптан,
Ағаң жоқ не айтсаң да шаршап жатқан.

Қыз алу, қыз саудасы, інішегім,
Келді деп естиміз ғой Арқа жақтан.

Шынболат:

Бұл жерде жалған айттың, ақын ағам,
Басың бар біраз дүние бақылаған.
Арқаға саудагерлік жүрмейді ғой,
Бұл сөзді қалай айттың сахнадан.

Біледі ақылды ақын өлмес жерін,
Бәйгені ешкім оңай бермес тегін.
Арқалап помидарын өткізе алмай,
Не ғып жүр Жезқазғанда жерлестерің?

Оңтүстік, осы жерің елге жұмбақ,
Тұрғам жоқ саудагерше сөзді пұлдап.
Көпеке, қазақпыз ғой, айтыңызшы,
Неліктен көкөнісің еттен қымбат?

Көпбай:

Құйып ал, Шынболатжан, құлағыңа,
Береді ағаң жауап сұрағыңа.
Салсаң да қай қияға таза шығам,
Өнердің кездестің ғой бұлағына.
Сен емес, сенен басқа ақындардың
Көп түскен ақын Көпбай сынағына.

Айып па көрші ауылдың көгін алсаң,
Бұлай деп айтпас едің тегін алсаң.
Жел ескен Сарыарқаны мен білемін,
Мен саған қой дедім бе егіп алсаң?

Ақталмай сенен күткен үміттерім,
Осы ғой, Шынболатжан, шығыт жерің.
Саған барса артығы барып жатыр,
Істеген ала жаздай бүгіп белін.
Үкімет те бұл жағына рұқсат берді,
Артықтау болмайды ма үгіттерің?
Тісіңнің суын сорып отырғанда,
Айып па тандайыңды жібіткенім.

Шынболат:

Тағы да қиып түспей қайқандадың,
Сөзіме әділ жауап қайтармадың.
Көршілес өз-ағадан үйрендік деп,
Шындықты ел білетін айта алмадың.

Ақыны ең диқан елдің, бағбан елдің,
Бақытты маңдай термен жиған елдің,
Қалайша зиянды ағаш, жемісі у,
Тамырын тереңдетіп алған едің?

Бұтағын шапқанымен дер кезінде,
Діңгегі сүйел боп тұр ел көзінде.
Балтаны тереңдете тамырға шап,
Бар пәле тамырда ғой, сезбедің бе?

Бейбіт күн, бейбіт өмір, бейбіт заман,
Жеттік қой бұл күнге де есен-аман.
Нанбас ем күні кеше сіздің елде,
Біреуде миллион сом бар десе маған.
Қалтаға қызыл билет салып алып,
Жүріпті қылмыс жасап нешеме адам.

Жасады жаңа заман батыл қадам,
Жемқорға атар таңын атырмаған.
Жемқорлар миллион сом ұсынғанда,
Ерлерден айналайын сатылмаған.
Құлқынға құл болмаған ерлер үшін,
Халқым-ау, қол соғайық сатырлаған.

Бұл тұңғыш бетбұрыстың жемістері,
Көрінер әлі талай жеңістері.
Мың шүкір, бар екен ғой, бар екен ғой,
Халықтың адал туған ер іскері.

Біржола қалмай тұрып бедел кетіп,
Шаруаны түзеу керек жеделдетіп,
Жаңағы зиянды ағаш тамырына,
Балтаны қаттырақ шап тереңдетіп.
Тоқырау заманынан зардап шегіп,
Отырмыз бұл кезеңге әрең жетіп.
Сізде де миллион сом бар емес пе,
Барады айтқан сайын зәрең кетіп?

К о н б а й:

Сөзіңнен байқалады айбаттылық,
Ойынды нық арнайсың қайрат қылып.
Ағанды әр арнаға бір саласың,
Дәлелсіз құрғақ сөзбен айғақ қылып.
Шынболат, түсінемін тұспалыңды,
Қай жаққа қанат қағып ұшқаныңды.

Ал, енді жауабымды тыңдай бергін,
Көрші бір осы жерде ұстамымды.

Бұл жерде тұспалдадың пара алғанды,
Пара алу біраз жерге таралған-ды.
Бұл өзі елге келген індеттей ғой,
Кезінде мәселе боп қаралған-ды.

Біртіндеп кесел болған Отандағы,
Сүйреткен паровоздай отарбаны.
Тоқырау кезінде бір осылардың,
Белбеуі белгілі ғой босағаны.
Бірімізді-біріміз ілмелемей,
Екеулеп кірісейік одандағы.

Тарылтпа, Шынболатжан, шеңберінді,
Жүрисіз-ақ бағалаймын еңбегінді.
Ал, енді кешірмеймін, інішегім,
Өлеңмен айтып тұрған кем жерінді.
Мақтаулы Жезкентіңіз өнімдері
Неліктен отыз пайыз кем берілді?
Жыл сайын қайталанады осы жағдай
Кемісті ойлаймысың теңгеруді.

Егерде келер болсаң ынтымаққа,
Не қылам одан әрі шымшылап та.
Шынболат, ақын болсаң қиыс шаппай,
Дәлдеп бір жауап берші бұл сұраққа?

Ш ы н б о л а т:

Көпекең бір кемдікті көрген шығар,
Бәрі де осы сіздің елден шығар.
Бастығым Оңтүстіктен келіп еді,
Үйреніп өздеріңнен келген шығар.

Партиям бетбұрысты бастады ғой,
Кемдіктің бетін ашты, саспады ғой.
Кеудесі көк тіреген Давыдовты
Көтеріп креслодан тастады ғой.

К о н б а й:

Шынболат, шығып алып жел жағыма,
Аудардың бар кінәні мен жағына.
Бізден барған Давыдов басқа барды,
Орайлы жан болам деп ел бағына.

Сол сенген Давыдовың босап қалды,
Онына Иванченков қосақталды.
Жұмысты қожыратып жіберген соң,
Оларға соңғы шара осы-ақ қалды.

Ш ы н б о л а т:

Кездесіп отырған соң жыр айдында
Ақындар бірін-бірі сынайды да.
Айтайын тағы бір наз, құлағың сал,
Білмеймін ұнамай ма, ұнайды ма?
Жалғаған ақындардың мол мұрасын,
Көкенов берді ұлына домбырасын.
Жастарға жалын атқан кезек беріп,
Қай жерге сырнайынды қондырасың?

Көпеке, болған кезің ел ағасы,
Төс қағып іні болам, кел ағасы.
Мақтанып Сарыарқаға жеткізейін,
Батанды сырнайыңмен бер, ағасы!

Інісі ағасынан басым келсе,
Домалап өрге қарай тасым келсе.
Ұрпаққа мен де сыйлап кетер едім,
Сізге ұқсап сол алпысқа жасым келсе.

К о н б а й:

Шынболат, сырнай болса қалағаның,
Оңынды зор міндетке санамадым.
Сұрасаң мен беремін, қимады емес,
Қашықтап қалмасыншы араларым.
Ал, енді, інішегім, айта берсей
Ағана қояр қандай шара барын?

Ш ы н б о л а т:

Ағаны бұдан әрі қинамадым,
Менің де сырнай емес жинағаным.
Әншейін жомарттығын байқайын деп,
Тамырын басу еді сыйлы ағаның.

Қырандай әлі мықты тұғырдасың,
Өзіңе өмір серік бұл құрдасың.
Өнердің базарына тіккен туың,
Ағатай өле-өлгенше жығылмасың!

Уа, халқым, қошеметшім, ақындарым,
Мінеки, той төбеге жақындадым.
Жарысып Көпекендей жүйрікпенен,
Құрышын жаздым біраз тақымдардың.
Сөзімнің мәнді-мәнді жерлеріне,
Қол соғып, құрмет етіп мақұлдадың.
Көпеке, кездескенше аман-сау бол,
Жанкүйер, айналайын жақындарым!

Көпбай:
Белгілі жеңемін деп жасанғаның,
Мауықты құрғақ сөзбен баса алмадың.
Қазылар бір белгіні беріп отыр,
Уақыт өлшемінен аса алмадың.
Шынболат, өнеріңіз өрге өрлесін.
Айтыста көрінбеді нашар жағың.
Әр жерде ағалардан бата алсаң,
Биіктен-биіктерге асар бағың.

Әрқашан орындалсын мақсаттарың,
Мені де қуантады жақсы аттарың.
Алпыста шал болдың деп отырсың ғой,
Ағанды бұдан әрі қақсатпағың.
Егерде өнер болса таңдағаның,
Биіктеп мұнандағы асқақтағың.

Өзің бауыр, Шынболат, өнерің дос,
Өнерге сен де, інім, келмедің бос.
Уақытты соза беріп не қыламыз,
Еттік қой көрерменнің көңілін қош.
Арқада Шынболаттай інім бар деп,
Ағалық ақниетпен айтамын қош!

1987 жыл.

*Ақтөбе облысының ақыны
Өтепберген Әбдіразақовпен айтысы*

Өтепберген:

Әуелі сәлем берейін
Асқар Алатауыма,
«Ассалаумағаләйкүм» деп,
Мына отырған қауымға.
Құлпырады бәйшешек,
Жазғытұрғы жауында.
Сайрайыншы жалықпай,
Қызыл тілім сауында.
Әділқазы алқасы,
Сендерсіндер жақыным.
Арқа сүйіп аңқылдап,
Алдына шықты ақының.
Атқа шапса баласы,
Анасы қысар тақымын.
Теледидар алдында,
Зейін қойып, тындап тұр,
Жанкүйер менің жақыным.

Ботасын көрген інгендей,
Отырсың халқым еміреніп.
Сөзім сәтті шықсын деп,
Мен отырмын тебіреніп.

Алқа топты көргенде,
Үдейтін еді шабысым.
Жүз он жеті жасаған,
Ақтөбесі атақты,
Қорғаймын бүгін намысын.
Әбдіразақ баласы,
Өтепберген - есімім,
Қойған да жөн танысып.
Тыныстап біраз алайын,
Естірің, халқым, тағысын.

Шынболат:

Бір сертім сөзден өрмек өрем деген,
Сұңқармын мынау жыршы әлемде мен.
Алдымен қолын алып аға ақынның,
Халқыма басымды иіп сәлем берем.

Бірге едім әрқашанда халықпенен,
Халқым ғой ақын тұтып дәріптеген.
Бүгін бір Ақтөбемен айтыс бар деп,
Ардақтап Алматыға алып келген.

Өтеке, жасың үлкен аға екенсің ,
Байқаймын талай топты шауып көрген.
«Танымас күш атасын» деген бар ғой,
Қалсаңыз тізе бүгіп жазықты емен.
Кей кезде ағаға да қаратпайды,
Кеп қалса ала құйын шабыт деген.
Дарынның дарығаны рас болса,
Мен бүгін қапталдасып шауып көрем.

Жасырып жатты өлкем асылдарын,
Сабырмен күтіп сәтті ғасыр таңын.
Далаға дабыл болып жетті сонда,
Айбынды Аврорадан атылған үн...

Көркейді содан өмір гүл-гүл жайнап,
Бақыттың бақшасында бұлбұл сайрап.
Бұл күнгі Жезқазғанның мыс шаһары,
Ең кенже облыс болды отау сайлап.
Шіркін-ай, уақыт болса жырлар едім,
Тарихты содан бергі аптап, айлап.
Жетпістің желкесіне шыққан күні,
Жанарды қайта туып алтын аймақ.
Кешегі өзің барып көрген жерлер,
Дәлелі бұл сөзімнің болар айғақ...

Ал, аға, кезің келді мықталатын,
Қиқу сап, бауыр жазып жұпталатын.
Нар бура, атан түйе болмасам да,
Жолымда емес зір жүк қалатын.
Қадалып әр сөзіңе алдында отыр,
Жетіқат жер астынан шыққан ақын.

Өтеке, туған күнің құтты болсын,
Алпыста ақын болып, шыққан атың.
Бір қызым өзіңізге гүл ұсынса,
Қол соғып мына залдан құптар халқым.

Ө т е н б е р г е н:

Құрметпен гүл ұсындың атымызға,
Ризамыз әкелген гүл-затыңызға.
Әдеппен ел алдында сыйлағаның,
Жазылып қалар біздің жадымызда...

Ер таңдаған сұлуға,
 Бұраңдаған бой керек.
 Топқа түскен ақынға,
 Терең сырлы ой керек.
 Өзің барып көрдің ғой,
 Ақтөбенің сөйлейін,
 Табыстарын өрмелеп.
 Нұрпейіс ақын өткен-ді,
 Дастан, жыр жазып термелеп.
 Сексен жасын атады
 Композитор Жұбанов
 Өмірі өткен күйменен,
 Қошеметпен, сыйменен,
 Халық отыр қуанып.
 Батыр қызым Әлия
 Әлемге аты әйгілі,
 Сақи болсаң берерсің,
 Ағаңа бүгін бәйгені.
 Ақтөбеде бас қосқан
 Жеті жүз мың халық бар,
 Әрбір ұлттың баласы.
 Жиырма жеті батыр бар,
 Елімнің алып даласы.

Мердігерлік әдіспен
 Тапқан бәрі жарасым.
 Ферросплав хромын,
 Ақтөбеден аласың.
 Шаршы топты жырла деп,
 Елімнің берген сенімі,
 Арқаланып барамын.

Ортаға сал барыңды,
 Ағаңның тынсын көңілі.
 Еліңнің сенген сен де бір,
 Едің ғой мықты керімі.
 Кезегінді алып сөйлей бер,
 Алайын басып терімді.

Ш ы н б о л а т:

Жажап болды-ау нөсерлете төккенің,
 Бәрекелді, жер-суымды сөкпедің.
 Болатын ел бірін-бірі батыр дейді,
 Дұрыс болды бір көтеріп өткенің.

Ей, Өтеке, жасың үлкен сыйласым,
Қасымдағы қадыр білер қимасым.
Ақтөбе емес, Құрманғазы бабаңыз,
«Сарыарқа» деп тартыпты ғой күй басын.

Елім менің Сарыарқа деп аталад,
Айтпай оны ақын қалай жата алад?
Сарыарқаның дүбірі деп біле бер,
Мына залдан естілсе бір шапалақ.

Тарихты оқып көрдіңіз ғой жасында,
Таңбасы тұр бар қазақтың тасында.
Ұлағатты ел болып ек бас қосып,
Қасиетті Ұлытаудың басында.

Ақтөбенің топырағынан нәр алған,
Әлияның әлемге аты таралған.
Мерген қыздың жауға атқан әр оғы,
Жезқазғанның жездерінен жаралған.

Қашаннан да қыран тектес қыр елі,
Ғарышкерлер бізден ұшып түледі.
Ақтөбені білсе білер жер шары,
Байқоңырды Галактика біледі.

Бізге түсіп таңның алғаш шапағы,
Содан кейін Ақтөбеде атады.
Сізден гөрі қонақжайлы болған соң,
Космонавтар бізге қонып жатады.

Менің ойым, міне, осындай тереңде,
Оңайлықпен сізге бәйге берем бе?
Ал, ағатай, әрмен қарай термеле,
Кезек күтіп қалдыңыз ғой еленде

Ө т е н б е р г е н:

Екі-үш күн сайрандатып жасыл белін,
Сараптап көзбен көрдік асыл кенін.
Жел сөзбен сырттан айтсақ өсек болар,
Айтайын ел алдында артық-кемін.
Бастығың бастап келген Қайырбекжан,
Армансыз аралатты Арқа жерін.
Күніне екі сағат ұйқы беріп,
Жаратқан бәйге атындай алды-ау терін.
Көңілім жігіттерге дән риза,

Айтайын енді ептеп сынның кебін.
«Горсовет» әлі күнге бейқам отыр,
Құдайым сақтайды-ау деп артып сенім.
Су нашар, үйі құлап жатқаннан соң,
Көңілі кеншілердің елім-телім.

Шынболат:

Мен емес өзіңіздей безектеген,
Жырлайын сабыр сақтап кезекпенен.
Байқаймын оқыған соң олқылықты,
Біздегі шығып жатқан газеттерден.

Басшылар теледидар көріп отыр,
Байыптап сөз төркінін сезед деген.
Сарапқа салынған соң амалы жоқ,
Сыныңды қабылдадым ізетпенен.

Ал, менде Ақтөбеге аяндайын,
Өзіңіз бастаған соң аянбайын.
Кешегі көзім көрген кемшілікті,
Алдында Алматының баяндайын.

Сонау бір Ақтөбенің бөктеріне,
Болыпты жүз жыл қоныс тепкеніне.
Тал егіп көгерте алмай айналанды,
Отырсың әлі желдің өкпегінде.
Заводтың көтерілген шаң-тозаңын,
Не дейсің қалаға әкеп төккеніне?
«Химзавод», ет комбинат қалдықтарын,
Електің өзеніне төккені не?
Табиғат қорғайтұғын қоғамдарың,
Айыптап бұл ісінді сөкпеді ме?
Су тасып «Ждановқа» жете алмадың,
Салмапсың жөнді көпір өткеліңе.
Бір монша бір ғасырда сала алмапсың,
Халқың бұл ісіне өкпелі де.
Елінде ішкіліксіз той болмайды,
Шарапсыз ас жүрмей ме ішектеріңе?
Үкіметтің шығып жатқан қаулылары,
Япырмай, Ақтөбеге жетпеді ме?
Шалқардың шаруасы шамалы екен,
Түбіне құм көшкіні еккен ағаш,
Ұқсап тұр шөл даланың көкпегіне.
Сапалы бұйым саны екі есе аз,
Елінде өнертапқыш жетпеді ме?
Шығанақ тарысының тұқымы жоқ,

Артынан диқан бабам кеткені ме?
Сыналған «Правдада» ет комбинат,
Шіркеу боп жүрген жоқ па беттеріне?
Өтеке, кемшілікті бастаймын деп,
Сөзімнің жолықтың-ау өктеміне.
Айтыста сізді ұятқа қалдырмасын,
Сәлем де еліңдегі шефтеріңе!

Ініңіз айтысуға алқынбайды,
Мәреге жеткен сайын жарқылдайды.
Деген бар «сын түзелмей мін түзелмес»,
Себепсіз ешбір нәрсе айтылмайды.
Бәрі де жеке бастың шаруасы емес,
Сарапқа салдым істі халқым жайлы.
Жалғаймын десең, аға, енді өзің біл,
Шешінген інің судан тартынбайды.

Ө т е н б е р г е н:

Шынболат, сын сөзіңе қойдым құлақ,
Әрине, шын болған соң барады ұнап.
Ішінде рас та бар, қосқаның бар,
Әйтеуір, түп нұсқасы дұрыс, бірақ...

Ш ы н б о л а т:

Жүрегімнің әмірін
Орындауға серт бердім.
Аспаным ашық болсын деп
Түн ұйқымды төрт бөлдім.
Ұраным шұғыл бетбұрыс,
Орындайын деп келдім.
Бір мықтымен кездесіп,
Айтыссам деп жүр едім,
Ей, Өтеке, дөп келдің.
Аға деп жолды қияр ем,
Тұрып алдың алдында,
Айтыс деген өткелдің.

Енді, міне, бой қызып,
Үдетіп бара жатырмын.
Шахта астында үйреткен,
Бір үйір жыным бар еді,
Келмей тұр өзір шақырғым.
Шақырсам олар жетеді,
Өтеке, ойла ақырын!
Қой бағып емес, ой бағып,

Той жарып жүрген ақынмын.
Жасың үлкен ағасың,
Бітімге міне, шақырдым.
Қоймасаң, аға, өзің біл,
Қойсаңыз мен де мақұлмын.

Өтепбергелі:

Айналайын, Шынболат,
Естіп жүрмін атыңды
Топтан озған ақын деп.
Шаршы топта айтысып,
Бермейді ешбір тақым деп.
Табаны жазық тарлан боз,
Топтан торай шалдырмас.
Шырылдап жүрген бозторғай,
Көделерді паналап,
Баласын жауға алдырмас.
Қашаған болмай екі дос
Бір-бірін жауға қалдырмас.
Теледидар алдында,
Талай сынды айттық қой,
Естіген әкім, басшылар
Ұятқа бізді қалдырмас.

1986.

Я, алла құрметіңе достым рахман!

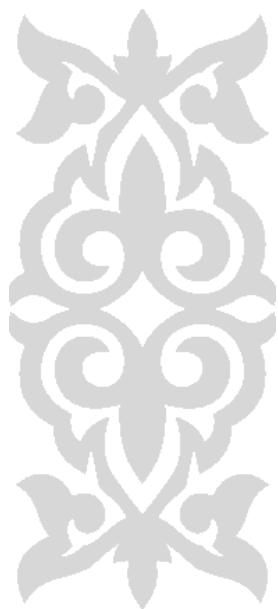
*Өткен күннің көп екен өкінері
Сағыныштың шыңдаған оты мені
Бәлкім соның әсері шығар бүгін
Жігіт болдым күй толған көкірегі*

*Өмірден ерте өтетініңді не жүз жасап алжып
кететініңді білмегенмен кейін, осы бір өмірге деген
үлкен үміт адам баласын алға сүйреп, күнделікті
күйбежің тірлікпен қолың босамай-ақ өмірің
зымырап өте жатады. Кейінгі ұрпағыңа айтар
сыр, жырлайтын жыр мол-ақ болғанымен соны
жазып, қайткенде кейінге бір белгі қалдырамын-
деп жүргенде аяқ астынан кездесетін ажал
талайларды дегеніне жеткізбей әселкесін
қиып жібергенін мен өмірден де, тарихтан да
көптеп кездестірдім. Кейде осы ой санама
кіріп, мазалағанда түн баласына көз ілмей таң
атырған, талай күндеріммен мен түндерім ақыры
мені осы бір азын-аулақ жасымда көрген ащы-
тұщы өмірімді жазуға мәжбүр етті.*

Шынболат Ділдебаев

*ӨЛМЕС ӨЛЕҢ, БОЛЫП
ҚАЛДЫҢ ХАЛҚЫҢДА!*

ӨНЕРДІҢ ТАУЫ ҚҰЛАДЫ

Тау құлады, өнердің тауы кеті.
Шолпан еді жайнатқан шалқар көкті.
Ажал деген аждаһа рахымсыз,
Алаулаған жүректі жарып өтті.

Қайран далам қимайтын, сүйіктім-ай,
Жаратылған жан едің сүйіп Құдай!
Әні де едің халқыңның, жыры да едің,
Қалғаным ба, қоштаспай жылай-жылай.

Жаным едің аңсаған сағат сайын,
Оң-солымды жайнатқан күн мен айын,
Қалай сынды, апыр-ай, қалай сынды,
Ұлытауда дара өскен сүмбіл қайың?!

Күйзелді, күйзеілді ғой жан дегенің,
Өзің болып қалды ма, әлде демің?!
Бір Құдайдан тілерім жұмақ саған,
Басқа тілек жаным-ау, бар ма менің?!

Бақұл бол, сүйікті дос, кимас бауыр,
Тағдырға кез болдық-ау, сұмдық ауыр.
Қош-қош деп жанымызбен күйінеміз,
Ер едің ерекше бір сүрген дәуір.

Гүл бақта сайраған сен бұлбұл едің,
Әр үйде сөнбей жанған жұлдыз едің.
Жаным-ау, мұнша асығыс қайда кеттің,
Айтсаңшы, кімге асығып, кімді іздедің?!

Нұрәсила БӘРМЕНБАЕВА

ТӨГІЛТІП ТЕРМЕ ТӨГЕТІН

Жарқын жүзді жайсаңымыз кетіп қалып өмірден,
Қабырға құлап, сияқтанды ірге сөгілген.
Жыр менен терме, бұлағы теріс аққанға,
Жан ашырларының жанарынан жасы төгілген.

Өмірге мына кім келіп, кімдер кетпеген?
Аяусыз ажал адамдарды алып көптеген.
Шынболатымыз шырқап төгілткен жырларын,
Жан еді жайсаң жетпіске жасы жетпеген.

Төгілтіп терме, төңірегіне жырды төгетін,
Адамға да ажал жасайды-ау сойқан бөгетін.
Артында халқы қиналып жатыр қия алмай,
Тіріліп келсе берердей кесіп төл етін.

Руым-Тіней, боламын-дейтін - нағашын,
Нағашы болып тигізбей сөздің оғашын,
Өрбіте бермей, өлеңіңнен маған бөл десем,
– Қара жаяу емессің, менде жоқ – дейтін – аласың.

Осындай сәтте қайғыра бермейік өлікке,
Жүрміз ғой талай есітіп және көріп те,
Жақсыкелді мен Шынболаттың ырза аруағы,
Іздеушілері бар, баршылық екен өнікте.

Аттары аталмай кететін жандар пақыр-ау,
Шырын жырларын кім тыңдамады батыр-ау?
Қазақтың елі қадыр тұтатын адамын,
Қия алмай ғана қоштасып міне, жатыр-ау.

Қош болғын, енді менің де абзал нағашым,
Көп қауым халық жатқан бір жерге барасың.
Алдың жарық, артында елің сау болса,
Имандылық деген жолдасты өзін табасың.

ЖІГІТТІҢ АРТЫҚ ТУҒАН АРЫСТАНЫ

Ассалаумағалайкум, көп жамағат,
Барсыз ба есен-аман, сау-саламат?
Құрметпен барлығыңа сәлем бердім,
Асылын ардақтаған естеріне ап.
Байда өткен,батыр да өткен, патша да өткен,
Қара жер талайларды жатыр жалмап.
Шынболат бір жыл туған құрдасым ед,
Айтайын бірер сөзді соған арнап.

Шынболат – шындық сөздің ерені еді,
Өлең сөздің тұңғиық тереңі еді.
Сұм ажал арамызлан алып кетті,
Әлде де халқымызға керек еді.
Сау болып ортамызда жүргенінде,
Алпыстың алтауына келер еді.
Қайтеміз қалғандары аман болсын,
Ағашта бұтағынан көгереді.

Өлеңнің жүзден озған тұлпары еді,
Жел сөздің желден жүйрік сұңқары еді.
Шыңғырып шындықты айтып, бетке басып,
Не айтыс, не жиында шырқап еді.
Әрі ақын, әрі палуан тұлғасына
Көрген риза, көрмегендер іңкәр еді.
Жігіттің артық туған арыстаны,
Шынболат заманының сұлтаны еді.

Шындықтың сырын ашқан дарын еді,
От ауыз, орақ тілді жалын еді.
Осындай ұлы өнердің арқасында
Халқы да Шынболатын танып еді.
Сырда туып, Қырда өскен аяулысын,
Еске алып жатыр бүгін халқы да енді.
Топырағы торқа боп арысымның,
Мәңгілік жаннат болғай жатқан жері!

Яхия АСАТОВ

ТАС ЖАРҒАН

*«Тас жарған гүл»
кітабы жарық көргенде*

Көз жазып қалып, досың да сенің кешті мұн,
Табылса жоғың, қазаққа деген жақсы ырым.
Зарығып жүрген, сағынып жүрген шағымда,
Үніңді сенің «Тас жарған гүл» – ден естідім!

Тас жарып гүлің шығыпты жердің бетіне,
Құшағым толып, шипа да болды-ау дертіме.
Еске алып тұрмын тереңнен шыққан жыр – гүлден,
Жетелеп арман балалық шақтың шетіне.

Балғын шақ шіркін оралғандай болды қайтадан,
Бар мұнды досым жасырмай саған айта алам.
Арқалап алып сағыныш пенен арманды,
Қайтер ед анау гүл теріп қайтсам қырқадан.

Аманбыз түгел, ұл-қызың және өзім де,
Ет-жүрек шіркін, болады екен төзімді.
Жиналып келіп Сарайда біздер отырмыз,
Рухың жүр ғой ілесіп бірге сөзіңе.

ҰҚСАСТЫҚ БАР

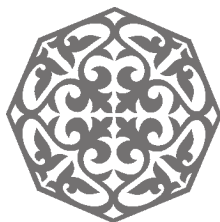
Бір-бірінен айнымас қатар қойсам,
Екеуі де бұйра бас, үлкен бойшаң.
Мандайлары ұқсайды, қабақтары,
Екеуі де геолог қарап тұрсам.

Кен зерттесе балғамен Қаныш ағам,
Жыр зерттеуден Шынболат шаршамаған.
Екеуі де халқының «ең кішкентайы»,
Салыстырсам ұқсайды неге маған?

Үндестік бар, істері, түрлерінде,
Кенді тапты Геродот сүрлемінде.
Жыр жырлады еске алып өткендерді,
Ол тірілтті жыраулар дүрлерін де.

Кейде осындай ойларға кеп қаламын,
Шынболат, Қанекемді еске аламын.
Кенші алаңда қасқайған Қанекемді,
Менің досым Шынболат па деп қаламын!

Алдымда бой көтерген Ұлы Ғалым,
Үндестік жарасып тұр ұлылардың.
Ұқсастық болады екен бұл өмірде,
Шырмалып алдарында тұрып алдым.

СЕН КЕТКЕН СОҢ ШӘКЕМ-АУ...

Әділ сөздің алғыры мен білгірі,
Терме-жырдың шаң жұқпайтын дүлдүлі,
Қайран досым, сағындық-ау, сағындық,
Өткен сайын табиғаттың әр күні.

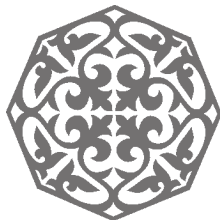
Айтар сөзден ешқашан тартынбаған,
Алмас қылыш секілді жарқылдаған.
Ел сенімін ақтадың, арманын да
Жырлаушысы халқының – Алтын адам.

Сен кеткен соң Шәкем-ау, бәрі өзгеше,
Қара сабын табылды текше-текше.
Қаптап кетті қалаңда дүңгіршіктер,
Түсініксіз атаулар көше-көше.

Дұрысыңды тексіздер тыңдамайды,
Тыңдамайды, ешкімді сыйламайды.
Көз қырында салмайды нашарларға,
Сөйлесіп те ауызын былғамайды.

Жағымпаздар көбейді, жылпостармен,
Жалаң аяқ келіп еді құр қостармен.
Қарынбайдай қампиған қалталылар,
Қол беруге қашады құрдастармен.

Мыстың нарқы өссе де төрт-бес есе,
Жәй қазаққа тигені төрт-бес кесе.
Соны айтуға тілімнің дәрмені жоқ,
Әкетті екен сүм ажал сені неге?

Оразәлі БАЙДІЛДА

ШЫНБОЛАТТЫҢ ШЫНДЫҒЫ...

Ақиқаттың аспанынан Күн қарап,
Мұнарасын ұлтымыздың мұң қалап.
Қазақ үшін қызыл тілін қылыш қып,
Шындықты айтып шырылдаған Шынболат!

Мен білемін, жәдігөйсін күлген кім...
Арын арлап, адал өмір сүрген кім?
Үш миллион аштан өлген бабамның,
Жоғын жоқтап, ізін іздеп жүрген кім...

Ерден ғана ұлтын сүйер ұл туар,
Ойлы ақынның көздеріне мұң тұнар..
Америка, Түркия мен Қытайға,
Құлын даусың жетті білем шырқырап.

Сен қаласың алып, асқақ қалпыңда,
Екі сөйлеу жоғы да аян салтыңда.
Айта аласың «адал өмір сүрдім» деп,
Шырқыраған шындық қалды артыңда!

Қасіретің ғасырлармен көнерген,
Сен жыраусың жорғалатып жөнелген.
«Бір келіннен аса алмаған ауылдың»,
Ақсақалын қамшыладың өлеңмен!

«Халық жауы» деп атылып, өшкенмін»,
Деп жырладың, көкейінде көшкен мұң.
Шалқұйрығым, Шынболатым, келер ең,
Тірі болса сенгіріне сексеннің!

Арсыздықпен арпалыстың, таластың.
Ақиқатты айтқан сендей жоқ ешкім.
Шындығың тұр наркескендей жарқылдап,
Аспанында өзің сүйген Алаштың!

Сағындық ТҰРДАЛИЕВ

БАСЫНДА ҚАБІРІҢНІҢ...

Қалжыңдасып тұрушы ең шын-ақ күліп,
Қалдым ғой сөнгенінді бір-ақ біліп.
Қоштастым, ақын, әнші қайран досым,
Басында қабіріңнің жылап тұрып.

Жеткенде суық хабар ызғары ескен,
Жүрегім болып кетті астан-кестен.
Көдетіп көз жасымды бұлай бердім,
Қалғандай есенгіреп, танып естен.

Көзіме елестетіп дидарыңды,
Дұға қып оқи бердім жырларыңды.
Артыңа тастап кеткен өсиетің,
Тұрғандай баян етіп сырларыңды.

Жігіттің марқасқасы дүлдүлі едің,
Сайраған жыр бағының бұлбұлы едің.
Айрылған сыңарынан жезкиктей,
Жапанда жалғызсырап жүрмін бүгін.

Батырбек МЫРЗАБЕКОВ

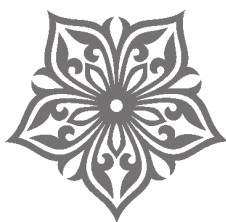
СЕМСЕРДЕЙ ЕДІҢ

Кете алмай көпке қосылып,
Айта алмай тұрмын тосылып.
Шын-ағаң өтті дегенге,
Тулап жүрек шошынып.

Берілген жан ең сезімге,
Семсердей еді-ау сөзін де.
Шындықтың оты лапылдап,
Жалындап өтті көзінде.

Өмірдің жалған екенін,
Ұқтырдың жырдың не екенін.
Тербетсін енді әлдилеп,
«Төртіншің» мәңгі мекенің.

Қош, аға, басқа не дейін,
Булықты жасқа көмейім.
Осыған ғана сенейін,
Қош, аға, басқа не дейін?!

Ибраһим БЕКМАХАНҰЛЫ

РУХЫҢ МӘҢГІ ӨЛМЕЙДІ

Қош бол, аға,
Менің қайсар шынарым,
Өмірдегі өлеңдегі сынарым.
Жай түскендей жүрегім қақ айрылды,
Нені естідің, неге естідің құлағым?!

Дүниенің осы екен-ау жалғаны,
Қимасынды сұм ажалдың алғаны.
Қайран елім, айрылдың-ау тағы бір
Марғасқаңнан мынау аппақ таңдағы.

Шынболатты сүймейтін ел, қазақ жоқ,
Шындық үнін жеткізуде азап көп.
Отты сезім, оқты сөзің қосылып,
Бұхардайын кететінсің ғажап боп!

Ғажабыңа, ғазалыңа түсінді ел,
Ұзын аққан дариядай күшің сел.
Махамбет боп найза ұстауға даяр ең,
Қазағыңның болашағы үшін сен.

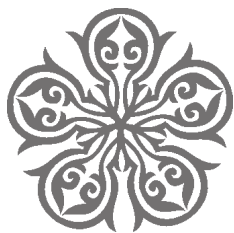
Қош бол, аға!
Тұлпарлардың тұяғы,
Нар тұлғана не айтса да сияды.
Жай оғындай жарқыл қағып жүр едің,
Өзіңді кім қара жерге қияды?

Өр рухыңа тағзым етіп, табындық,
Жүрерсің-ау, өзінді сан сағынтып.
Қош бол, аға!
Қош бол деуге қимаймыз,
Жазмышқа бірақ, үнсіз бағындық.

Рухың мәңгі өлмейтіні - ол анық,
Қайғы жұтып, қамығуда ел , халық,
Келер ғасыр, келер жаңа ұрпақтар,
Шынболатты алатұғын шын танып.

Қош бол,аға!
Ағып өткен пырағым,
Құлағымда, жүрегімде жыр -әнің.
Жатқан жерің жайлы болсын, жан аға!
Тәңірден тек осы ғана сұрарым.

АҢЫЗ ЖӘНЕ ШЫНДЫҚ

«Бір інім бар Юн деген...»
Шынболат.

Ақ, қара деп адамдарды ұлтын түстеп, бөлмеген
Қайда жүрсе дос көңілмен, сағынышқа шөлдеген.
Құшағына бар әлемді, жұмыр жерді сыйдырған,
Бір адам жүр ортамызда мәңгі тірі, өлмеген.
Ол – Шынболат дүлділім ғой, ол – Шынболат бұлбұлым,
Зұлымдыққа зұлмат айтып, қиянатқа көнбеген!

Сыр-ананың толқынындай буырқанып сыр кешкен,
Бұқар жырау, Базардайын көкірегінен жыр көшкен.
Алты Алашқа аңыз болып тарап кеткен есімі,
Ұлытаудан бата алып, барлық таумен тілдескен.
Ол – Шынболат жырауым ғой, ол – Шынболат ақыным,
Сонау Қорқыт сазыменен жан жүрегі үндескен!

Жай отындай жарқылдаған, суарылған семсерім,
Шыңға біткен шынардайын биік өскен еңселім.
Қазағымның намысына үрлеп жаққан жыр шоғын,
Сол қазақтың өзі болған, көзі болған Өр сенім.
Ол – Шынболат жүйрігім ғой, ол – Шынболат жанпозым,
Келешекке айтар аңыз, таусылмайтын ертегім!

Сырда туып, Қырда өскен, дала әнін тыңдаған,
Қайсар, өжет қыраным-ай, қиындыққа сынбаған.
Кен маржанын сапырғандай жер астынан жыр қашап,
Ақындықтың ауыр жолын еңбекпенен шындаған.
Ол – Шынболат сал-серім ғой, ол – Шынболат термешім,
Шапқан сайын төске өрлейтін тұлпарым бір тынбаған!

Шындық үнін шырқыратып, бар әлемге жар салған,
Ақан сері, Біржан салдай асқақтата ән салған.
Домбырасын толғай тартып жол тартқанда алысқа,
Әуезіне өзбек, қырғыз, орысың да тамсанған.
Ол – Шынболат тарланым ғой, ол – Шынболат марғасқам,
Қай кезде де жұрты оны патшадайын қарсы алған!

Шындық үшін айқасты кім, Абай сынды мыңменен,
Сырласа да білді талай мұң тілімен мұңыменен.
Өз қазағы түсінбеді, оның сырлы жүрегін,
Содан кейін өлең жазды: «Бір інім бар Юн деген».
Ол – Шынболат айбыным ғой, ол-Шынболат айбарым,
Талай- талай жолдас болған ел сүйетін ұлменен!

Осы ақ сарай «Қазақмыстың» аңыз болып тараған,
Аңыз емес, өсекке де елдің ауызы қараған.
Сол аңыздың ақиқатқа айналғанын біз көрдік,
Ал, өсектің не болғанын біліп жатыр әр адам.
Ол – Шынболат шындығы ғой, аруағы жебеген,
Сол шындықты тұр көтеріп Русландай нар адам!

Жаса, жаса, Кеншілердің ақ сарайы аңсаған,
Шынболатың тұр ғой өне, сахнада ән салған.
Шындық үні көкке самғап барады ғой шынымен,
Осы күнге жетіп бүгін қуануда барша адам.
Ол – Шынболат дауысы ғой қырандайын көк тілген,
Өзі тіріліп келгендей бір таңырқаймын, тамсанам!

АҒАНЫ АҒСАУ НЕМЕСЕ САҒЫНЫШ

Сағыныш жайлы сыр айтып,
 Сағыныш жайлы жыр айтып.
 Сағыныш болып Өзің де,
 Сағымға сіңіп кеттің бе?!
 Сүм ажал келмес бұл айтып,
 Кеттің-ау бізді мұңайтып,
 Сағынбау сені, жан аға,
 Сағынбау мүлде мүмкін бе?!

Сағынды сені тауларын,
 Сағынды әсем бауларын,
 Сағынды сені гүлдері,
 Сарыарқадай жеріңнің!
 Сағынып жатыр бар ғалам,
 Сағыныш болып сен қалдың
 Жүрегінде еліңнің!

Сағынды сені бар аймақ,
 Сағынды сені арай бақ,
 Сыр-Анаң да сағынды,
 Жолыңды жосып, қарайлап!
 Сағынды сені Аралын,
 Сағынды ерке маралын,
 Сағынды сені Сарыағаш
 Соңғы рет барған дәм айдап!

Енді кім үлгі, жол нұсқап,
 Маңдайдан иіскеп, кім қыспақ?
 Жүруші ең, аға, біздерге
 Көрініп асқақ, тым биік!
 Шахта астынан кен қазған
 Маржандай нұрлы жыр жазған,
 Түсіне алмай келдік-ау,
 Сырларыңды тұңғиық!

Шындықтың үнін – шырайлы,
 Кім оны қазір құрайды?
 Шынболатын енді іздер,
 Шындықтың өзі сағынып!
 Сергелдең көңіл сенбейді,
 Ер Шынкең тірі, өлмейді,
 Деп рухына енді біз
 Өтейік мәңгі табынып!

Сағыныш жайлы сыр айтып,
Сағыныш жайлы жыр айтып,
Сағыныш болып Өзің де,
Сағымға сіңіп кеттің бе?!
Сұм ажал келмес бұл айтып,
Кеттің-ау бізді мұңайтып,
Сағынбау сені, жан аға,
Сағынбау мүлде мүмкін бе?!

ЖАНЫМНЫҢ ЖАПЫРАҒЫ САРҒАЙЫП ЖҮР...

Дос та жоқ,
Аға да жоқ – іздегенде,
Мұңаям мен осынау күз келгенде.
Жанымның жапырағы сарғайып жүр,
Ағалардың қасында біз немене?!

Көңілді қара бұлттай жабырқатып,
Көндірді дегеніне Тәңір – Уақыт.
Дүниеден Жақаң өтті...
Түс көргендей –
Біз қалдық жоқтау әнін аңыратып.

Жүретін жүрген жерін жалындатып,
Шындықтың үнін көкте дабылдатып.
Дүниеден Шынкең өтті...
Түс көргендей –
Біз қалдық қайғы әнін қалыңдатып.

Сары күз...
Салды әнін сағыныштың,
Дегеніне біз көндік жазымыштың.
Жақсыкелді, Шынболат ұлдарының,
Қызғанбайды деп білем, бағын ешкім.

Олар – елдің елдігін жырлағандар,
Олар – елдің ерлігін шындағандар.
Ой – санасы сілкінбей тұра алмас,
Шынболаттың «Шындығын» тыңдағандар!

Олар – жердің кеңдігін жырлағандар,
Олар – жаны нәзік тым сырлы аралдар.
Жүрегі бір шым етпей тұра ала ма?
Жақсыкелді ән сазын тыңдағандар!

Елі, жұрты бұларды мақтан етер.
Мақтан етер... жүректе сақтап өтер.
Алты Алашқа әйгілі қос перзентін
Мінгізген жоқ Ұлытау атқа бекер.

Мақтанарға болса ұлың,
Мақтан елім,
Қуанамын той жасап жатсаң бүгін.
Ұлы дала – ұлы анам тұр бусанып,
Қайсар ұлы Жақанды тапқан бүгін!

Жақаң бүгін жетпеген елу, міне,
Жетті... жетті... шашуы себілуде.
Шапаны да, аты да дайын оның,
Абырой, құрметке де көмілуде.

Бірақ, бірақ...
сағыныш мендеп жатыр,
Орның сенің толмайды кем деп жатыр.
Сар далаға сағым боп сіңіп кеткен,
Жезкиігім, ұяна кел деп жатыр...
Кел деп жатыр,
Әніңе шөлдеп жатыр.

Дос та жоқ,
аға да жоқ іздегенде.
Мұңаям мен осынау күз келгенде.
Жанымның жапырағы сарғайып жүр,
Ағалардың қасында біз немене?!

Мәуия БЕКМАҒАМБЕТОВА

АРҚАНЫҢ АСЫЛ АРДАҒЫ

Кенші қауым, қайғырасың сен бүгін
 Сөнді міне өнерде бір жұлдызың.
 Найзағайдай тіліп өтті даланы
 Өлді деген суық хабар, суық үн.
 Жарқылдап өткен бұл ғұмыр,
 Ақыны өлсе - ел тұлдыр.
 Шындығын айтып шырқырап,
 Мұңын мұндар қандай ұл?

Өнерін өрге өрлеткен,
 Арқаның асыл ардағы,
 Құлашын кеңге серметкен.
 Мерейтойың кешегі,
 Еліңнің мәңгі есінде,
 Шабытпен айтқан жырларың,
 Сағынтып кірер түсіне.
 Өнерді сүйген жүрекпен,
 Халқыма түгел бас иген.
 «Байқоңырдың» қорына,
 Жырымен жылу ол берген.

Мәдениет, өнердің
 күйі кеткен кезінде.
 Шаңырағы өнердің
 жабылмасын дегенде.
 Ұрпағының, елінің
 ертеңін ойлап егіле,
 Жасырмады жан сырын
 ақтарыла төгіле.
 «Даламен» бастап ән-жырын,
 Даладай дархан көңілмен,
 Сағыныш болып сырласам,
 Сағымды сары даламмен.
 Сағына сол күні қауыштың,
 Ақиық ақын Сәкеңмен.
 Қоштасу жыры болғандай
 Туған елің далаңмен.

Ақ иығы өнердің
Сыр да туып, Қырда өскен
Кенші қала өнерін
Ту етіп биік көтерген.
Аманат етіп айтқандай
Әр сөзін, аға, есімде:
– Жағынбаушы едім бастыққа
Жақын тартам өзінді,
Әкім боп келген бүгінде.
Баттал інім байқасам,
Қадірлейтін өнерді
Жан екенсің тегінде.
«Байқоңырдың» алғашқы
Директоры мен едім
Күйсіз күйін көргенде,
Жүрегім жылап жүдедім.
Қарындасым Мәуия,
Сен де ақынсың тегінде,
Шаңырағын өнердің
Құлатпа қалқам, бүгінде.
«Байқоңырдан» шығарсын
Қоштасып елім түбінде.
– Деген едің сонда аға,
Қалып қойды көңілде.
Сезіп жүрдің бе екен сен,
Қалғанын аз күн өмірде.

Қоштастың, аға, тым ерте
Береріңді бере алмай,
Тындырар ісім көп деп ең,
Желпіне сөйлеп шалқып-ай,
Өлді деуге қимаймыз,
Артында өлмес сөз қалды.
Мұражай, мектеп ашардай
Ұрпағына із қалды.
Қоштасуға келіп тұр,
Қалың елің қия алмай.
Көмкердік Сізді соңғы рет,
Даланың жұпар гүлімен,
Жұмақтан болып орының,
Пейіштің гүлін терші сен!

Мұса ТІЛЕУОВ

САҒЫНДЫРЫП СӘЛ ҒАНА...

Беу ағайын, ылайым, кінә қойма,
Қалмады тағат, тыным тұлабойда.
Күні бойы күткенім бекер болды,
Шыныменен Шәкем жоқ мына тойда.

Босқа мәз боп түр екем қарасынға,
Мына топтың Шәкем жоқ арасында.
Қанша үңіліп қарасам көрінбейді,
Жанарымның жас тұнды шарасына.

Жұбатуға жан едім сенбейтұғын,
Шәкем қайда, жамағат, көрмей тұрмын.
Құбакөңіл күй кешіп күпті жүрек,
Тыпыршиды кеудеге бермей тыным.

Кешіккені Шәкемнің айдан анық,
Қайран қалып отырмын, қайран қалып.
Сағындырып сәл ғана бәрімізді,
Саханаға шығардай жайраң қағып.

Жайраң қағып қашанғы қалпыңменен,
Жырла, Шәке, сал-сері салтыңменен.
Әнің мұра жұртыңа, сәнің мұра,
Мәңгі бірге жүреді халқыңменен.

ОТ ЕДІҢ ҒОЙ...

Жүрегін жарып ұшып жыр самалы,
Шынболат ғашық болған Гүлсараға.
Думаны екеуінің мың бір түндей,
Жаңғырып әлі күнге жүр санада.

Жан еді өлең-жырдан от түлеткен,
Жұлдыздай ағып өтті көк түнектен.
Лап еткен өзінің өрт сезіміне,
Тұтанып өзі өртеніп кетті ме екен?!...

Жалыны найзағайдай жарқылдаған,
От еді, от едің ғой алтын ағам.
Жырларың жүрегінде ұрпағыңның,
Барында елің аман, халқың аман.

АҚЫН МҰРАЖАЙЫНДА

Іңкәр көңіл ырық бермей төзімге,
Босап тұрмын бой алдырып сезімге.
Мен мұндалап әр дүние, әр бұйым,
Оттай қарып басылады көзіме.

Мына бір зат, мына қалам, мына хат,
Шәкең ұстап, Шәкең тұтқан мұрағат.
Мұның бәрі тірі тарих, қазына,
Қасиеті ұрпақтарға ұлағат.

Азат елдің айғақ қосқан көшіне,
Бәрі мұның теңдесі жоқ несібе.
Сырлы ғалам сырын шертіп жағалай,
Ақын жайлы түсіреді есіме.

Шартарапқа шырқыратып шындығын,
Жырын жалғап, талай дарын жүр бүгін.
Суретінен Шәкем қоштап тұрғандай,
Менің-дағы топтан озса дүлдүлім...,
Жыр әлемін жарқыратып жұлдызым!

ШӨЛІРКЕП ЛЕБІЗІҢЕ, ЖЫРЛАРЫҢА

Шығарған төбемізге, төрімізге,
Сен едің салымыз да, серіміз де.
Беу, Шәке, бауырым-ай, бақұлмысың,
Шөліркеп, шөлдеп келдім лебізіңе.

Шөліркеп лебізіңе, жырларыңа,
Сан келдім «Төртінші» жақ қырға мына.
Тербеткен төңіректі қоңыр үнің,
Ілескен ескен желдің ырғағына.

Көк желек құлақ түріп шүбә қалмай,
Көк пен жер сән салтанат құрағандай.
Шалғынға аунай кеттім арсалаңдап,
Өзіңнің құшағыңа құлағандай.

Көңілді қай-қайдағы тұсап қайғы,
Сырғанап қашқан елес ұстатпайды.
Қайдасың қайран Шәке, қайран Шәке,
Қара жер қанша құшсам міз бақпайды.

Көре алмай көптен бері дидарыңды,
Жанымды шарасыздың қинар күні.
Сұп-суық құлпытасқа қойып кеттім,
Бөктерден өзіңе арнап жиған гүлді.

Жақсылық ОМАРОВ

ШЫНБОЛАТТАЙ БОЛМАҒАНМЕН...

*«Шындық» қоғамдық бірлестігі
құрылғанда*

Ақындар да, бас қосқан әншілер де,
Ұйым келді өмірге кенші елінде.
Ізбасар болуға олар талпынады,
Кешегі Шынболаттар, Шәмшілерге.

Арман, мақсат, мұраты бір адамдар,
«Шындықтың» құрамынан табылыңдар.
Өнердің оты маздап қаламызда,
Орындалсын ойдағы бар армандар.

Шынында да қуанышты күн бүгін,
Көрсін халқым, өнерпаздар бірлігін.
«Шындық» аты міндеттеп-ақ тұрғандай,
Шынболаттың жалғау үшін шындығын.

Елдің сөзін айта білер ақындар,
Көңілімнің ақ тілегін қабыл ал: -
«Шынболаттай болмағанмен, бірақ та
Шынболаттай болуға ұқсап бағындар».

ШЫНДЫҚ ТУЫН ЖЕЛБІРЕТКЕН

Ақиқатпен тайталасып бетпе-бет,
Шындық туын желбіреткен Шынкең ед.
Қазағымның мұңы,зары, наласын,
Толғауымен жеткізді ғой керемет.

Өкінішті-ақ, өмірі қысқа болғаны,
Ауыр тиді сұм ажалдың салмағы.
Ізбасарлар «Шындық» атты топ құрып,
Шынболаттың шындық жолын таңдады.

Шынболатым -елдің ақын, жырауы,
Қашан болсын ел көңлінде тұрады.
Шындығымның шыңға біткен шынарын,
Тас жарған гүл десе-дағы болады.

Шарболаты секілденіп шындықтың,
Шыққан аға, әр сөзінді үлгі еттім.
Арамызда болмағанмен сезесің,
Рухыңмен елдің ерен құрметін.

Бұқар АМАНГЕЛДІ

«ТӨРТІНШІДЕН» ТӨРТ ТАРАПҚА ТАНЫЛЫП...

*Өлең, шіркін, өсекші елге жаяр...
Абай*

Қос ананы – Сыр мен Қырды тел емген,
Жыр да жазды, кен де қазды тереннен.
«Төртіншіден» төрт тарапқа танылып,
Алты алаштың алғысына бөленген.

Теңіз бастан былғанғанда, тұндырып,
Жоғын жоқтап, күйін кешті мұндының.
Жырын төкті қырандайын қомданып,
Рухына қайрап алып «Шындығын».

Қу ілгенде құзғын менен құлады,
Арда жырдың ерттеп мінген пырағын.
Жыраулардың жалғап көшін көрікті,
Жақты сөнген елдің үміт - шырағын.

Жігеріне жанып шалқар шабытын,
Жүрек жұлған маздақ жырын ағытып,
Ұлықтарға Махамбет боп сөйлердей
Жарқылдаған жасындайын шағы-тын...

Ақын ақты жұлдыздайын. Тұл арман.
Жыр іздеймін дертке дауа мұнардан.
Шөлікесе Шынболатын іздейді ел,
Жырға сусап, шықпай қалса құмардан.

«Жылжиды жыл». Өмір алға көшеді.
Бәрі өтеді. «Уақыт – емші» деседі.
Ал ақыннан қалған мұра мәңгіге-
«Өлең, шіркін, елге жаяр өсегі»,
Ұлы Абайдың ұлағаты кешегі.

Ғазиз ЕШТАНАЕВ

СЕНІ ІЗДЕЙДІ, СЕНІ АҢСАЙДЫ ЕНДІ ЕЛІҢ

Сені іздейді, сені аңсайды енді елің,
Өзегінен өксік шықты перненің.
Тұтам ғұмыр қасиетін ұқтырдың,
Жүрегіне жұмыр басты пенденің.

Деп жатырсың «дәурен өтті, күн бітті».
Шағың қайда шалқайта ашар түндікті.
Шамырқансақ «Шынкең бар ғой» деуші едік,
Енді өзіндей кім айтады шындықты?.

Естіп құлақ ақын өлді дегенді,
Көрдік, аға, тыным тапқан дененді.
Ай көрмесек жыл күткендей болушы ек,
Құшағына ап кім қысады мені енді.

Өмір сүрдің күйін кешпей кенейдің,
Өр тұлғанды асқар шынға теңеймін.
Жыр аңсаған асау Жайық сені іздеп:
Жырау балам қайда десе не деймін?!

Сені іздейді, сені аңсайды, енді елің,
Көсілгенде сөзің кесек кемел - ді.
Қарт Алатау қайсар ұлын іздесе,
Қалай айтам «Шынболат жоқ» дегенді?!

Ерлігінді, өрлігінді ел білед,
Жатыр жырың жүректерде мөлдіреп.
Дүбірінді дүйім халық естіген,
Қалай айтам «ақын аға өлді» деп?!

Ем барма екен жанға түскен жараға,
Қимас сезім бебеулейді санада.
Мәңгіліктің мекеніне аттандың,
Жатқан жерің жайлы болсын жан аға!

ЕСІМІНДІ АҚ САРАЙЫҢ СОМДАДЫ

Ер, Шәкем, артық еді бақталайың,
Атыңды жырға қосып мақтайың.
Халқыңмен қауыштырып мәңгілікке,
Сомдап түр өр бейненді ақ сарайың.

Мыс қазып өз қолыңмен кұйдың алтын,
Жырладың ел дәстүрін, жердің даңқын.
Сақталар саф алтындай санамызда,
Жырларың жанның мейірін қандыратын.

Жан едің күн нұрынан жаралғандай,
Жырыңнан шындық шыңға таралғандай.
Есімің бақ сараймен қауышқанда,
Сезіндік өзің қайта оралғандай.

Тербесем сұлу жырмен бесігіңді,
Жабылмас ақ сарайдың есігі енді.
Тер төгіп өзің терген алтыныңмен,
Жазармыз жүректерге есімінді.

Ойым – бай, тілім – қысқа, айтарым – аз,
Өзіңсіз қалар ма екен ортайып саз.
Аға рухы, қабылда ақ көңілменен,
Ұлы деп тағы сізге айтамын наз.

Өнерде сәуле шашқан қос жанарым,
Алынбас, асу бермес қос қамалым.
Шынболат, Жақсыкелді егіз есім,
Қос жұлдызы айырылмас қос қаланың.

Жан едіңіз жақынға сезімі ізгі,
Еске алушы еді дем берген кезіңізді.
Әлі де тізгін беріп тартасыз ба,
Өнердегі бір туған егізінді.

Өнерде қатарына тартып едің,
Сазына аққу әуен балқып едің.
Өзіңіз іздеу салып таппасаңыз,
Хабарсыз кетті қайран Жақсыкелдің.

Өнер өшпей жасайды сан ғасырлар,
Жол салған өзіңіздей сан асылдар.
Сендерді ел іздейді мәңгі бақи,
Өнерде үзінгілес жанашырлар.

Мұқаш СЕЙІТҚАЗИНОВ

КӨЗІМНІҢ АНЫҚ ЖЕТКЕНІ

Өмір мен Өлім алмасты,
Көңілді көктем қар басты,
Нұрғисаны алған сұм ажал,
Жағаңа сенің жармасты.

Түсінбей қалдым, бұ қалай?
Болдың ба өмір мынадай.
Қаралы хабар естідің
Құлағың бар ма, ей, Мұқаш
Сен неғып тұрсың құламай?!
Жыр сүйер мынау қауымның
Жоқтауын айтып жыламай.

...Қайтейін құрғыр құлақты,
Сарқылған көрдім бұлақты,
Батыраш ажал балтасы,
Құлагер жырды құлатты.

Шынымен жоқсың, Шын ағам
Жұртыңды көрдім жылаған.
Қаралы халық көп болды,
«Шынболатым» деп шұбаған.
Сұлулар көрдім сыртынан,
Көздерін жасқа бұлаған.

Мінгенің торы төбел-ді,
Қайғырған көрдім көп елді.
Әкімдер жайып қолдарын,
Ақындар төкті өлеңді.
Соңғы рет құрмет саған бұл,
Соңғы рет саған сол белгі.
...Көзімнің анық жеткені –
Шынболат бізге жоқ енді

Өміржан КӨПБОСЫНОВ

ШЫҒАРҒАН ШЫНДЫҚ ШЫРАЙЫН

*Шынболат Ділдебаевтың туғанына
70 жыл толу мерекесіне арнау.*

«Алла» деп сөзді бастадым,
Ашық бол, арай аспаным.
Сәттерде белес қасқағым,
Өтіп барады жас шағым.
Өткір өлең алдаспан,
Қарақыл жарып тастадым.
Алдымен сәлем берейін,
«Ассалаумағалейкум» деп,
Ата-ана үлкен жастарым.
Қара ормандай халқымның,
Қалқаны болған Шын ағам.
Сырдағы сүлейлерімнің,
Сұңқары болған Шын ағам.
Сарыарқа сері, салдардың,
Сұлтаны болған Шын ағам.
Алатау биік асқардың,
Арқары болған Шын ағам.

Теңіздей терең толғаудың,
Гауһары болған Шын ағам.
Жебедей жүйрік жыраудың,
Жауһары болған Шын ағам.
Қасым ағамыз айтқандай,
Бейбастақ сойқан заманның,
Бұхары болған Шын ағам!

Сандуғаш әнге салайын,
Қарлығаш қанат қағайын.
Ақындар жырмен келтірер,
Абатты елдің арайын.
Ұстазым деп Шынкеңнің,
Ізіне жүрген қараймын.
Мұрагер болған мұражай,
Ақ зәулім мына сарайың.

Осында тәлім ап жүрген,
Жастардың көрдім талайын.
Өнеріңізді киелі,
Жалғауға мен де жараймын.
Оңғарса жолды Құдайым,
Шыңдарға небір шығайын.
Шынболат ағам секілді,
Шығарып шындық шырайын.
Халқымның шықсам көңілінен,
Алладан осы сұрарым.

Ғалил ЖӘНІБЕКОВ

ШЫНДЫҚ ШЫҢЫ

Ш. Ділдебаевтың
70 жылдық тойына

*Әне, солай бәрі де өзгереді,
Өзгереді, сол кезді көз көреді.
Барса-келмес шын бақыт алыста екен,
Мен білемін, бір күні кез келеді.*

Ш. Ділдебаев

Жылдар жылжып кенші сырлы келетін,
Шегіну жоқ арманға асу сенетін.
Қос жорғаның қос тізгіні қолында,
Шындық шыңын алда тұрған көретін.

Ақ боз атын арманының тағалап,
Атырау мен Алтай түгел аралап.
Өзі жайлы ұрпаққа аңыз қалдырды,
Жер астынан репортаж сабалап.

Тағдырдың бар талаптыға берері.
Нәнсай ұлын елі сүйген еледі.
Өйткені, ол Темірқазық санаған
Өлең гүлі тасжарған сол төбені.

Көп еді әлі елге оның берері,
Сансыз өнер сахнаның шебері.
Амал қанша, ажал құрық салғанда,
Қатты батты «Шынкең өтті» дегені.

Жоқ, өлген Шынкең әлі тірі жүр,
Жұрт аузында жатталған көп жыры жүр.
Қазақта ақын, терме-жыршы сүлейі,
Түркіменде, қырғыздарда үні жүр.

Алау шашып жалындауда мол ошақ,
Ұшқын алған мұражайдан сол ошақ.
Жалғастырып жалын жырын келеді,
Артында көп ізбасары болашақ.

Бағыт-бағдар болған сонау басты арман,
Нәнсайдағы сол бір күннен басталған.
70 жылдық тойдың беташарын
Кәусар бұлақ теңізге асты бастаудан.

НЕТКЕН УАҚЫТ

Неткен уақыт, зулаған қызығардай,
Байқамаппыз жүргенде біз ұрандай.
Айлар, күндер, жылдарың жылжып өтіп,
Он тоғыз жыл өтіпті зымырандай.

Өтіпті он тоғыз жыл көрмегелі,
Қуаныш, қызықтарды бөлмегелі,
Үшеуің - Гүлсара мен ақ «Жигули»,
Шандатып кең далада желмегелі.

Өнердің өлкесінде асқар едің,
Төбеңе қызығушы ед жастар сенің.
Жайраңдап жарқын күлкі, бұйра шашпен,
Тамада талай тойды бастап едің.

Төменнен өрге шықтың өнеріңмен,
Жыр оқып, айтыс, терме өлеңіңмен.
Қазақтың кең даласын араладың,
Шынболат Қыр мен Сырың тел емізген.

Шындықтың Шынболаты шынары едің.
Өмірге өле-өлгенше құмар едің.
Бұл күнде тірі жүрсен жырыңды айтып,
Сексеннің сеңгіріне шығар едің.

Белгілі жүз жасарың, мың жасарың,
Еліңді салып кеттің ізге сарын.
Ізінді жалғап жатыр жалынды жас,
Жайқалған жас теректер ізбасарың.

АҚЫН САРАЙЫ АШЫЛҒАНДА

Ағайын армысындар, армысындар!
Қадірмен кеншілерім, бармысындар.
Сапырған сары мысты саңлақтарым,
Сендерге сақтап жүрген алғысым бар.
Көріндің небір асу биіктерден,
Ерлердің елім деген нарқын сынар.
Шәкемнің мен кешегі шәкірті едім,
Әу, десе көмейінен ән ұшырар.
Алдына өздеріңнің шығып тұрмын,
Сағынсаң сал-серінің салтын сұрар.

Жақсылар жаны бірге халықпенен,
Жағадан жағаласып нарықпенен.
Кеншілер тағдырыңды табыстырдың,
Әйгілі «Қазақмыстай» алыппенен.
Ақтаған үмітіңді, сеніміңді,
Қалайша «Қазақмысты» дәріптемен.
Айналдым мыс алыбы – «Қазақмыстан»
Қалама алтын Сарай салып берген.

Жайрандап жарық таңым атса ылайым,
Көңілге құт санаймын, бақ санаймын.
Кеншілер, қуанышың құтты болсын,
Ағайын, құтты болсын Ақ Сарайың!
Нұр тамып келбетінен күн шуақтап,
Қосылып күлімдесін аспанда айым.
Ән орда – Алтын Сарай күйі шалқып,
Осылай думандатып жатсын дәйім.

Қызық та, қуаныш та бір көппенен,
Жан едім жүрегіме жыр көктеген.
Кешегі сері Шәкең сенім еткен,
Рухы қорғап-қолдап жүр деп білем.
«Қазақмыс» салып берген думан Сарай,
Толтырсын төңіректі дүрмекпенен.
Қуаныш құтты болсын, ал кәнеки,
Қиылсын ленталары құрметпенен.

ШЫНАРЫ ЕДІҢ ШЫНДЫҚТЫҢ

Белгілі қайран аға, даңқың маған,
Қырандай ұшқыр едің саңқылдаған.
Терме, жырдың тартынбас жүйрігі едің,
Арқалы ақын, аяулы аңқылдаған.

Төгіліп биігінен ұлы сарын,
Мұнайып тұнжырады-ау, Ұлытауың.
Арқаны дүбірлеткен дүлдүл едің,
Дейтұғын туған елің: – міне, дарын.

Қаза ғой айтыңдаршы ойламаған.
Қайғырып түнеріп тұр қайран далам.
Өнердегі дарын ең қайталанбас,
Ортасында халқының жайрандаған.

Қабак түйіп катулы қарт өңірің,
Шындық іздеп өтіпті-ау, бар өмірің.
Аға, соңғы мәңгілік сапарыңа,
Дәмін татып аттандың Байқоңырдың.

Қазағымның ұлысың, сен, ірісің
Терме, жырдың өшпейтін бір пірісің.
Шындығымның шынары, асыл аға
Сен тірісің, мәңгілік сен тірісің.

Дәуренбек БҰЛАНБАЕВ

СЕЗЕСІҢ БЕ, ҚАСІРЕТТІ ШУАҚ КҮН...

О, кең дала, көз жетпестей керілген,
Ұлың өтті, саған шексіз берілген.
Шыңырауын жарып шыққан шындықтың,
Алмас қанжар сабы жырдан өрілген.

Сезесің бе, қасіретті шуақ күн,
Шықпас енді бұрынғыдай қуатты үн.
Қазағының қасиетін жырлаған,
Қасіретін жыр-бұлақпен жуатын.

Қазағының жұлдызы еді қаламгер,
Тыншыға алмай күйзелуде тамам ел.
Естисің бе, өкисің бе қайғыдан,
Есіп өткен қырқа жақтан самал жел.

Ерен биік өнердегі асуын,
Шын болатсың, мүмкін емес жасуын.
Ақын аға, есте мәңгі сақталар,
Жыр теңізде өткел бермей тасуын.

Мінген еді өлең жырдан «ақтаңгер»
Жұмаққа да жырын төгіп аттанды ер.
Қош, мәңгілік өтем сені ән қылып,
Ақын аға, жайлы болсын жатқан жер.

ШАҒАЛА-ЖЫР

Қыраным- ай, гүл болған қонар бағы,
Ұраным-ай, жыр болған мол арманы.
Адал асы арам боп, аққулы елдің,
Шағаласы шындықтың оралмады.

Ақ киелі арманды жалғар алға,
Аққулы айдын түбінде ар қалар ма?...
Шағаласыз, шерменде мынау өлке,
Құтты мекен болып тұр қарғаларға.

Өткелдерім, айдыным- сұрқы қашқан,
Жеткен жерім- қайғының бұлты басқан.
Сұлу жырдың жеңгесі қасқыр-уақыт
Ұлу- жылдың пердесін жыртып ашқан.

Ағып түскен ақ жұлдыз таңға жақын,
Алау гүл боп арқада жанға ақын.
Ақиқатты айтпаса арланатын,
Тұлпар – тұяқ қайдасың, тарлан – ақын?!

Сорға жығып сәуегей сайтаныңды,
Құранды ерге, қыран ұл қайта мінді.
...Қайта алмасым ақиқат қара жолдан,
Айта алам ба, ағажан, айтарымды?!...

ШЫНДЫҚ СЕНІ САҒЫНАДЫ, ШЫНБОЛАТ...

*Марқұм Шәкеңнің (Шынболат Ділдебаевтың)
рухына тағзым.*

Автор.

Өзгерген жоқ, өзің көрген қала да,
Көз көрген көп, кәрі, жас та, бала да.
... Тым шағылған болса керек, тауы оның,
Шын сағынған күш бар сені далада.

«Тыңда бәрін, ол менімен егіз» деп,
«Шыңдағаным, табамын мен сені іздеп»,
дейді-дағы, дауыл болып толқытар.
– Үй тұрағы болар оның теңіз – деп...

Сағым қашқан сор даланы аралап,
Сағыныштан жан-жүрегін жаралап,
Егіледі, ерке желмен қосылып,
«Жебір еді» деп уақытты қаралап.

(Күз кеткелі таусылған ба бар шамаң?...)
Іздеп сені таппаған-ау... шаршаған.
Сына-қайғы қағылған ба, көңіліне,
Ұнамайды сенен басқа барша адам.

Дәулетбай ӘБІЛҚАСЫМҰЛЫ

ЖЫР-БӘЙГЕДЕ

Жабылар жарты жолда сынға құмар,
Топ жармай құла тайды кім бағалар?
Өзін ғой өлең-жырдың бәйгесінде,
Алдымда арқан бойы тұрған ағам.

Осынау дүбірімен күй ақтарған,
Бәйгеден озып келу сияқты арман.
Туған ел үміт үзбей қарап отыр,
Тұлпардан қалған біздей тұяқтардан.

Арғымақ бауыр жаза сілтесінде,
Жабылар жата берсін күркесінде.
Кеудені самал желге ашып тастап,
Жұлдыздай ағайықшы қыр төсінде.

Тұяқтан құйғын – перін шаңды ойнатып,
Бұл жолы дарындардың самғайды аты,
Мәреге бұрын жетіп боз жусанда,
Шаттықтан аунап жату қандай бақыт?!

Алдағы біз баратын бағыт анық,
Сәйгүлік екендігін тағы танып.
Бәйгеде аттың басын тартпас болар,
Тізгінді ағыталық, ағыталық.

Абдолла ДАСТАНОВ

АЙНАЛЫП БАРАСЫҢ-АУ, САҒЫНЫШҚА

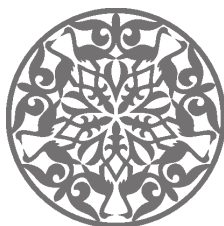
Жұртым-ау, бүгінгі күн – қаралы күн,
Дүниеден көшті бірі дала ұлының.
Жыраудың жыры бүгін – зарлы жоқтау,
Ақынның жазатыны – азалы жыр.

Үзіліп түскенінше заманы ақыр,
Айтарын айтып-айтып өтеді ақын.
Термесін төгілдірген сахнада,
Тып-тыныш болып қана Шәкең жатыр.

Құлады өнердің бір бәйтерегі,
Жылады естігенде байтақ елі.
«Ажалды мерген» дейді, дегенменен,
Бұл жолы қателесе қайтер еді?!

Бұл жолы қайтер еді жаңылысса,
Келді де алып кетті қапылыста,
Көзіміздің алдында, қайран Шәкең,
Айналып барасың-ау, сағынышқа.

Бізден, аға, кеттің бе бөлектеніп,
Сокқан желден жатарсың дерек беріп.
...Ажал, шіркін, әкеткен шығар бәлкім,
Жұмаққа да бір жырау керек болып.

ТАУ ЕДІҢ...

*Шынболат Ділдебаев атындағы
Кеншілер Мәдениет Сарайы
бой көтергенде жазылған.*

Жүргенде жадында елдің от-өлеңін,
Жұртыңа байқалмайды жоқ екенін.
Мәңгілік ақ күмбезде жатқан, Аға,
Мәңгілік ақ сарай боп көтерілдің.

Өлімді өнер-өмір жеңгендей-ақ,
Жолаушым қайта айналып келгендей-ақ,
Шәкеңнің Сарайына келіп тұрмыз,
Шәкеңнің шаңырағына енгендей-ақ.

Жатқанда құшаққа алып дала сені,
Қалада Шынболат деп ән еседі.
Той-думан болған жерде домбыра ұстап,
Ортада өзің жүрсен тамаша еді.

Ортада өзің жүрсен болмас па еді,
Шәкем-ау, орның сірә толмас тегі.
Термені тоқсан толғау төгілдірсен,
«О, пәлі» десіп халқың қалмас па еді?!

Жоқ, бәлкім, ортамызда жүр ме екенсің,
Айтқан ән, төккен терме, жыр ма екенсің?.
Тербеліп Сырдарияның толқыны боп,
Қырқада көзді арбаған гүл ме екенсің?!

Биік ең, одан сайын биіктедің,
Атыңды ардақ тұтты сүйікті елің.
Жиырманасыншы ғасырдың соңындағы,
Алдында сен тұрасың жүйріктердің.

Сағынсақ жүрегіміз егіледі,
Тұлғаңыз тау секілді көрінеді.
...Шалқалап шығып кеткен «Байқоңырдың»,
Қайталап келіп қондың төріне енді.

ЕЛДІГІҢДІ, ЕЛІМ, ТАНЫТТЫҢ

Толғау

Бұл толғауды Шынболат Ділгебаевтың есімі берілген Кеншілер сарайының ашылу салтанатында оның шәкірті, термеші, жыршы Мұханбет Қожахметов орындады.

Әлеумет, сөзге құлақ түр,
Әлеумет, сөзге құлақ түр.
Жағасында өскен құрақпын,
Шынболаттартай бұлақтың.
Өмір-ай кейде кісіні,
Жыламас жерде жылаттың,
Тұяғы таймас тұлпарды,
Құламас жерде құлаттың.
«Шынболатымыз қайда?» деп
Сағынған елге сұраттың,
Салмағын сезіп сұрақтың,
Жауабын таппай шыдаттың,
Қайғының қары көшкен соң,
Туары анық шуақтың.
Қызғалдақтары гүл ашар,
Шыңкеңдер жүрген қыраттың.

Деп жүрген кезде сағынып,
Іздегеніміз табылып.
Ақжарылқап күн туды
Атына Сарай салынып.
Ақ жүрегіндей өзінің,
Ақ нұрға тұрған малынып.

Сарайды көрдім, нұрландым,
Қайғының бұлтын қуғанмын.
Бүгінгі күнің, ағайын,
Шынболат қайта туған күн!
Сүйінші, халқым, сүйінші,
Тірілді мәңгі ұлдарың!

Айтысқа түсіп, доданың
Дүлдүлі болған – Шынболат,
Толғау, терме, ән-жырдың,
Бұлбұлы болған – Шынболат.

Сұлулар таққан сырғаның,
Сыңғыры болған – Шынболат.
Күмістей аппақ бұлақтың,
Сылдыры болған – Шынболат.
«Шындық» деп соққан қоңыраудың,
Күмбірі болған – Шынболат.
Бәрін айт та бірін айт,
Қазақ деген халықтың
Мақтанышына айналған,
Шын ұлы болған – Шынболат.

Осындай асыл ағаның,
Жұлдызы биік жанып тұр,
Есімі мәңгі қалып тұр.
Жүрегінде халықтың
Еңбегіне лайық,
Құрметін алып тұр.
Еріңнің атын шығарып,
Елдігінді елім, таныттың!

Шынболаттың сарайы
Ән-жырға толсын маңайы,
Өнерге орда болсын деп
Үмітпен халық қарайды.
Шапағатындай Шәкеңнің
Сәулесі көпке тарайды.
Осындай сарай салдыру,
Арманы еді елдің талайғы.
Алғысын елдің айтамын,
Азаматтарға арайлы.
Шашу шашып әжелер,
Тұсауын кесіп ендеше,
Арала халқым, Сарайды!

САҒЫНЫШ

*Шынболат Ділдебаевтың рухына
Дәулет Омашев шығарған ән.*

Дарыны бөлек дара тұлға едің,
Думанда дүбір салатын едің.
Дәуірдің ащы шындығын айтқан,
Даусыңды, аға, сағынды елің!

Қайырмасы:

Шындықтың шынары дедім,
Шын өнер тұмары ма едің.
Шоқ жұлдыз арасындағы,
Шамшырақ-шырағым менің.

Сағыныш жайлы жиі айтқан едің,
Сағынуды дәйім ұнатқан едің.
Сағынып жүр-ау өзіңді енді,
Сағымды дала, сары белдерің.

Қайырмасы.

Кетіп ең күзде, мұнайтып бізді,
Көз жасы жуды шырай, жүзімді.
Көктеммен бірге құстар келгенде,
Керуен-көшінен іздеймін Сізді!

Қайырмасы.

ХАЛҚЫНДА СӨЗІ ҚАЛҒАН

Теңіздей асып-тасқан кемерінен,
Өлмейтін өмір сүрген өнерімен.
Халқында сөзі қалған Шынболатты,
«Жоқ» дегенге қалайша сенейін мен.

Ерте кетті деп рас өкінеміз,
өкінеміз құдай -ау несіне біз?!
Сарайының жанынан өткен кезде,
Күнбе-күн рухымен кезігеміз.

Кеткен жан ұқтым қайта келмейді екен,
дегенмен, жақсы адамдар өлмейді екен.
Мұражайдың есігін ашқан сайын,
Қолын алып тұрғандай бір күйге енем.

Сағынышы басылмай даласына,
Кетіп еді, жұлдыздар арасына,
содан ба екен, қолына ап домбырасын,
Қабырғадан қарап тұр қаласына.

Шынболатын сағынып жүрген елдің,
«Ол – жоқ» десе, жөн көрем сенбегенін.
...Биіктігін байқатып бәрімізден,
Бәрімізге қарап жүр төрден бүгін.

Нұрлан ЖҰМАБАЕВ

АҒА ӘРУАҒЫНА

Ниетімде, көңілімде құлаған,
Үлгі тұтар менде де бар бір адам.
Жарқ етті де жыр көгінде жұлдызы,
Ағып түсті Шынболаттай бір ағам.

Заманыңнан асып туған алыпсың,
Ел жұртыңның мәңгі есінде қалыпсың.
Тек мен емес ардақ тұтат өзінді,
Қазақ деген қарапайым халық шын.

Шындық үні тұншыққанда даламда,
Саңқылдаған үнің кетті ғаламға.
Сол үшінде әруағына бас ием,
Айтайыншы, үлгере алмай қалам ба?.

Жылдар жылжып, көрінгенмен алып тым,
Ұланы едің қазақ деген халықтың.
Аға әуенін жалғастырар ұрпаққа,
Сынығындай болсам деймін алыптың.

Өмір мәні неде екен деп үңілем,
Үндес болғым келеді аға үнімен,
Бір қатын мен күйкі тірлік жеп қойған,
Ағаларды салыстырып түңілем.

Болды ма екен шешсем деген дауында аз,
Болды ма екен шындық кешпес жауында аз.
Махамбет боп туғаныңды қайтейін,
Исатай жоқ жалғыз өттің дауылпаз.

Түсіндік пе ақын жанын жаралы,
Деп ойланам еске алсам ағаны.
Қай ұрпақтың төбесіне қонам деп,
Әруағың кезіп жүр-ау даланы!!!

Марғұлан БРАЛИНОВ

ДОМБЫРА

Иесіз тұрған домбыра,
Көнеден қалған бұл мұра,
Ғасырды жырла, домбыра
Күмбірле, тағы шын жыла!

Сағындың ба, киенді
Көргенде маған күй енді.
Шынболат асыл ағадай,
Сағындың ба иенді?

Көптен бері шаң басып,
Қалыпты сені мұң басып.
Дүбірлі думан тойларың,
Кетіпті сонау қыр асып.

Қол тимеген пернелер,
Текке тұрып көнерер
Атадан қалған асылым,
Ұрпақпенен өңделер,

Мұражайы жайнаған,
Ішінде өмір қайнаған.
Ізбасарлары Шәкемнің,
Бұлбұл құстай сайраған.

Иесіз тұрған домбыра,
Көнеден қалған бұл мұра.
Сағынып асыл ағаны,
Күмбірле, тағы шын жыла!

ЕҢСЕЛІ БИІК АСЫЛЫМ

Еңселі биік, асылы едің халқыңның,
Шуағы мол, сәулесіндей алтынның.
Қараңғыда халқын ертіп жол тапқан,
Алашыма жасын болдың жарқын күн.

Дара болдың дара жұлдыз Шоқандай,
Дана болдың Абайдайын Отанға-ай.
Шындық айттың ханға жырау Бұхардай,
Бауыржандай, Баубек, Иса, Мұқандай.

Ашық маңдай, бұйра шашты, қою қас,
Ащы дауыс, шешен тілді, ойлы жас,
Ән, домбыра, терме – жыр мен ақындық,
Терең едің анау-мынау бойламас.

Талай тойдың қыздырушы ең көрігін,
Бастың талай желекөкпенің желігін.
Жастық шаққа жалындаған өкпең жоқ,
Солай өтті өшірілмес өмірің.

Жете алмадың Пайғамбардың жасына,
Бермеді Алла одан артық басыңа.
Халқын төкті көздің жасын көл қылып,
«Ақтанкерім, кеттің бе?» деп асыға.

Аман болсаң 80 жасқа келер ең,
Тойда төрден саған орын берер ем.
Амал қанша өткен күнді еске алып,
Сағынышты жыр жазамын демеп ем.

Сағынуда бүгін сені елің де,
Сағынышым басылмай жүр менің де.
Талай тойдың асабасы болар ең.
Бетін ашып, ақыл айтып келінге.

Өтті Шәкең тым ертерек өмірден,
Жары Әлияға жетті Қайсар, Жігермен.
Қалғанына ғұмыр берсін бір Алла,
Жатсам , тұрсам соны ғана тілер ем.

Ғайша ШЫНБОЛАТҚЫЗЫ

ӘКЕМЕ

Жатсың ба Әлияның қасында сен,
Қадірлі «Төртіншінің» басында сен?!
Жазбады-ау жүре тұру тағдыр саған,
Немере-шөбереннің қасында кең.

Ертерек асқар тауым, құладың-ау,
Мезгілсіз жай түскендей сұладың-ау!
Әкешім, бір өзінді ойлауменен,
Көздің жасын көл қылып бұладым-ау!!!

Тірінде «әке» деп те айта алмаппын,
Жаныма батушы еді ой салмақ мың.
Бауырында өскеннен соң Гүлжауһардың,
Ешкімнен қорқып әсте тайсалмаппын.

Немерелер өсіп жатыр өзің көрген,
Ілесіп шөберелер соңына ерген.
Тірі болсаң, әкежан, қуанар ең,
Қызықтап қылықтарын жазып өлең.

Сенбейміз жан әкешім, кеткеніңе,
Құдайдың құрығы ұзын жеткеніңе.
Орының сенің толмай тұр-ау бүгін
Зәру боп жұртың жүр-ау көктеміңе.

Көнеміз тағдырдың бұл жазғанына,
О жаққа керек жақсы талғамына.
Артында ұрпағың бар, шүкіршілік,
Жалғастырар әулетінді аманыңда.

Гүл алып келіп тұрмын қастарыңа,
Табынып әруақтар бастарыңа.
Дұға еттім «жарық болсын алдарың» деп,
Жебей жүр артта қалған жастарыңды.

Қайсар ДІЛДЕБАЕВ

ӘКЕ РУХЫМЕН СЫРЛАСУ

Бұзып-жарып, келер деп «тас камалды»,
Балалар күтіп, көзін жасқа малды.
Басқа салған тағдырға жүр бағына,
Қалмаған соң, шіркін-ай басқа амалы.

Кеткелі бізді тастап, бес жыл болды,
Қараймыз кеп қалар деп оңды-солды.
Қызғалдақтар сен жүрген қырқадағы,
Білмеймін биыл неге ерте солды.

Кетпейді құлақтардан өлендерін,
Көркейгенін еліңнің көрер ме едің?!
Өнерде тек өзіңе ұқсаймыз деп,
Ізбасар келеді өсіп өрендерін.

Құлпырды күннен күнге ақ сарайың,
Дәл өзіндей ішінде мұражайың.
Сені аңсаған сағыныш басылған жоқ,
Сағындырып барады күндер сайың.

Кемпір-шал «Төртіншіде» малын баққан,
«Көш» дегенде жанардан жастары аққан.
Көп қабатты үйлерде амалсыздан,
Әйтеуір, ілекерлеп жанын баққан,
Ал, қалғаны беткейден «тыным тапқан».

«Төртіншім» – деп жырладың мекен-жайым,
Туған жерді мұңаям көрген сайың.
Япыр-ау, жүрегіңіз қалай сезген,
«ЧКМ»-ның боларын осындайың.
Көрсең ғой быт-шыт болған бүгін жайың.

Жайна ДІЛДЕБАЕВА

САҒЫНЫШ

Кетті әкем бұл өмірден қас-қағымда,
Мені осылай ертерек тастадың ба?
Әке жайлы сыр шертіп отырмын мен,
Қалықтаймын ақындық аспанында.

Сағыныштан сені іздеймін, әкешім,
Мәпелеген әрқашанда бөпесін.
Құшағыңа қатты қысып деуші едің,
Мына мені еркелетіп «көкешім».

Сабырлықпен қиындықты жеңдірем.
Жоқтығыңды сездірмеймін енді мен.
Жұғым болды ақындығың маған да
Ақылыңды айтушы едің сен кілең.

Әке, сенсің асқар тауым өмірде,
Туылғаннан қызығамын өмірге.
Бірге болсақ қандай жақсы болар ед,
Салмасыншы тағдыр кірбің көңілге.

МАЗМҰНЫ

Асқар Ыдырысов ОЙ МАРЖАНЫН ТЕРЕҢНЕН ІЗДЕГЕН.....	5
---	---

Ғалым Жайлыбай Шындығына шырай берген – ШЫНБОЛАТ	7
---	---

СӨЙЛЕ, ТІЛІМ, АЛАҢДАМА, ТАРТЫНБА!

Жүрегім	14
Кеудемде сарыарқаның самалы бар	15
Сүйем.....	17
Қазағым	18
Қазақтар мен казактар	19
Шындық	20
Шарықтау дұрысы мен бұрысы	24
Ұлылық пен зұлымдық	26
Ашыну	28
Ұят болды-ау	29
Қымбатшылық.....	31
Өз обалың өзіңе	34
Тәуелсіз ел – Қазақстан	36
Бетбұрыс	38
Ата заң.....	39
Ақ тандар	40
Арман	41
Ұялам.....	42
Екі жорға	43
Өмір – өлең	44
Кенші едім.....	45
Шегіну	46
«Сайрандап жүріп»	46
«Өмір – қайық».....	47
«Ер жігіт».....	47
Ақтадым дей алмадым	48
Өлең – гүл	49
Сырым менің кен секілді тереңде.....	50
Шыңырауда шындалумен келемін	51
Жер астынан репортаж	52
Тас жарған гүл.....	54
Минералдар.....	55
Отан	56
Ортаға қала болып ұлың келді.....	57
Қарағанды	59
Кереку.....	60
Қарсақбай.....	61
«Отан үшін».....	62
Жезқазған	63
Жер ұйығы	64
«Даласының».....	65
Баяғы біздер ән салған орда.....	66
Жезқазған жастарының жыры	67

Сәтбаев - достықтың қаласы.....	68
Жер сілкінді	69
Түрікмендер.....	70
Қырғыздың алатауы.....	71
Меркі шипажайы.....	72
Қос құлын	73
Айтылды жалған қосылмай.....	75
Айналам гүлдей жайнап тұр	78
Сыр еліне барғанда	81
Нәнсай	82
«Төртіншім».....	84
Төртіншім.....	87
Оңашада	88
Тынымсыз шақ	91
Нағашыма.....	94
Сол бір күндер есімде	95
Той үстіндегі ой.....	98
Анамның суретіне	101
Шаңырағы бабамның.....	103
Әлияның соңғы монологі	105
Жалғыз едін	109
Сенсіз күндер.....	110
Сөнбесе екен.....	111
Таба алмадым, таппадым.....	113
Жалықтым.....	114
Өтетін шығар	115
Өмірдің басы сайран	116
Ғайшаға.....	117
Он алты жас	119
Балаларыма	120
Жасыма, көңіл!	121
«Не жетеді қарттықты сезінгенге»	121
Қанағат	122
Көзіне Гүлсараның.....	123
Гүлсара	124
Сені көрсем	125
Бір тамшы жас	126
Қиын екен	127
Буындырып барады уақыт мені	128
Көз ілмедім	129
Бәрі де өзгереді.....	130
Үміт көктемі	132
Той шаттығы.....	133
«Тұңғыш жырым»	134
Зандылық	134
«Алғаш рет».....	135
Күдірет	135
Әнші.....	135
Телефон.....	137
«Ақын бар ма сұлуға қызықпаған»	137
«Сағыныштың шағаласы шуылдап»	138
«Көл-көсір мынау өмірде»	138
«Ұмытайын десем де ұмытаймын»	139
«Сандуғаш».....	140

Туған күн.....	141
«Қас сұлу».....	142
«Қайдасың, қайда, аяулым?»	142
«Шыдам бітті».....	143
Табиғат	143
Алғашқы қар.....	144
Жаңа жылға – жаңа жыр.....	145
Кел, жаңа жыл!.....	146
Жаңа жылға тілек.....	147
Көктем.....	148
Келді көктем	148
Наурыз мерекесіне арнау.....	149
Мамыр айы.....	150
Мақтанымсың, Ақтөбе!	151
Төле би мазары басында.....	153
Бәдәуидің монологы.....	153
Ағалар.....	154
Әніне Сәкен аға ұйыңыздар.....	155
Украиндық бауырларым келгенде.....	156
Сағынбай қалай жүрсіндер.....	157
Қош келдің, ұлытаудың баурайына!.....	158
Жырауың тағы сөйлесін	160
Айналдым, Мұстафажан, жүрегіңнен!.....	161
Армысың, Астананың пырақтары	162
Қоңыраулы көмейіңіз шаң тұрмаған.....	163
Жүрек толы жыр.....	164
Меніменен біргесін	165
«Арман» қалай ашылды?.....	166
Сәлем ал, аға!	168
Сырласу.....	170
Біздің Яша.....	173
Қос басындағы кездесу.....	177
Жырландар, ақындар!.....	179
Төгіндер, жыр маржанын мөлдіретіп.....	180
Қолөнер көрмесін аралау.....	182
Көдей көкем.....	183
Жаралған бір жан туған елдің бағына.....	184
Егіндібұлаққа сапар	185
Дәрменсіздік.....	187
Талас.....	188
Сағынып жүрмін, сені, аға!	191
«Еркелеп күнде енетін».....	193
Қарағым, қалқам менің, Шынболатым	194
Іздеймін сені, жан аға!	195
Достық.....	198
Жүрермін жүрегіме сақтап қана	199
Мүкәрамға	201
Оразәліге.....	203
Армысың, мақтаралым!.....	204
Менің туған інімдей.....	206
Жұмбақ.....	207
Тарланым	209
Ар-намысын жігерге жанып алып.....	211
Ақын болдың.....	212

Бір інім бар.....	213
Елуге келдің.....	214
Көкшені аңсау.....	215
Адамдар көрдім ақшалы.....	217
Мөртөк ауданына - 60 жыл	218
Ұлылықты жырлашы	218
Мәншүкке	219
Мұхиттың өзі.....	219
Аруым әрі жырауым	220
Бір келіншек.....	221
Әніңнен жан сырыңды аңғарамын	222
Үлкендік	223
Сыйлаушы едің ағандай	225
Усатай келін алғанда.....	227
Құлатпандар шаңырағын ағаның.....	228
Айнагүлге.....	230
Баяғы ән	231
Егіз шумақтар	232
Жалқы шумақтар.....	235
Бірқакпайлар.....	237
Алпысыншы көктемім	239
Айтыстар.....	240

ӨЛМЕС ӨЛЕҢ БОЛЫП ҚАЛДЫҢ ХАЛҚЫҢДА!

АПБАЗ ҚАРАЖІГІТОВ.....	260
НҮРӘСИЛА БӘРМЕНБАЕВА	261
МАХАМБЕТҚАЛИ ТҮРСАНҰЛЫ.....	262
ЯХИЯ АСАТОВ	263
ОРАЗӘЛІ БАЙДІЛДА	266
САҒЫНДЫҚ ТҮРДАЛИЕВ	267
БАТЫРБЕК МЫРЗАБЕКОВ.....	268
ИБРАҺИМ БЕКМАХАНҰЛЫ	269
МӘУИЯ БЕКМАҒАМБЕТОВА	277
МҰСА ТІЛЕУОВ	279
ЖАҚСЫЛЫҚ ОМАРОВ	282
БҰҚАР АМАНГЕЛДІ	284
ҒАЗИЗ ЕШТАНАЕВ	285
АМАНЖОЛ ОМАРОВ	286
МҰҚАШ СЕЙТҚАЗИНОВ	287
ӨМІРЖАН КӨПБОСЫНОВ	288
ҒАЛИЛ ЖӘНІБЕКОВ	290
ҮМІТКҮЛ ТРАЙЫСОВА	292
ДӘУРЕНБЕК БҰЛАНБАЕВ	294
ДӘУЛЕТБАЙ ӘБІЛҚАСЫМҰЛЫ	297
АБДОЛЛА ДАСТАНОВ.....	298
НҮРЛАН ЖҰМАБАЕВ.....	304
МАРҒҰЛАН БРАЛИНОВ	305
ӘБУЛАЙС МУЛАКОВ	306
ҒАЙША ШЫНБОЛАТҚЫЗЫ.....	307
ҚАЙСАР ДІЛДЕБАЕВ	308
ЖАЙНА ДІЛДЕБАЕВА	309

ISBN 978-601-7478-57-5

Шынболат Ділдебаев

ШЫНДЫҚ

Редакторы: А. Дастанов

Корректоры: Ж. Ділдебаева

Техникалық редакторы: А. Қалибекова

Басуға 10.04. 2017 ж. қол қойылды.

Пішімі 62 x 100 ¹/₁₆. Офсеттік басылым.

Шартты баспа табағы 19,625.

Таралымы 1000.